

ANT. IAK. ΤΡΑΚΑΚΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
"ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΘΕΡΙΣΣΟΥ"
ΧΑΝΙΩΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	
— ΧΑΝΙΩΝ —	
Αδς. Αριθ.	66467
Χρονολ. Είσαγ.	12-2-2010
Ειδικότης	Ιστορία Κρήτης
Αριθ.	940.54 ΓΡΑ

Π ρ ο λ ο γ ο ς

Ἡ μικρά αὐτή ἱστορικὴ συγγραφή, εἶναι συνέχεια προηγουμένων δημοσιευμάτων μου ἱστορικῆς καὶ κοινωνικῆς σημασίας εἰς τὴν ἔφημερίδα "ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ" ἐκδιδομένην ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ κ. Ρούσσου Κτιστάκη. Τὰ δημοσιεύματα αὐτὰ περιγράφουν τὴν κατάστασιν τῆς Κρήτης κατὰ τὴν περίοδον τῆς διεθνoῦς κατοχῆς τῆς Κρήτης ἀπὸ τὸ 1998 ὅποτε ἰδρύθη ἡ λεγομένη "Κρητικὴ Πολιτεία", ὑπὸ τὸν ὕπατον ἀρμοστήν τῶν μεγάλων δυνάμεων αἱ ὁποῖαι ἐξεδίωξαν τὸν Τουρκερικὸν στρατὸν ἐκ τῆς Κρήτης, καὶ ἀνέθεσαν εἰς τὸν Βασιλοκίδα Γεώργιον τὴν ἐξουσίαν τῆς διακυβερνήσεως τῆς μετὰ συγκατάθεσιν τῆς ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως τῶν Κρητῶν, ἡ ὁποία ἐδέχθη τὴν λύσιν αὐτὴν ὡς ἀρραβῶνα τῆς ἐνύψεως μετὰ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.-

Τὸ κίνημα τοῦ Θερίσσου ὅπως δημοσιεύεται εἰς τὰ παρόν βιβλίον ἐγράφη εἰς 28 συνεχῆ φύλλα τῆς ἐν Ἀθήναις, ἐκδιδομένης ἔφημερίδος "ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΣ" ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Γρηγοροπούλου κατὰ τὰ ἔτη 1957 καὶ 1958.-

Ὁ Γράφων τὸ ἱστορικὸν αὐτὸ ἔζησα καὶ παρηκολούθησα ἐν τοῦ πληθίου τὰ γεγονότα ἐπεσκέφθην δις τὴν ἔδραν τοῦ κινήματος τὸ Θερίσσον, καὶ παρέμεινα ἐκεῖ ἐπὶ ἓνα μῆνα τὸν Αὐγουστο τοῦ 1905.-

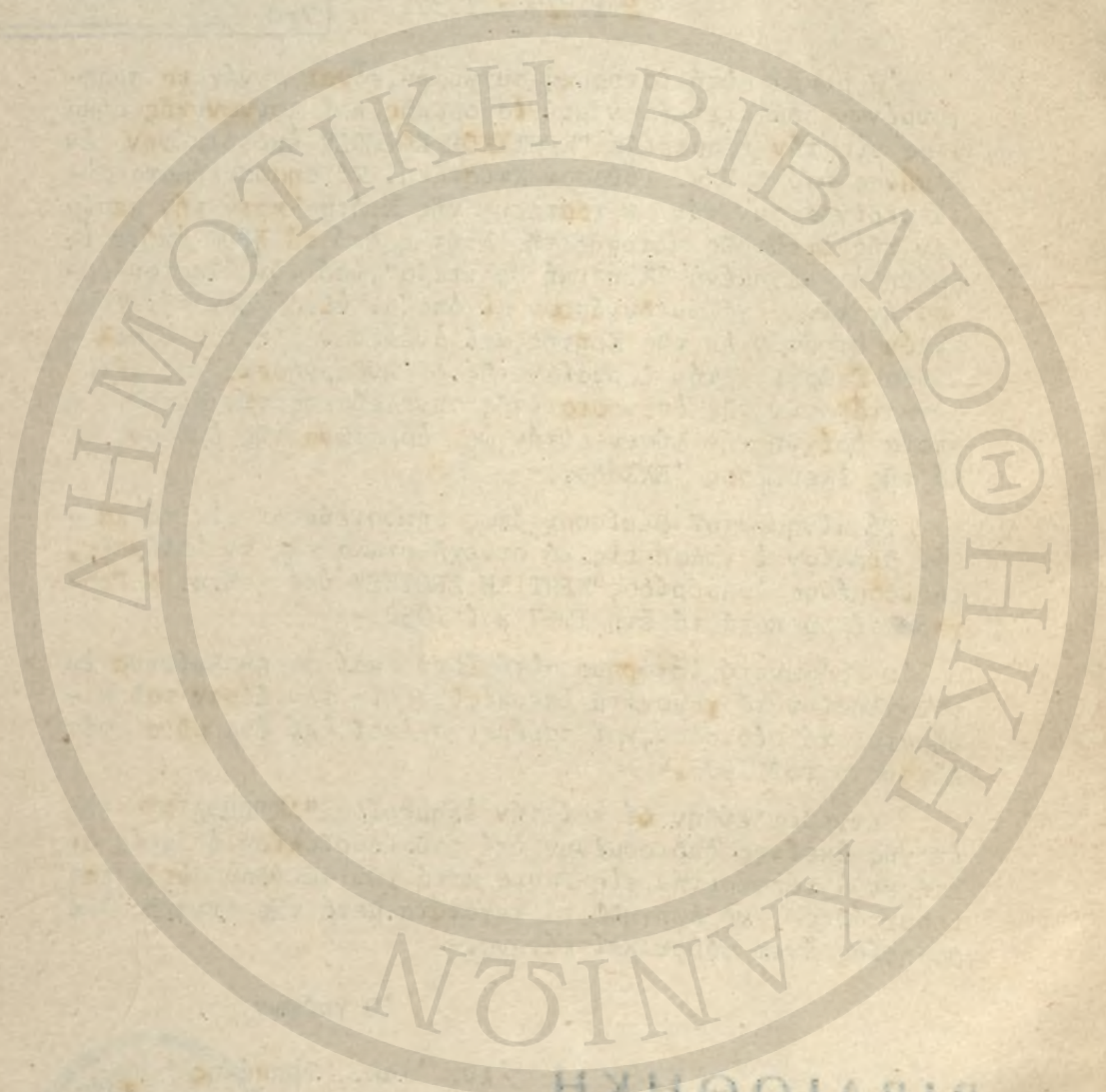
Συνεβουλεύθην δέ καὶ τὴν ἔφημερίδα "ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ" τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης ἐκδιδομένην ὑπὸ τοῦ Γαβρῆηλίδου ἡ ὁποία διετήρει ἀνταποκριτὴν εἰς Χανιά κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν καὶ προσεπάθησα νὰ ἀφηγηθῶ τὰ γεγονότα μετὰ τῆς δυνατῆς ἀμεροληψίας ἄνευ φόβου καὶ πάθους.-

Ὁ γράφων

Ἄν. Ἰαν. Τραυλάκης

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ & ΑΘΗΝΑΣ
ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΚΗ**

АННОТИКН
ВІВЛІОТННХН
ХАНІСН

BIBLIOTHEN
& ANNOTAZ

ETAPPOYAKH

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΝ ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΘΕΡΙΣΣΟΥ

Η επαναστατική κίνησης που ἔλαβε τὸ ὄνομα " Κίνημα τοῦ Θερίσσου" εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, τὰ ὅποια δέν ἔχουν μόνον τοπικὴν σημασίαν, διὰ τὴν Κρήτην καὶ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ διεθνῆ, διότι ἐξ ἀφορρῆς τῆς ἐπαναστατικῆς αὐτῆς ἐνεργείας, ἠναγκάσθη ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία νὰ κινήσῃ τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης, νὰ ἀπαλλάξῃ δηλαδὴ τὴν Κρήτην ἀπὸ τῆς διεθνoῦς λεγομένης κατοχῆς καὶ νὰ προαγγαδιεῖ τὸ εἰς αὐτόνομον καθεστῶς ὑπὸ ἀρμοστήν διοριζόμενον καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ ὑπὸ ὄργανωτάς τῆς Χωροφυλακῆς καὶ Πολιτοφυλακῆς ἀξιωματικούς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐντὶ τῶν ὄργανωτῶν τῆς Χωροφυλακῆς Ἱταλῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν στρατευμάτων κατοχῆς τῶν τεσσάρων Μεγ. Δυνάμεων ὡς Ἡσσίας, Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἱταλίας, τὰ στρατεύματα αὐτὰ παρέμειναν ἀπὸ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1897, ὅποτε λόγῳ τῶν σφαγῶν τῶν Τοῦρῶν καὶ τῆς Κρητικῆς ἐξεγέρσεως ἔσπευσαν, κατέβαλον τὰς πόλεις τῆς Κρήτης μετὰ ἀγῆμάτων γερμανικῶν, καὶ αὐστριακῶν, τὰ ὅποια ἀπεσύρθησαν μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Λ. Ἀρμοστοῦ Βασιλόπαιδος τῆς Ἑλλάδος Γεωργίου

ΤΟ ΧΩΡΙΟΝ ΘΕΡΙΣΣΟΝ

Ἡ ἐπαναστατικὴ ἐνέργεια ἡ ὅποια εἶχεν ὡς σκοπόναι

ἀποτέλεσμα τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ καθεστώσος τῆς διεθνοῦς κατο-
χῆς, ἐξεδήλωθη εἰς τὸ ὄρεινόν χωρίον τῆς Κυδωνίας, Θέρισσον.
Τὸ χωρίον αὐτὸ εὑρίσκεται εἰς ὕψος 700 περίπου μέτρων ἐπὶ
τῆς βορείας πλαγιᾶς τῶν Λευνῶν Ὀρέων καὶ εἰς τριῶν ὥρῶν
περίπου ἀπόστασιν πεζοπορίας ἀπὸ τὴν πόλιν τῶν Χανίων. Εὐ-
ρίσκεται ἐπὶ μακροῦ ὄροπέδου ἐλαιοφύτου καὶ κυκλοῦται γύ-
ρω ἀπὸ ἀπόκρημνα ὑψώματα, τὰ ὅποια ὑφαινεταὶ ὡς φυσικὸν φρού-
ριον τοῦ χωρίου. Ἡ εἴσοδος εἰς τὸ χωρίον γίνεται διὰ δύο κυ-
ρίως πόρων, ὁ πρὸς βορρᾶν χαμηλότερος ἔχει συνέχειαν μίαν
στενὴν φάραγγα, ἣ ὅποια ὁδηγεῖ πρὸς τὰ ἄνω καὶ καταλήγει,
εἰς τὸ πεδινόν χωρίον τῆς πεδιάδος τῶν Χανίων, τὰ περιβόλια
καὶ ἐκείθεν εἰς Χανιά. Διὰ τοῦ θερισσιακοῦ αὐτοῦ φαρίγγιου δι-
έρχεται ἡ ἀνωμαλὸς ὁδὸς ἡ συγκοινωνοῦσα τὸ Θέρισσον μὲν τὴν
πόλιν τῶν Χανίων.-

"Ἄλλη ἔξοδος ἐκ τοῦ χωρίου πρὸς δυσμᾶς γίνεται, διὰ
μικροῦ ἀνέχενος (σελί) ἀπ' ὅπου συγκοινωνοῦ με βατὴν ὁδὸν με-
τὰ πλησιέστερα πρὸς Δ. χωρία Μεσιλιά, Φουρνιές, Λέκκους καὶ Ζού-
ρβαν. Ἐνα μονοπάτι συγκοινωνίας εὑρίσκεται πρὸς Ἄντολᾶς,
διὰ τοῦ ὁποίου συγκοινωνεῖ τὸ Θέρισσον μετὰ τὰ χωρία τῆς γει-
τονικῆς περιφερείας Κεραμιῶν (Δῆμος Κεραμειῶν).-

Ἐκ τούτων τὸ πλησιέστερον πρὸς τὸ Θέρισσον εἶναι τὸ χω-

ρβον Δρακόννα. Τά κυριώτερα ἐκ τῶν ἐκεῖ χωρίων εἶναι ὁ Γέρω Λάικκος, ἡ Παναγιά, οἱ Κάμποι, ἡ Μαλάξα, Κοντόπουλα κ.λ.π.-

Ἐπὲρ τῆς ἑρῆρας καὶ εἰς ἀπόστασιν περὶ τὸ χιλιόμετρον ὑπάρχει ἡ ρωμαντικὴ τοποθεσία Ἀλιάκιες, μετὰ ἕψηλους πλατάνους καὶ κρύο νερὸν καὶ ὑπερῶν τοῦ τοπλοῦ εἰς τὴν κορυφὴν ὑψώματος εὐρέθη κτισμένον οἶκημα ποῦ διεκρίνετο κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ κινήματος. Τὸ οἶκημα αὐτὸ εἶχε κτισθῆ ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ Ἑλευθ. Βενιζέλου & π. σφαιρῶσθαι διὰ τὴν ἐκεῖ διαμονὴν κατὰ τὰς διακοπὰς τοῦ θέρους τοῦ σπουδαστοῦ υἱοῦ του, διὰ τὴν ἀναφυκὴν ἢ ἀνάρρωσιν τοῦ Ἐσνάρχου.-

Τὸ θέρῆσον κατοικεῖται ἀπὸ 50 περίπου οἰκογενεῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐλάχισται διαχειμάζουν ἐκεῖ, διότι ἀποκλειέται ἀπὸ τὰς χιόνιας τὸν χειμῶνα ἔχουν κτήματα εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Χανίων, ἰδίᾳ εἰς τὸ χωρίον Βαρύπετρον καὶ ἐκεῖ διαχειμάζουν. Τὸ χωρίον εἶναι ἐκτισμένον περὶ τὰς ὄχθας μικροῦ χειμάρρου ρυακος κατερχομένου ἐκ τῆς κορυφῆς τῶν Λευκῶν ὄρεων. Τὸ θέρῆσον δὲν ἔχει ἀρκετὸν νερὸν πρὸς ὑδροευσιν καὶ ἄρδευσιν τῶν ὀλίγων ἀνοικτῶν χώρων τοῦ μικροῦ ἐκείνου ὄρου.-

Κατὰ τὰς Κρητικὰς ἐπαναστάσεις ἔχει ἀναβελῆσαι σπουδαστοὺς παλεμάρχους, ὡς τοὺς ἀδελφοὺς Ἰωάννην καὶ Βασίλειον Κά

λη, ἐκ τῶν διασημοτέρων πολεμικῶν ἀδρῶν τοῦ 1821. Εἰς τὴν μεγάλην μάχην ποῦ συνεκροτήθη εἰς τὴν Θεριστανὲς Χαλέπες κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων πέντε χιλιάδων Καστρινο-Ρεθυμνιωτῶν Τούρκων, διεκρίθησαν καὶ οἱ Θερισσιανοὶ μαζί με τοὺς ἄλλους Ριζίτες.

Τὸ χωρίον αὐτὸ ἐκρίθη ὡς τὸ καταλληλότερον διὰ τὴν ἐκ-
οήλυσιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος ὄχι μόνον διὰ τὸ ὄχυ-
ρον τῆς θέσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς εὐμενεῖς διαθέσεις τῶν κα-
τοίκων του πρὸς τὴν ἰδεολογίαν τῶν ἡγετῶν τῆς ἐπαναστατικῆς
κινήσεως. Εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ εἶχε τοὺς συγγενεῖς ἐκ μητρὸς ὁ
ἐκ' τῶν ἡγετῶν τῆς κινήσεως Ἐλευθ. Βενιζέλος καὶ ἡ γύρω περι-
φέρεια, ἰδίως τὰ γειτονικά Κεραμειά ἀπετέλουν τὴν ἐκλογικὴν
περιφέρειαν τῶσον αὐτοῦ ὅσον καὶ τοῦ προκατόχου του εἰς τὴν
ἀρχηγίαν τοῦ κόμματος γαμβροῦ του Κωνστ. Μητσοτάκη.

ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΘΕΡΙΣΣΟΥ

Ὡς γενικὴ καὶ κυρίᾳ αἰτία τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως
διεκοινώθη εἰς τὴν κοινὴν γνώμην τοῦ τόπου καὶ τοῦ ἔξωτερι-
κου, τὸ ἡμιτελὲς προσωρινὸν πολιτικὸν καθεστῶς τῆς Ἀρμοστει-
αε, τὸ ὁποῖον καθώρισεν ἡ Διπλωματία τῆς διεθνοῦς κατοχῆς με-
τὰ τοῦ προέδρου τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως τῶν Κρητῶν
(τοῦ Ἀκρωτηρίου) τοῦ 1897. Ἡ Συνέλευσις τῶν Κρητῶν τότε ἐ-

δέχθη τό υπό τόν Ἑλληνα Βασιλοπαιδα πολιτικόν καθεστώς, ὡς ἄρραβῶνα τῆς Ἑνώσεως. Διά τοῦτο καί μετά τό τέλος τῆς πρώτης διετίας, συμφώνως πρός τήν ἐντολήν τῆς Κρητικῆς ἐκείνης Συνελεύσεως καί τῇ ὑποδείξει τοῦ πρώτου Συμβουλίου τοῦ ἠγεμόνος ἐκείνου, ἀποτελεσθέντος ἐκ τῶν Ἐλευθ. Βενιζέλου, Κωνσταν. Φούμη, Μανούσου Κουνδούρου, Ν. Γεωργιάδη καί Γεωργίου Γιαννιτσαράκη (Μουσουλμάνου), ὁ Ἄρμοστος ἐπεσκέφθη τάς αὐτάς τῶν Μεγ. Δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι καθώρισαν τό πολιτικόν ἐπινοηθέν καθεστώς καί ὑπενεθύμισε τά τῆς προσωρινότητος τοῦ καθεστώτος καί τῆς ἀνάγκης προωθήσεως τοῦ ζητήματος πρός τήν ὀριστικὴν του λύσιν. -

Μετά τήν ἐπάνοδον τοῦ Ἄρμοστοῦ ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς περιόδου συνεκροτήθη ἡγεμονικόν Συμβούλιον ὑπὸ τήν πρεσβυτερίαν τοῦ Ἄρμοστοῦ, εἰς τό ὁποῖον οὗτος ἐξέθεσε τάς ἐπιπλοκάνας ἀπέναντι τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀνακτοβουλίων καί τὰς ἀπάντησεις τάς ὁποίας ἔλαβεν ἀπ' αὐτά. Ἀπό τὰ ἐκτεθέντα οἱ σύμβουλοι ἔμαθαν ὅτι αἱ Μ. Δυνάμεις δέν ἔδειξον διάθεσιν νά κινήσουν τό Κρητικόν ζήτημα πρός τήν ὀριστικὴν του λύσιν. Δεδομένου μάλιστα ὅτι πᾶσα κίνησις τῆς Διπλωματίας πρός χάριν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος ὑπέρ τῆς Ἑνώσεως μετά τοῦ ἐλευθέρου κράτους θά ἐπρόσκοπτε εἰς τάς ἀντιρρήσεις ὅχι μόνον

της Σουλτανικής τότε Τουρκίας, αλλά και προς τὰς διαθέσεις τῶν φιλοτουρκῶν δυνάμεων, ἐν αἷς αἱ κεντρικαὶ αὐτοκρατορίαι, καὶ αὐτὴ ἡ Ἄγγλια, ἡ ὁποία, ὡς γνωστὸν, ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 21 πάντοτε δασύς ἐκινεῖτο ὁ Κρητικὸς λαὸς πρὸς ἀπελευθέρωσιν, ἐπρόβαλε τὸ ὄγμα "ἡ ἀκεραιότης τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐκτός, ἐννοεῖται, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ αὐτὴ κανένα κομμάτι τῆς (Κύπρον ἢ ἀραβικὴν τινα χώραν Αἴγυπτον) κ.λ.π.-

Ἡ ἀναγκοίνωσις τοῦ ἀποτελέσματος τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἄρμοστοῦ εἰς τοὺς πρώτους του συμβούλους καὶ εἰς τὰ χριστιανικὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου, διότι ὁ Μουσουλμάνος, καίτοι ἐκ τῶν φιλοχριστιανῶν, οὐκ ἐνόμιζε διὰ τὴν Ἐνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐπροκάλεσε διαφόρους ψυχολογικὰς ἀντιδράσεις. Μερικὰ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου, ὡς ὁ Μανούσος Κούνδουρος, προέδρος καὶ ἀρχηγὸς τῆς Μεταπολιτευτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἂν καὶ ἐπιθυμοῦσε καὶ αὐτὸς ὡς πατριώτης τὴν Ἐνωσιν, εἶχεν ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὰς παλαιὰς προσποθείας τῆς ἀγγλικῆς προπαγάνδας, ἡ ὁποία τόσον σατανικὰ εἰργάσθη ἐπὶ ὀλόκληρον ὄδοιμονταετρίαν ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 21 νὰ ἀποκλεισθῆ ἡ Κρήτη ἀπὸ τὴν ἀπλλαγὴν τῆς ἀπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν καὶ εἶχε προσανατολισθῆ μετὰ τὴν ἰδέαν τοῦ ὀλιγωτέρου τὰκοῦ τὴν αὐτόνομον διακυβέρνησιν μετὰ ὑψηλὴν λεγομένην τουρκικὴν κυριαρχίαν.-

Ὁ Κων. Φούμης, καίτοι Ἐνωτικὸς φανατικὸς, εἶχε τὴν γνώ-
μην ὅτι τὴν διαχείρησιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος πρέπειν ἀ-
νάλαβη τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐπιτελειῶν τῆς Ἐλλάδος, μετὰ τῆς
Βασιλικῆς Αὐλῆς ἐν Κρήτῃ καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς ἐν Κρήτῃ
Βασιλόπαιδος Γεωργίου. Ὁ Ν. Γιαμαλάκης, στενὸς φίλος τοῦ Ἐ-
λευθείου Βενιζέλου, εἶχεν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν γνώ-
μην τοῦ ἀρχηγοῦ του. -

Ἄλλως τε τὰς περὶ τῆς τύχης τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος ἰ-
γνώμας τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου τὰς ἐγγνώριζεν ἀπὸ τῆς ἀποχριστῆς
ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως τοῦ 1898, ὅποτε διὰ τὴν ἐνικωτέραν,
λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος ὁ Βενιζέλος ἐξέθεσεν εἰς κίν-
δυνον τὴν ζωὴν του εἰς Ἀρχάνες ἀντιμετωπίσας τὴν ἀγροίαν ὀρ-
γὴν τῶν ἠττοπεσθῶν στοιχείων, τὰ ὅποια εἶχε δημιουργήσει ἡ ἀγ-
γλικὴ προπαγάνδα, χρησιμοποίησας καὶ τὸν διάσημον ἑρευνητὴν,
τῆς ἀρχαίας πρωτεύουσης τῆς θαλασσοκρατορίας τοῦ μυθικοῦ Μί-
λωνος, τὸν ἀρχαιολόγον Ἐβανς. -

Ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος λοιπόν, ἔχων ὑπ' ὄψιν του καὶ μερι-
κὰς ἐνδείξεις περὶ μελεωμένης παρατάσεως τοῦ ἀρμοστειακοῦ κα-
θεστώτος, ὅπως σχέδια περὶ οἰκοδομῆς ἐκκλησίας διὰ τὸν Ἀρμο-
στήν καὶ οἰκοδομῆς μεγάρων ἀρμοστειακῶν καὶ ἐνθυμούμενος,

τὴν ἰντολὴν ποῦ εἶχε δώσει ἡ Ἐπαναστατικὴ συνέλευσις εἰς τοὺς μέλλοντας διαχειριστὰς τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ἔχων ἴσως καὶ τὰς ἀπόψεις μερικῶν διπλωματῶν Μεγάλων Δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀπέβλεπον εἰς ὀπισθόβουλα ὠφέλη σχετικῶς μὲ τὸ Κρητικὸν ζήτημα, ἐξέφρασε διάφορον γνώμην κατὰ μίαν συνεδρίαν τοῦ Ἡγεμονικοῦ συμβουλίου. Διεδόθη μάλιστα κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, καὶ ἡ διάδοσις αὐτῆ δὲν ἐστερεῖτο βάσεων, ὅτι ὁ τότε Πρόξενος τῆς Γαλλίας Μπλάν εὐρέθη σύμφωνος μὲ τὸν Ἐλ. Βενιζέλον, νά ζητήσῃ ἡ ἀντιπροσωπεῖα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ τὴν δημιουργίαν καθ' ἑαυτῶν, κατὰ τὸ ὁπρὸς ἀσφάλειαν τοῦτον θά ἐθεωρεῖτο περιττὴ ἡ παρουσία διεθνῶν στρατευμάτων τῶν Μουσουλμάνων τῆς Κρήτης καὶ Ἰταλῶν ὀργανωτῶν καὶ διαιτητῶν τῆς Χωροφυλακῆς πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως. -

Ἐπρότεινε λοιπὸν ὁ Ἐλ. Βενιζέλος νά ζητηθῇ ἀπὸ τὰς Μεγάλαις Δυνάμεις νά ἐπιτρέφουν τὴν ὀργάνωσιν τῆς Κρητικῆς Χωροφυλακῆς, ὅπως καὶ ὀργάνωσιν Πολιτοφυλακῆς (στρατοῦ) καὶ ἀναγνώρισιν τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐλευθέρου κράτους, νά συμμετέχη καὶ ὁ Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ Ἀρμοστοῦ τῆς Κρήτης.

Αὐτὴν περίπου τὴν γνώμην ὑπεστήριξεν εἰς τὸ συμβούλιον ὁ Ἐλ. Βενιζέλος, ἔχων τὴν συναίσθησιν ὅτι ὀμιλεῖ, ὄχι μόνον ὡς διοριστὸς σύμβουλος τοῦ νέου Ἡγεμόνος, ἀλλὰ καὶ ὡς ἡγετικὸν στέλεχος τῆς Παγκρητικῆς ἄλλοτε Συνελεύσεως καὶ ἀντιπροσωπευτικὸν

μέλος τῆς περιφερείας ἐκ τῆς ὁποίας ἐξελέγετο κατ' ἐπανάλη-
ψιν βουλευτῆς τῆς πόλεως Χανίων καὶ τῶν περιφερειῶν τῆς Κω
δωνίας, Ἀκρωτηρίου Κεραμειῶν καὶ τῆς πεδιάδος τῶν Χανίων ,
εἶχε δέ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως τοῦ Ἀ
κρωτηρίου ἐπικτείνει τὴν ἐπιρροήν του καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐ-
παρχιῶν τῆς περιφερείας Χανίων ὡς καὶ ἐπὶ ὄλων τῶν ἐπαρχι-
ῶν τῆς Κρήτης, ὡς ἀπεδείχθη ἄλλωστε ἀπὸ τὴν ὑπακοήν εἰς τὰς
προσλήσεις του εἰς τὸ κίνημα αὐτὸ τοῦ θερίσσου ἀπὸ ὄλην
τὴν Κρήτην, ὅχι βέβαια εἰς μεγάλην κλίμακα ἀλλὰ εἰς πολλοὺς
διανοομένους, ἰδίως παράγοντας πού ἔτυχε νὰ τὸν ἀντικρύ-
σουν εἰς τὰς συνελεύσεις ἐκεῖνας.-

Ἡ διατύπωσις καὶ ὑποστήριξις τῆς γνώμης αὐτῆς εἰς δύο
συνεδριάσεις τοῦ Ἡγεμονικοῦ συμβουλίου ἐπροκάλεσαν βαθεῖ-
αν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἀδελικοὺς, ἰδίῳ κύκλους, ἀλλὰ καί εἰς αὐ-
τοὺς τοὺς προσωπικοὺς φίλους του, ὅπως ὁ Κωνσταντῖνος Μ. Φού
μης, ὡς γράφομεν ἀνωτέρω.-

Εἶναι ἀπορίας ἄξιον ὅτι ἐπροκάλεσεν ἡ πρότασις αὐτὴ
τόσον σάλον, ὥστε ἐντὸς ἐλαχίστων ἡμερῶν νὰ ἀποφασισθῇ ἡ ἀ-
ποπομπή του ὡς συμβούλου τοῦ ἡγεμόνος μὲ τὴν βαρεῖαν κατη-
γορίαν ὅτι ἀπὸ προδοτικῆς διαθέσεως ἀπένεντι τῆς πατρίδος,
καὶ τοῦ ἔθνους ἐπρότεινε τοιαύτην λύσιν.-

Λι' αυτό άγεται τις νά πιστεύση ότι και άλλα αίτια έξώθησαν τόν 'Αρμοστήν νά προβή εις τήν ένέργειαν αούτην.-

Δύο μεγάλοι έγωϊσμοί στηριζόμενοι εις ιστορικάς περιγαιηνάς.

'Ο Βασιλόπαις τής 'Ελλάδος," ό λεβέντης Πρίγκιψ", όπως τόν περιέγραφε και ό πρύτανις τής άθιναϊκής δημοσιογραφίας Βλ. Γαβριηλάκης, τότε είχε τά προσόντα νά είναι υίός του Βασιλέως τών 'Ελλήνων και άνηψιός τών ισχυροτέρων βασιλέων τής τότε Ευρώπης.

'Ιστοιτέρις εύνουόμενος του αυτοκράτορος πασών τών Ρωσσιών, ό όπειός και τόν ύπεστήριξεν ως πρῶτον άρμοστήν τής άπαλλαγής έπό τήν τουρκικήν κυριαρχίαν Κρητικής Πολιτείας. Οί Ρῶσσοι αυτοκράτορες ήσαν οί συμπαθεές του κράτους αούτου του έλληνικού, που διά τής συμπαθείας των ύπέρ του δούλου έλληνικού έθνους ύπέφραξαν τήν Φιλικήν 'Εταιρείαν και έξέπεμφαν τους έτέρους της τόν 'Αλέξανδρον και Δημήτριον 'Υψηλάντην και τόν Πασφλέσσαν, διά νά αρχίσουν και συνεχίσουν τήν επανάστασιν του 21, του κράτους αούτου που έλαβε μέρος εις τήν ναυμαχίαν του Ναυαρίνου και έπειτα εξαπέλυσε τόν πόλεμον κατά τής Τουρκίας τό 1828, άφοϋ οέν έφεραν άποτέλεσμα ούτε ή ναυμαχία του Ναυαρίνου ούτε τά γαλλικά στρατεύματα του Μαιζῶνος, νά άπαλλάξουν τήν 'Ελλάδα άπό τήν τουρκικήν ύποδούλωσιν.-

Ὁ Πρίγκηφ Γεώργιος ἦτο εὐνοούμενος τοῦ κράτους, ποῦ διὰ τοῦ πολέμου τοῦ 1877 ἀπέδωκεν εἰς τὴν μικρὰν τότε Ἑλλάδα τὴν Θεσσαλίαν καὶ τμημα τῆς Ἡπείρου, τὴν Ἄρταν, εἰς δὲ τὴν Κρήτην μέ τὴν συμμετοχὴν τῶν Κρητῶν διὰ τῆς ἐπανατάσεως τοῦ 1878, τὸ προνομιακὸν καθεστῶς τῆς Συμβάσεως τῆς Χαλέπας. Τοῦ κράτους ποῦ διὰ τῆς συμπαραστάσεώς του κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1912, ἐβοήθησεν ἠθικῶς εἰς τὴν νικηφόρον ἔκβασιν τοῦ πολέμου αὐτοῦ ποῦ μᾶς ἐπροέβησε διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἡπείρου, Μακεδονίας καὶ νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ ὀριστικῶς τῆς Κρήτης. -

Αὐτοὺς τοὺς τίτλους εἶχεν ὁ νεαρὸς Πρίγκηφ, ἀλλὰ καὶ ἔξ ἀντιθέτου πολλὴν ὡς φαίνεται νεανικὴν ἀκράτειαν γλώσσης μὴ ἀρμοζούσης εἰς ἡγεμόνα, λαὸν ὃ ὁποῖος εἶχε χύσει πολὺ αἷμα διὰ τὴν ἀποκτησὶν τῆς ἐλευθερίας. "Ἦλιε λάμψε καὶ ὄψε γιὰ νὰ λυώσουν τὰ χιόνια ἀπ' τὰ φτερά μου καὶ τὰ κρύσταλλα ἀπὸ τ' ἀκρατολαγία", ὅπως ἐμφάζει τόσον παραστατικὰ τὸ ἀλυγαρικὸν δημοτικὸ τραγοῦδι τῆς Κρήτης. -

Ὁ Βασιλόπαις λοιπὸν, Ἄος Ἀρμωστής, εὐρέθη εἰς ἀντίθεσιν, ἰδεῶν μέ ἓνα ἐκ τῶν ἐπιφανῶν Κρητῶν ποῦ τὸν ὑπέδειξεν ἡ ἀντιπροσωπεῖα τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὡς σύμβουλον του. Τὰ προσόντα του ἦσαν μετὰ ἐξέχουσα φυσιογνωμῆα, ἀπὸ ἠρόφους σωματικῆς διαπλάσεως, χωρὶς μεγάλας ἱστορικῆς

περγαμηνάς, μᾶλλον ἀστικής τάξεως, ἀλλὰ ἀναγνωρισθέντος, ὡς ἐκ τῶν πνευματοδεστέρων Κρητῶν, σωφρονεστάτου καί μέ ἔκτιπτα πρόγοντα πολιτικοῦ ρήτορος. Κατά τοὺς πολέμους τοῦ 1897 ἔδειξεν ἐνδρείααν καί ριψοκίνδυνον ὁρμήν, κατὰ δέ τὰς συζητήσεις τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος ἐκινδύνευσε τὴν ζωὴν του εἰς Ἀρχάνας, ὑποστηρίζων τὴν πλέον τολμηρὰν πολιτικὴν ἀντίστασιν ὑπέρτης Ἐνώσεως. -

Ἀπὸ τὰς συζητήσεις καὶ ἐπικοινωνίας αὐτάς μετὰ τῶν ἄλλων διανοουμένων Κρητῶν, εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην ἐπιρροήν καὶ συμπάθειαν τῶν συμπατριωτῶν του, ὥστε νὰ ἐπιθυμοῦν οὗτοι νὰ γίνῃ ἀρχηγός των. Μέρκι τοιοῦτου σημείου εἶχε γοητεῦσαι καὶ πείσει τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς περὶ τῆς ὀρθοφροσύνης του, ὥστε ὅταν τοὺς ἐρωτοῦσε κανεὶς διατί ἔχουν τὰς αὐτάς γνώμας μετὰ τὸν Βενιζέλον, ἀπαντοῦσαν: " Ἀμα ὁ Βενιζέλος τὸ νομίζει ἔτσι ὅθεν εἶναι ἀνάγκη νὰ βασανίζω ἐγὼ τὸν νοῦν μου νὰ τὸ εὕρω ". (Καπετὰν Μιχάλης Χατζάκης, ἐξ Ἀγίου Μύρωνος Μαλεβουζίου).

Ὅταν ὁ γράφων τὸ ἱστορῆμα αὐτό, εὐρέσθη εἰς Χαλέπαν τὸ 1902, ὀλίγον μετὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς διαφωνίας, οἱ διανοούμενοι καὶ ἐπαγγελματίαι τῆς Χαλέπας ἰδρύσαν ἐντετυκῆριον (λέσχην), εἰς τὴν ὅποσαν ἐγὼ μέλος. Εὐρέσθημεν ἐκεῖ ἐπιστήμονες, ὑπάλληλοι, ἔμποροι κ.λ.π. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἤ-

σαν φανατικούς φίλοι του Βενιζέλου. Τόσον ή μετ' αὐτοῦ ἐπικοινωνῶντα τοὺς εἶχε γοητεύσει.

Ἡ μεγαλύτερα λοιπὸν ὀργή του Ἄρμοστοῦ κατὰ τοῦ Συμβούλου του προήλθεν ἀπὸ αἰτία μᾶλλον ἐγωιστικά, ἐν συνόνοσιν μὴ βέβαια μέ ἰδεολογικά. Τοῦτο διαφαίνεται ἀπὸ τὰ περιγραφόμενα ὑπὸ τοῦ ἐμπιστοῦ του Ἑλ. Βενιζέλου κ. Μελιγκουνάκη. Οὗτος γράφει εἰς τὸ βιβλίον του περὶ τοῦ τῆς ἐξῆς διαφωτιστικά

Μετά τὴν ἐπιστροφήν ἐκ τοῦ ἀνά τὰς Αἰτίας ταξιδίου του, ὁ Ἄρμωστής συνηντήθη μετὰ τοῦ Ἑλ. Βενιζέλου καὶ τοῦ διηγήθη τὰ τοῦ ταξιδίου του καὶ τὰς προβληθεύσας ἀρνήσεις τῶν ἀρμοδίων ὑπουργῶν περὶ τῆς λύσεως τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος. Ὁ Πρίγκηψ τότε ἐπρότεινε μίαν λύσιν ἰδίῃς του ἐμπνεύσεως, χωρὶς νὰ ζητήσῃ τὴν γνώμην καὶ τῶν συμβοδῶν του. Νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐν Κρήτῃ τὸ σύστημα τῆς διακυβερνήσεως τῆς Βουσίας καὶ Ἑρζεγοβίνης ὑπὸ τῆς Αὐστρίας. Νὰ κυβερνηθῇ καὶ ἡ Κρήτη ὑπὸ τοῦ Ἄρμοστοῦ (Ἕλληνοσ Πρίγκηπος) ἐνευ τῆς παρεμβάσεως λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας (Βουλῆς). Τότε, γράφει ὁ κ. Μελιγκουνάκης, ὁ Βενιζέλος εἶπεν εἰς τὸν Πρίγκηπα: Τότε, Ὑψηλότατε, εἶναι εὐτύχημα ὅτι σὰς τὸ ἀρνήθησαν, διότι ἐάν συνέβαιεν αὐτό, τότε ἐξῆς καὶ ἂν ἤμουν μόνος, θὰ ἔκανα ἐπανάστασιν. Καὶ πῶς ἐτολμήσα

τε νά προτείνετε λύσιν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ζητήματος, χωρὶς νά ζητήσετε τὴν γνώμην τουλάχιστον τῶν συμβούλων σας;

Ὁ Πρίγκηψ τότε ἐξοργισθεὶς εἶπεν, ὡς ἀναφέρεται, ὅτι ἡ γνώμη σας, τῶν συμβούλων, ἔχει τὴν ἴδιαν βαρῦτητα ποῦ ἔχει ἡ γνώμη τεσσάρων ἀνθρώπων κοινῶν τοῦ δρόμου.

Τοιοῦτου εἴδους διαξιφισμοὶ καὶ ἐκνευρισμοὶ, εἶναι φυσικόν νά δημιουργήσουν ἄσβεστον ἐχθρότητα, ἡ ὅποια εἶχε τὰς γνωστὰς συνεπελάς.

Ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἀρχίζουσι αἱ διαφοραὶ τοῦ Ἐπαναστατικοῦ κινήματος, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε μόνον σκοπὸν τὴν λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἠθικὴν ἀποκατάστασιν καὶ ἐξύψωσιν ἑνὸς πολιτικοῦ ἀνδρός, τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο ἄξιός τοιαύτης κακομεταχειρήσεως. Διότι δὲν ἤρκεσεν ὅτι ἐπαύθη ὡς Σύμβουλος τοῦ ἀρμοστοῦ, ἀλλὰ καὶ περιήλθεν εἰς ἀδυναμίαν λόγῳ τῆς ἐπισήμου κατακραυγῆς καὶ κρατικῆς περιφρονήσεως ὡς προδότου νά ἀσκῆ τὸ βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου, ἀφοῦ δὲν εἶχε ἀποκτήσει οὔτε κληρονομίαν οὔτε περιουσίαν, ἡ ὅποια νά τὸν ἐπαριῆ, πλην τῆς πατρικῆς οἰκίας εἰς Χαλέπαν.-

Εἰς τὴν ἀσκῆσιν τοῦ δικηγορικοῦ ἔργου ὁ Ἐλ. Βενιζέλος,

εἶχε τὴν εὐδόκιμον ἐπίδοσιν καὶ ὡς γνώστης τῆς νομιμῆς ἐπιστήμης καὶ ὡς ρήτωρ διανοηδὸς καὶ ἐπιμελής περὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν ἀνατιθεμένων εἰς αὐτὸν ὑποθέσεων καὶ ὡς μέγιστα μεταλλευτῆς τῶν πελατῶν του, ὥστε ὄχι μόνον οἱ δικασταὶ τὸν ἐτίμων καὶ παρεδέχοντο ὅτι εἰς τὰς ὑποθέσεις, πού ὑπεστήριζεν, εἶχεν ἐξαντλήσει πᾶν στοιχεῖον νομιμὸν καὶ ἠθικόν, ἀλλὰ καὶ οἱ συνάδελφοί του δικηγόροι ἦν καὶ ἐπαγγελματικῶς ἀνταγωνιστὰς του, ὡμολογούν τοῦτο. -

Καὶ μοῦ εἶναι ἀλησμόνητος ἡ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου γνώμη τοῦ μακαρίτη δικηγόρου Ἀντωνίου Ἀνθούση, ἐκ τῶν ἐμβριθεστέρων μελετῶν τῆς Νομιμῆς Ἐπιστήμης, γνώστου τῆς γερμανικῆς γλώσσης καὶ μελετητοῦ τῶν γερμανικῶν προόδων τοῦ κλάδου, τούτου, μέ τὸν ὅποιον συνεγευματίζομεν τότε εἰς μικρὸν ἑστιατόριον τῶν Φρακοδιανῶν τῆς Χαλέπας, μὴ βενιζελικὸν δέ, ὁ ὅποιος ἐξεφράζετο μέ σεβασμὸν διὰ τὴν δικηγορικὴν δεινατότητα τοῦ Βενιζέλου, τὸσον εἰς τὰς πολιτικὰς δίκας ὅσον καὶ εἰς τὰς ποινικὰς. -

Ὁ Βενιζέλος ἦσκει τό, δικηγορικὸν ἔργον πρῶτον ὡς βιοποριστικὸν τῆς οἰκογενείας του, ἐφ' ὅσον δέν κατετίχε δημόσιον, λειτούργημα μισθωτῶν. εἶναι δέ γνωστὸν ὅτι διά τὴν ἐξαιρετικὴν,

εὐδοκίμησίν του τὰ νομικά, ἐνέλαβε τὴν ὀργάνωσιν τῶν Δικαστηρίων τῆς Κρητικῆς Πολιτείας ὡς σύμβουλος τοῦ Ἀρμοστοῦ καὶ ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν ἄλλον ἐξέχοντα νομιδὸν τότε, τὸν Γεώργιον Πλουμίδην, τὸν ὁποῖον προσέλαβε Γενικὸν Γραμματέα, ὠργάνωσαν τὰ δικαστήρια καὶ κατήρτισαν τὸν νέον Ἀστυνόμικὸν Δικαστῆρα, περιέχοντα τὰς νομικὰς διατάξεις συμφώνως μὲ τὰς ὁποίας θὰ ἤσκιον τὸ ἔργον των οἱ νέοι δικασταί. -

Διὰ τὸ κολοσσιαῖον ἔργον των αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ἔχουν λάβει μετὰ τὴν ὀργάνωσιν αὐτὴν τὴν ὑψηλὴν εὐαρέσειαν τῆς Ἀνωτέτης Ἀρχῆς. Δυστυχῶς καὶ αὐτὸς ὅσον καὶ ὁ συνεργάτης του Γεν. Γραμματεὺς ἐπαύθησαν κατὰ τὸν γνωστὸν τρόπον. -

Καὶ εἰς ἐπίμετρον ἐπαύθησαν καὶ ἀπὸ τῆς δημοσίας θέσεις πού κατεῦχον καὶ ἄλλοι πολιτικοὶ των φίλοι καὶ αὐτοί, εἰς ἰκονομικὰ ἐρείπια ἀπὸ τὰς τριετείς, καταστροφῆς ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ στερήσεως προσοδοφόρου ἐργασίας. -

Καὶ ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦτου δὲν δύναμαι νὰ μὴ κἀμωκαὶ ἄλλην παρέμβασιν διὰ τὴν παῦσιν τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν ἄλλων, οἱ ὁποῖοι ἐδιώχθησαν διαρριούσης τῆς ἀνωμαλίας αὐτῆς. Ἀνθρωποὶ ἀγωνισταὶ καὶ μερικοὶ ἀπ' αὐτοῦ σκιρθέντες ἀπὸ τὴν συσταθεῖσαν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἀπελευθερώσεως Ἐπιτροπὴν ἀγωγιστῶν

ὡς πρώτης τέξεως καὶ θόματα πολέμου μὴ ἔχοντες ἄλλους τό-
ρους ζωῆς, ἐπαύθησαν διότι ἦσαν συγγενεῖς ἢ συμπαθοῦντες πο-
λιτικοῖ τοῦ Βενιζέλου καὶ τῶν ἔπειτα συνεργατῶν του. Καὶ ἐ-
φημερόσθη εἰς αὐτούς τὸ ρῆμα τοῦ παλαιοῦ Κρητικοῦ ποιητοῦ τοῦ
ποιήματος "Ἡ καταστροφή τοῦ Πύργου τοῦ Ἀληδάκη". Ὁ ποιη-
τῆς αὐτός ἔγραψε τὸν στίχον, ὁ ὁποῖος περιέχει τὴν ὑψίστην
φιλοσοφικὴν ἀλήθειαν:

" Μιά μέρα θά πεθάνωμε κι' ἐτές

(ἔπειτα) ξεκουρασιά 'ναί

μ' ἀπό τὴ ζήση τὴν κακὴ

ὁ θανάτος καλλιὰ ' ναί "

Ἡ ἔννοια τῆς σοφῆς αὐτῆς ἐκφράσεως τοῦ ἀπλοῦνοῦ Κρητι-
κοῦ ποιητοῦ εἶναι ὅτι ἔξσον αἱ ἰδιώται ὅσον καὶ ἡ ὀργανωμέ-
νη Πολιτεία δέν πρέπει νά στεροῦν ἀπό τοὺς ἐργάτας των, τὰ
μέσα τῆς ζωῆς. Διότι ἐάν πράττουν τοῦτο, εἶναι σάν νά τοὺς σκο-
τώνουν. Καὶ δυστυχῶς ἐξακολουθεῖ καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας νά συ-
νεχίζεται ἡ θανατικὴ αὐτὴ ποινὴ.

Καὶ ἐνῶ οἱ συντάκται τοῦ Κρητικοῦ ἐκείνου συντάγματος,,
διενοοῦντο νά μὴ δημιουργήσουν καὶ εἰς τὴν νέαν Πολιτεία (Κη-
πον Κλαυθῆνος) τοῦ παλαιοῦ Βασιλεῦς δέν ἠμπόρεσαν νά ἀποτρέ-
ψουν τὴν δημιουργίαν του.-

Και επανερχόμεθα εις τὸ θέμα. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ συμπολιτῆται του Χανιώτες, ἡ λαϊκὴ τάξις καὶ ἐπαγγελματῆται τῶν Χανίων παρ' ὅλην τὴν λατρείαν ποῦ εἶχαν ἐπίδειξει εἰς τὸν Βασιλόπαιδα τῆς Ἑλλάδος Ἄρμοστὴν δὲν ἀφένθησαν νὰ παρασυρθοῦν ἀπ' αὐτὸν τὸν πατριωτικὸν μυστικισμόν, ἀλλὰ γνωρίζοντες τὴν πνευματικὴν καὶ συναισθηματικὴν ἀξίαν τοῦ πολιτικοῦ των ἄνδρος, τοῦ ἐπέδειξαν εὐθύς ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς παύσεώς του αἰσθημοσυμπαθείας καὶ τὸν ἐνεθάρρουναν ἀπέναντι τῆς ἐπισήμου προσβολῆς τῆς ἀρμοστειακῆς ἀρχῆς. Διότι δὲν ἔφθανε βέβαια μόνον τὸ ἐπίσημον ἔγγραφο τῆς παύσεώς του μὲ τὴν ἀτιμωτικὴν αἰτιολογίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἡμιεπίσημον ὄργανον τῆς αὐτῆς τῆς Χαλέπας, ἡ ἔφημερίς "Πατρίς", τὸν περιέλουσε μὲ προσβλητικὰς ὕβρεις. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἀποπομπῆς ἦτο πρωτοφανές εἰς τὰ χρονικά τῆς πολιτικῆς διώξεως, εἰς χρόνους λεγόμενους ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τῆς προαιωνίου, σιλαβιάς.-

Ὅσοι ἔζησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς καθόδου καὶ ἐγκαταστάσεως τοῦ πρώτου Ἄρμοστου Βασιλόπαιδος Γεωργίου καὶ ἀντίκρουσαν τὴν εἰκόνα τῆς ὑποδοχῆς καὶ τῆς ὅλης ὑποδοχῆς καὶ τῆς ὅλης ψυχικῆς διαθέσεως τῶν Κρητῶν ὑπὲρ τοῦ λεβεντοσώμου βλαστοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φαντασθοῦν ὅτι ἐντὸς ὀλίγου σχετικοῦ χρονικοῦ διαστήματος θά

έδημιουργείτο τοιαύτη δυσαρέσκεια, ώστε να ώθήσουν έστω και έλαχίστους έκ τών κατοίκων τής Κρήτης, εις έπαναστατικήν έξέγερσιν κατά τής διακυβερνήσεώς του.-

"Αν και κατά τήν εποχήν τής διώξεως τών πολιτικών αυτών άρχηγών και τών φίλων του, έπερρίπτοντο αι μεγαλύτεραι εϋθύνη αι εις τό περιβάλλον του νεαρου και άπειρου περι τά πολιτικά πράγματα Άρμοστοϋ, έν τούτοις άπό τήν μελέτην των συμβάντων και των μετά τά γεγονότα άποδειχθέντων τήν μεγαλύτεραν εϋθύνην τήν έφερεν ή προσωπικότης και ψυχασύνθεσις του Άρμοστοϋ. Είχε προσωπικήν έπιβολήν επί των υπαλλήλων και αυλικών του ήγάπα και ύπεστήριξε τους συμπαθούντας αυτόν ύπερμέτρως, όπως έμισε και κατεδύωκε τους δεκνύοντας συμπάθειαν χωρίς άντιπάλους του.-

Αδιάφευστοι μαρτυρΐαι ύπήρξαν, ότι κατά τās περιόδους του εις τās έπαρχίας, όταν έπληροφορείτο ότι πρόοριτός τις ή όπλαρχηγός είχεν ύπογράψει τήν άναφοράν που έκυκλοφόρησε και περιείχε μετά νομιμοφροσύνης άλλως τε τά αίτήματα τών πολιτικών άρχηγών τής άντιπολιτεύσεως, άντί μέ και λωσύνην να τους πείση ότι δεν έχουν όικαιον να είναι δυσρεστημένοι κατ' αυτού, τους περιέλουε μέ προσβλητικās έπι -

πλήξεις, ως να ἦσαν δουλοπάροικοί του.-

Τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὴν ἀντέκρυσα ἐγὼ ὁ Ἰδιος, πολιτικός φίλος, τότε τοῦ μακαρίτη Κων. Φούμη. Ὑπηρετήσα τά δύο πρώτα ἔτη τῆς ὑπηρεσίας μου εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Χαλέπας ὡς διευθυντής του. Ἀπ' ἐκεῖ παρηκολούθησα ὄλην τὴν πολιτικὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων, ὀλίγους μῆνας μόνον μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου. Ἐῦρον τὸν πολιτικὸν μου φίλον Κ. Φούμην, ἐκ τῶν πρώτων συμβούλων τοῦ νέου ἡγεμόνος, δυσηρεστημένον τόσοον κατὰ τοῦ Ἄρμοστοῦ, ὅσον καὶ κατὰ τοῦ παλαιοῦ φίλου του Ἐλ. Βενιζέλου.-

Ὅταν ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ Βενιζέλου, ὁ Πρίγκηψ ἀπεφάσισε νὰ ἀπομακρύνῃ καὶ τὸν Κ. Φούμην, ἴσως πιεζόμενος ἀπὸ τὸν πολιτικὸν του ἀντιπάλον τῆς ἐπαρχίας Σελίνου μακαρίτην Ἀριστείδην Κριαρην, ὁ Ἄρμοστής τοῦ προέβαλε τὴν δικαιολογίαν ὅτι καὶ ὁ Βενιζέλος εἶχεν εἶπει ἄλλοτε δι' αὐτόν, ὅτι δέν ἦτο κατάλληλος νὰ διευθύνῃ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν Ὅ Κ. Φούμης τὸν εἶχε πιστεύσει καὶ εἶχε χολωθεί κατὰ τοῦ παλαιοῦ φίλου του.-

Οἱ δύο ὁμοῦ πολιτικοὶ ἄνδρες εὐρέθεντες ὁμοιοπαθεῖς περὶ του δέν ἐβράδυναν νὰ συμφιλιωθοῦν, καὶ μὲν εὐκαιρία εὐρέθη.

Ὁ πατήρ τοῦ Κωνστ. Φούμη ἠσθένησε βαρέως, προσβληθεὶς ἐπὶ ἡμιπληγίαν. Μόλις ἐπληροφορήθη τοῦτο ὁ Ἐλ. Βενιζέλος ἐσπενσε τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς τὴν οἰκίαν Φούμη, παρὰ τὸ Μεϊντάνι τῆς Χαλέπας, δεῖξας τὴν συμπάθειάν του τόσον πρὸς τὸν ἀσθενῆ, ὁ ὁποῖος πολλάκις εἶχεν ἐκφρασθῆ διὰ τὴν ἀξίαν καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου, ὅσον καὶ διὰ τοὺς ἀδελφοὺς Φούμη, τοὺς ὁποῖους ἐπεθύμει νὰ ἀποκτήσῃ πάλιν φίλους

Ἐγράφων τὰς γραμμάς ἤμην παρὼν κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν ἐκεῖνην τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου. Τὴν ἐπομένην ἑσπέραν ἐπανελήφθη ἡ ἐπίσκεψις καὶ κατ' αὐτὴν συνεζητήθη τὸ πολιτικὸν θέματῆς νέας καταστάσεως ποῦ ἐδημιουργήθη μετὰ τὴν ἀποπομπὴν των ἐκ τῆς ἐξουσίας καὶ τὴν δημιουργίαν καταστάσεως ποῦ οὐκ ἐπέτρεπε τὴν ἀνάμιξίν των ὡς πολιτικῶν εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τοῦ τόπου. -

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἐγὼ συναναστροφόμενος καὶ μετὰ περιβάλλον Βενιζελικὸν τῆς Χαλέπας καὶ ἐπιθυμήσας τὴν συνεργασίαν τῶν δύο πολιτικῶν ὡς ἕτερον σκέλος τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, εὐρέθην μετατεθειμένος ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑπηρεσιακῆς ἐπιθεωρήσεως ἢ ἄλλης αἰτίας ἐκ τῆς Χαλέπας εἰς ἓνα ἀπόκεντρον καὶ ἄχαρξ διὰ τὸν χειμῶνα τότε χωρὶον Μεσολά παρὰ τὸ Βερύσσον. -

Τό σπουδιαότερον γεγονός πού συνετέλεσεν εἰς τήν ἐπιτά-
χυνσιν τῆς λήψεως τῆς ἀποφάσεως, τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἐπαναστατι-
κοῦ κινήματός τοῦ θερισσοῦ, ἦτο ἡ ψυχολογικὴ κατάστασις τῶν
ἡγετῶν τῆς καὶ ἄλλων ὀτελεχῶν τῆς μερίδος, ἐκ τῆς συμπεριφο-
ρᾶς πού ἔτυχεν ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀναφορᾶς πού πε-
ριεῖχεν, εὐλαβῶς ἄλλως τε, τὰ αἰτήματα τῶν δυσηρεστημένων, πού
ἀφείρων δημιουργίαν καταστάσεως, πού νά δύνανται καὶ οἱ πολι-
τικοὶ αὐτοὶ παράγοντες τοῦ τόπου, νά ἀναμιγνύωνται εἰς τὴν
διεύθυνσιν τῶν κοινῶν, ὅπως ἄλλως τε καὶ εἰς τὸ παρελθόν, ὄχι
μόνον τὸ ἐπαναστατικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπόδουλον ὑπὸ τὴν τουρμι-
κὴν κυριαρχίαν. Ἡ ἐντύπωσις ἦτο καταπληκτικὴ, διότι τὰ ὀρι-
σθέντα πρόσωπα πού ἀπετέλεσαν τὴν ἐπιτροπὴν συνεδέοντο μέ λι-
στορικὰ ἀγώνων καὶ μέ πρόσωπα καὶ κῦρος ἄξιον παντός σεβα-
σμοῦ. Διότι ὁ μὲν πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς ἦτο γέρον, ὑπερβομη-
κοντούτης, πανύψηλος, μέ μακρὰν γενειάδα, υἱὸς ἑνὸς τῶν πρώτων,
στραταρχῶν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ τῶν μετὰ ταῦτα, τοῦ
Ἄναγνώστου Μανουσogiαννάκη, τοῦ ἀγνωτέρου πατριώτου τῶν χρό-
νων του, διανοοῦμενος, στοχαστικὸς, (ἔχει γράφει τὸς νεκρικόνδε-
ἄλογον τῶν πολεμικῶν ἀρχηγῶν τῶν Σφαιλῶν). (*Ἴδε βιβλίον ὁ Παρ
Κελαϊδῆς, τοῦ κ. Στ. Κελαϊδῆ).-

Μόνον ἐλάττωμά του ἦτο ὅτι δέν ἐκληρονομήσεν ἀπό τῶν
ἐνδοξον πατέρα του περιουσίαν διὰ νά ἔχη ὑπερήφανα πτέρᾱ
καί τὰ ἡγετικά του προσόντα.-

Ὁ δεύτερος πολεμικός ἀντιπρόσωπος ἦτο ὁ Καπετάν Γιάν-
νης Καλλογεργῆς, ὁ ἥρωϊκός καπετάνιος εἰς τό μέτωπον Μαλάξης
Χανίων, ὁ ὁποῖος μετά τοῦ ἀδελφοῦ του παπᾶ καί τῶν ἀνδρῶν
τῶν ἐξώρμησαν ἀπό τό ὄρεινόν μέτωπον τῆς Μαλάξης καί κατε-
δίωξαν τοὺς Τούρκους, τό 1897, ἐν τῆς Πεδιάδος τῶν Χανίων καί
μέχρι τῆς Χρυσοπηγῆς, ὅπου ἔπεσεν ἀπό, τουρκικὴν σφαῖραν ὁ ἡ-
ρωϊκός παπᾶς. Ἡ ἀρρενωπή καί νευρώδης σωματικὴ του διάπλα-
σις, ὅσον καί ἡ ἄλλη σεμνὴ ψυχὸσύνθεσις τοῦ Καπετάν Καλλογε-
ργῆ ἀπετέλουν μοναδικόν πρότυπον ἀγωνιστοῦ καί παλληγιarioῦ.

Τὰ δύο ἄλλα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς εἶχον τὴν ἰδιότητα τοῦ
πολιτικοῦ καί πολεμικοῦ ἡγέτου.-

Τό τρίτον μέλος, ὁ Γεώργιος Φούμης, εἶχε διατελέσει βου-
λευτῆς Σελλίνου εἰς τὴν πρώτην Βουλὴν μετά τὴν ἀπελευθέρω-
σιν, ἔχων πολιτικὴν ἐπιρροὴν καί ἐπὶ ὅλου τοῦ Νομοῦ Χανίων,
ὅπου ἡ προσωπικότης του εἰς ὅλα τὰ πνευματικὰ καί πολιτικὰ
κέντρα εἶχε διάκρισιν ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἡθικόν στοι-
χεῖον τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς ἐν προκειμένῳ ἰδιότητός του, ἡ-

το ή ιδιότης του ως πολεμικοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Δυτικοῦ τμήματος τοῦ Σελίνου κατά τήν πολιορκίαν τῆς Κανδάνου.+

Ὡς ἀρχηγόν τοῦ τομέως αὐτοῦ, γειτονεύοντος πρός τήν θῆσιν τοῦ πυροβολείου ὑπό ἀρχηγόν τόν ἀειμνηστον Μανουσογιαν νάκην, τόν εἶχεν ἀναγνωρῆσει ὁ στρατηγός Βάσος, μέ τόν ὅποιον εἶχεν στενήν ἐπαφήν. Ἡ προσωπικότης τοῦ Γεωρ. Φούμη ὡς ἐκπαιδευτοῦ τῆς περιφέρειας Χανίων ἦτο γνωστή εἰς ὅλους τοὺς πολιτευτάς τῆς Κρήτης, πρός τοὺς ὁποίους ἔκαμεν ἐντύπωσιν ἡ εὐγένεια καί εὐπροσηγορία τοῦ καλλιεργημένου Χανιωτοῦ.-

Δέν ἀρμόζει λοιπόν διὰ τό μέλος αὐτό τῆς Ἐπιτροπῆς, ὁ ὅτιος εἶχε τήν ἐντολήν νά ἀναπτύξη καί προφορικῶς ὡς εἰσηγητής, μέ τήν διακρίνουσαν αὐτόν εὐγλωττίαν καί παρησιαίαν, τό περιεχόμενον τῆς ἀναφορᾶς, ἡ περὶ τοῦ Γεωργίου Φούμη περιεχομένη φράσις τοῦ Βασιλόπαιδος Ἄρμωστοῦ: "Ἐνας δικηγόρος ὀνόματι Γεώργιος Φούμης" εἰς τό σχετικόν βιβλίον περὶ τῆς περιόδου αὐτῆς τῶν πεπραγμένων του.-

Τό τέταρτον μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς ἀπέτέλεσεν ὁ παλαιός βουλευτής Ἀποκορώνου Βασίλειος Χατζηδάκης, ἐπιστήμων ἰατρὸς ἐξ Ἀσπ. Γωνιάς Ἀποκορώνου, μέ σημαντικὴν πατριωτικὴν καί ἐπιστημονικὴν δράσιν.-

Ἡ σύνθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς αὐτῆς ἔγινε μέ πολλήν ἐπιμέλειαν καὶ πνεῦμα πολιτικόν καὶ μέ πεποιθήσιν, ὅτι θά ἐγένετο δεκτὴ μέ τὴν προσήκουσαν φιλοφροσύνην. Ἄλλως τε οἱ Κρήτες ἀπὸ παλαιότερους χρόνους εἶχον ἐξοικειωθῆ, νά παρουσιάζονται πρὸς τοὺς μεγάλους πασάδες τῶν πανισχύρων Σουλτάνων μέ ὀλιγώτερον σεβαστοὺς ἀντιπροσώπους, πολλὰκις καὶ ἀγγραμάτων, οἱ ὅποιοι καὶ ἐγένοντο δεκτοὶ εὐμενῶς. Ἀδυνατῶ νά ἐπιναλάβω ὅσα ἐγράφησαν τότε εἰς τὸν Ἀθηναϊκὸν τύπον, μέ τίς φράσεις ἀνεκοσμήθησαν, ἰδίως ὁ πρόεδρος καὶ Εἰσηγητὴς Γεώργιος Φοῦμης. Ἡ ψυχικὴ ταραχὴ ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἐδυσκολεύθησαν νά εὑρουν τὴν ἔξοδον τοῦ ἡγεμονικοῦ μεγάρου. -

Ἡ τιμημένη βράκα καὶ
ὁ Βασιλόπαις Ἀρμοστής

Κατὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτὴν συνάντησιν τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς ἐπίδοσιν τῆς ἀναφορᾶς, ποῦ περιεῖχε τὴν παράκλησιν τῶν ὑπογραφάντων αὐτὴν διὰ τὴν παραχώρησιν περισσοτέρων δικαιωμάτων εἰς τὸν λαὸν τῆς Κρήτης ἀπὸ ὅσα τοῦ παρεχόμενου τὸ ἱσχυρὸν Σύνταγμα τῆς Κρητ. Πολιτείας, ὁ Βασιλόπαις Ἀρμοστής ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν βρακοφόρον Καπετάν Καλογερῆν, ἐν προφανῇ ὀργῇ, τοῦ εἶπεν ὡς ἀνεκοινώθη ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς: " Καὶ

σύ τιμημένη βράκα τί παράπονον ἔχεις; Μήπως νομίζεις ὀτιμό-
νον οἱ ἀγῶνες σας ἔφεραν τό ἀποτέλεσμα νά ἔλθω ἐδῶ ὡς Ἀ-
μοσθής; Ἐδῶ μέ ἔφερε κυρίως ἡ ὑποστήριξις τοῦ Τσάρου". -

Καί βέβαια ὡς, ἔγραφα καί ἀνωτέρω, ἡ συμβολή τοῦ Τσάρου
εἰς τόν διορισμόν του ἦτο μεγάλη, ἀντί ἄλλου Εὐρωπαϊοῦ γό-
νου βασιλικοῦ γένους. Ἡ ἀποστροφή ὅμως αὐτή, χωρίς βέβαιανά
ἰκνηται τήν συμβολήν τῶν ἀγῶνων τῶν Κρητῶν εἰς τήν ἀπελευ-
θέρωσίν των ἀπετέλει μείωσιν τῶν ἀγῶνων αὐτῶν. Ὅπως δὲ ποτε ὁ
μὴ ἔχορακτήρισε τήν βράκαν, δηλαδή τόν ἀγωνισθέντα Κρη-
τὸν λαόν, μέ τό ἔνδυμα αὐτοῦ, ὡς τιμημένην φορεσίαν καί δέν ἔ-
παυσε μέχρι τοῦ γήρατός του νά βλέπη μετά συμπαθείας τό ἔν-
δυμα αὐτοῦ, παρ' ὅλην τήν πικρίαν, τήν ὀποίαν τοῦ ἔπροκάλεσαν
οἱ ὀλίγοι βρακοφόροι ποῦ ἔλαβον μέρος εἰς τό κίνημα τοῦ Θε-
οφίλου. Μέ τό ἔνδυμα αὐτό ἦτο ἐνδεδυμένη ἡ ἔφιππος Χωροφυλα-
κή, ποῦ ἀπετέλει τήν τιμητικὴν φρουράν του καί ἡ ἄλλη Χωρο-
φυλακή, ποῦ μέ φανατισμόν ἀντετάχθη κατὰ τῶν κινήματιῶν. Μέ
τό ἔνδυμα αὐτό οἱ καπετάνιοι καί οἱ ἄλλοι ἀγωνισταί τῆς κεν-
τρικῆς καί τῆς ὅλης Κρήτης τόν σπινώδευσαν εἰς τὰς θριαμβευ-
τικὰς περιόδους των εἰς τὰς ἐπαρχίας καί ἰδιαιτέρως κατὰ
τὴν πόλιν τοῦ Ἡρακλεῖου. Ἡ ἐπίδειξις ἐκεῖνης τῆς Κρητικῆς

βράκας ἀπετέλεσε καὶ ζωηρὰν εἰκόνα τῆς ἐθνικῆς δυνάμεως τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς Κρήτης ἀπέναντι τῶν ξένων προπαγανδῶν, ἰδίως τῆς ἰταλικῆς καὶ ἀγγλικῆς. -

Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι καὶ εἰς τὴν ἐσχάτως ληφθεῖσαν ἀπόφασιν, ἵνα ἡ βρακοφόρος τιμητικὴ φρουρὰ κοσμηθῆται μετὰ τὰς ἱστορικὰς ἐπιτελοῦς καὶ τὰς τιμὰς πρὸς τὸν "Ἄγνωστον Στρατιώτην, ὁ γέρον πλεον παλαιῶς α'. Ἀρμυστῆς τῆς Κρήτης συνέβαλεν ἐπιχεύσας τόσον τὸν τότε βασιλέα, ὅσον καὶ τὸν πρωθυπουργόν του, νὰ δεχθοῦν τὴν ὑπὸ Κρητῶν λογίων ριφθεῖσαν ἰδέαν νὰ ἀντιπροσωπεύηται καὶ τὸ νησιωτικὸν ἔνδυμα, ἡ βράκα, εἰς τὰς κρατικὰς μας ἐμφανίσεις. Καὶ ἤδη ἡ ἐπίσης τιμητικὴ φουστανέλλα ὅσον καὶ ἡ βράκα ἀδελφωμέναι ἐνθυμίζουσι τὸ ἔνδυμα ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐπάλαισαν αἱ γενεαὶ πού ἠγωνίσθησαν καὶ συνεκρότησαν τὸ κράτος αὐτὸ κατόπιν ἀναριθμητῶν ἀγῶνων καὶ θυσιῶν. Οἱ ἀγῶνες αὗτοι συνεχίζονται ἀκόμη καὶ ἔχομεν ἔμπροσθεν μας τοῦτε σημερινούς ἀγῶνας καὶ θυσίας τῶν βρακοφορούντων Κυπρίων, οἱ ὁποῖοι θὰ λαμπρύνουν ἀκόμη τὴν δόξαν τοῦ βρακοφορῶντος ἑθνικοῦ τμήματος τῶν Ἑλλήνων. -

Οἱ ἀρχηγοὶ Βενιζέλος καὶ Κ. Φούμης καὶ ἄλλοι φίλοι τῶν ἐπερίμεναν τὴν ἐπιτροπὴν μετὰ τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην συνδιά-

λεξιν εἰς μίαν φιλικήν οἰκίαν, καθὼς ἐγνώσθη ἔπειτα, τοῦ Παρθενίου Κελαϊδῆ, ἀρχιμανορίτου καὶ μεγάλου ἀγωνιστοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1866, ὁ ὁποῖος εἶχε ζήσει μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἐκελευθὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν Τεργέστην κατ' ἀρχάς, καὶ εἰς τὸ Λιβόρνον ἔπειτα, καὶ ἦτο ἐκ τῶν πρώτων, ποῦ ἐδιεφέροντο καὶ ἐνήργουν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κρήτης. Οὗτος, μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Ἡγεμόνος εἰς Χαλέπαν, ἦτο ἐκ τῶν εὐνοουμένων του, διετέλεσε δὲ καὶ ἐφημέριος τῆς ἐκκλησίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκκλησιάζετο ὁ Πρίγκιψ. Ἐπειτα ὁμοῦ περιέπεσεν εἰς δυσμένειαν καὶ ἀντιπολιτευέτο καὶ αὐτὸς τὸν Ἀρμοστήν. -

Ὅταν ἡ ἐπιτροπὴ ἐξέθεσε τὰ διαδραματισθέντα εἰς τὸ Ἡγεμονικὸν μέγαρον, μετὰ τοῦ Ἀρμοστοῦ καὶ αὐτῶν, βαθεῖα κατῆφεια κατέβαλεν ὄλους καὶ ἡ σκέψις πλεον τῶν ἀρχηγῶν ἐστράφη πρὸς ἄλλας κατευθύνσεις. Ἡ φαντασία των ἐπέταξε πρὸς τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν, ὅπου τὰ φτερά τοῦ Κρητικοῦ ἀετοῦ, ἐπὶ αἰῶνας εἶχαν φορτωθῆ ἀπὸ τὸ κρυσταλωμένο χιόνι καὶ αὐτοὶ μόλις πρὸ ὀλίγου εἶχαν πιστεύσει, ὅτι τὸ χιόνι ἔλυσε καὶ ὁ ἀετὸς ἦτο ἐλεύθερος πλεον νᾶ πετᾶ. Εἰς τὴν φαντασίαν των τὸν εἶδαν τότε πάλιν μὲ φορτωμένα τὰ φτερά μὲ κρυσταλλωμένα χιόνια καὶ

ὅτι θὰ ἔπρεπε πάλιν νά πιάσουν τὰ βουνά, νά τόν βοηθήσουν νά ἀποτινάξη τὸ βαρὺ χιόνι.-

Ἐκινήθη πρῶτον ὁ διπλωματικός νοῦς τοῦ μεγαλοφυοῦς ἀρχγοῦ καὶ τῶν ἄλλων. Ἐστράφη πρὸς τοὺς διπλωμάτας, οἱ ὅποιοι ἐξεπροσώπουν τὰς Μ. Δυνάμεις ποὺ διετήρουν στρατεύματα κατοχῆς ἐν Κρήτῃ καὶ ἔθεσαν εἰς κίνησιν κάθε ἐλατήριον ποὺ ἤμποροῦσε νά τοὺς χρησιμεύσῃ. Ὁ Γάλλος διπλωμάτης Μπλάν ἦτο συμπαθὴς πρὸς ἀλλαγὴν τοῦ διεθνοῦς καθεστῶτος τῆς Κρήτης, ἔστω καὶ ἂν ἐπετυγχάνετο ἡ πλήρης ἔνωσις μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐπίσης οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ποὺ ἀπέτέλει τὴν μεγαλυτέραν στρατιωτικὴν δύναμιν τῆς κατοχῆς, ἦσαν συμπαθεῖς πρὸς τὴν ἀλλαγὴν αὐτὴν καὶ πρὸς τὰ πρόσωπα τοῦ Ἐλ Βενιζέλου καὶ Φούμη, ἀντεπάθουν δὲ τὴν αὐταρχικὴν συμπεριφορὰν τοῦ Ἄρμостоῦ. Ὁ Ἄγγλος, μὲ τὴν φήμην ὅτι ὁ Πρίγκηψ ἦτο Ρωσόφιλος, ἤμποροῦσε νά κάμῃ τὸ πᾶν διὰ νά ἐκτοπισθῇ ὁ ρωσόφιλος Ἄρμωστής. Ὁ Ἰταλὸς ἐβυσσοδομοῦσε, μὴ ἀνεχόμενος τὴν ἐλληνικὴν στολὴν τοῦ Πρίγκηπος καὶ τῆς Αὐλῆς του. Ὁ Ρώσος, ἦτο συμπαθὴς πρὸς τὸν Πρίγκηπα, διὰ τὰ φιλορωσσικά του αἰσθήματα. Τὰ ἐλατήρια ὅμως αὐτὰ δὲν ἦσαν ἀρκετὰ νά κινήσουν τὴν μηχανὴν πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς κινήσεως, ἔπρεπε νά ἐξουδετερωθῇ

καὶ ἡ πλευρά τῆς καθαρᾶς ἑλληνικῆς συνειδήσεως.-

Τὸ ἐλατήριο αὐτὸ εὗρισκετο εἰς τὸ πρόσωπον ἑνὸς πολέ-
μορχου, ἀπὸ τὰ ἡγετικά στελέχη τῆς πανισχύρου Ἐθνικῆς Ἐται-
ρείας, τοῦ Κωνσταντίνου Θρ. Μάνου, μεγάλου φιλοκρητικῆς Ἑλ-
ληνος, ὁ ὁποῖος μὲ ἐπαναστατικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον συνετήρει ὁ
ἴδιος, εἶχε λάβει μέρος εἰς τὴν μεγάλην ἐξέργεσιν τοῦ 1897
καὶ εἶχε παραμείνει ἐν Κρήτῃ, τιμηθεὶς μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ Δη-
μάρχου Χανίων καὶ ἔπειτα τοῦ Βουλευτοῦ.-

Ἡ οἰκογένεια Μάνου συνεδέετο μὲ τὴν Βασιλικὴν Ἀδελφί-
τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἶχε στενὴν συγγένειαν μὲ ἰσχυρὰς οἰκογενεί-
ας τῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδος, τῶν Μαυρομιχαλαίων καὶ τῶν Μου-
ρούζηδων.-

Ὁ πολέμαρχος καὶ σπουδαῖος Ἑλληνιστῆς καὶ σπουδαῖος
Ἑλληνιστῆς καὶ ποιητῆς αὐτὸς Κωνστ. Μάνος ἔπρεπε νὰ μετᾶσχη
εἰς τὸ μελετηθὲν κίνημα. Τὸ ἔργον αὐτὸ ἦτο ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα
κατορθώματα τοῦ Βενιζέλου. Μὲ τὸ κατόρθωμα αὐτὸ ἐξουδετεροῦ-
το πᾶσα κακόβουλος συκοφαντία ὅτι τὸ κίνημα δέν ἦτο ἑθνικόν

Ὁ προσεταιρισμὸς τοῦ Κωνστ. Μάνου ἔδιδεν εἰς τὸ ἐπανα-
στατικὸν κίνημα γενικωτέραν μορφήν καὶ σκοποῦς καὶ ὄχι μὲ-
νον περιωρισμένον, λόγῳ τυραννικῆς διακυβερνήσεως. Ἡ ἐξέλι +

ΕΙΣ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΩΔΗΓΗΣΕ ΤΟΥΣ ΑΡΧΗΓΟΥΣ ΤΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ, ΝΑ ΣΥ-
ΝΕΧΙΣΟΥΝ ΤΟΝ ΟΔΟΜΟΝ, ΠΟΥ ΔΙΕΚΟΦΕΝ Η ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΛΥΣΙΣ, ΠΟΥ ΕΔΟ-
ΘΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΕΥΣΙΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΥΠΟ ΔΙΕΘΝΗ ΚΑΤΟΧΗΝ
Ο ΜΑΝΟΣ ΔΕΝ ΕΛΗΣΜΟΝΗΣΕΝ, ΟΤΙ ΚΑΤΕΒΗ ΠΡΟΣ ΤΗΣ ΣΦΑΓΗΣ ΤΩΝ ΧΑ-
ΝΩΝ ΤΟ 1897, ΔΙΑ ΝΑ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΥΣΙΝ ΠΟΥ ΕΙΧΕΝ ΕΠΙΤΥ-
ΧΕΙ Η ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, ΤΗΣ ΕΥΡΕΙΑΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΝΟ-
ΜΙΑΣ ΥΠΟ ΣΟΥΛΤΑΝΙΚΗΝ ΚΥΡΙΑΧΡΙΑΝ ΚΑΙ ΟΤΙ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕ-
ΩΣ ΤΟΥ ΑΚΡΩΤΗΡΙΟΥ ΚΑΙ ΙΔΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΚΑΙ ΦΟΥΜΗ, Ε-
ΠΕΜΕΙΝΑΝ ΝΑ ΣΥΝΕΧΙΣΘΗ Ο ΑΓΩΝ ΜΕΧΡΙΣ ΑΠΟΧΩΡΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙ-
ΚΩΝ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΠΑΛΛΑΓΗΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙ-
ΑΣ (ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΙΔΕΑΣ) ΔΙΑ ΤΟΥΤΟ ΚΑΙ ΕΚΗΡΧΥΘΗΤΟ
ΤΕ ΥΠΟ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΛΙΩΝ,
ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ, ΔΙΑ ΝΑ ΑΝΑΓΚΑΣΘΗ Ο ΤΟΠΟΣ ΝΑ ΥΠΟΚΥΦΗ ΕΚ ΤΗΣ ΠΕ-
ΝΗΣ.-

ΟΛΟΣ ΑΥΤΟΣ Ο ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΙΝΗΣΗ, ΔΙΑ ΝΑ ΜΗ ΥΠΑΡΞΗ ΑΠΟ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΠΛΕΥΡΑΣ ΜΕΓΑΛΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ. ΑΛΛΑ ΤΟ ΆΛΛΟ ΜΕΓΑ-
ΛΟ ΕΡΓΟ ΗΤΟ Η ΕΞΕΥΡΕΣΙΣ ΟΠΛΩΝ ΚΑΙ ΑΝΔΡΩΝ ΜΕ ΤΟΙΟΥΤΟΝ ΦΡΟΝΗ-
ΜΟΝ ΩΣΤΕ ΝΑ ΑΠΟΦΑΣΙΣΟΥΝ ΝΑ ΑΝΤΙΚΡΥΣΟΥΝ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙ-
ΚΟΝΟΜΙΚΗΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΝ ΜΙΑΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ, ΚΑΙ ΤΟ ΑΚΟΜΗ ΣΟΒΑΡΩΤΕ-
ΡΟΝ, Η ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗ-

μα.-

Ὁ λαὸς τῆς Κρήτης εἶχε παραδώσει ὅλα τὰ ὄπλα, καὶ αὐτὰ τῶν προπατόρων του, ὅπως τοῦ εἶχε παραγγελεῖ ὁ νέος Ἄρμοςτης, καὶ ἔπρεπε νὰ προμηθευθοῦν ὄπλα ἐκ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος, ὄχι τῆς ἐπισήμου, διότι ἐκεῖνη εἶχεν ἀποδοκιμάσει τὸ κίνημα, κατὰ σύστασιν τῆς Αὐλῆς τῆς Χαλέπας. Ἡ προμήθεια ἔγινεν ἀπὸ τὸ ἰδιωτικὸν ἐμπόριον, ὃ δὲ κυριώτερος χρηματοδότης, ἦτο αὐτὸς ὁ Κων. Μᾶνος.

Κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν ὀρισθεῖσαν διὰ τὴν ἔρηξιν τοῦ κινήματος, 10 Μαρτίου τοῦ 1905, εἰς ὀλίγας ἑκατοντάδας εὑρέθησαν ὀπλισμένοι, εὑρίσκοντο δὲ ἐν πλῶ τὰ πλοῖα τὰ ὅποια κρηφα ἔφεραν ὄπλα. Τὰ πλοῖα τὰ ἀπεβίβασαν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἀκρωτηρίου Σπάθα, εἰς τοποθεσίαν ὀνομαζομένην Μένιες, ὡς φαίνεται ἀρχαίαν Μινῶα, ὅπου καὶ εὑρίσκονται ἀρχαιοῦτες μὴ μελετηθεῖσαι ἀκόμη.-

Ἡ πρώτη ἐντύπωσις ἐκ τῆς πληροφορίας ὅτι πρόκειται νὰ γίνῃ ἔνοπλος ἐξέγερσις.-

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, διακόπτω ὀλίγον τὴν ἐπαναστατικὴν ἐξέλιξιν, διότι κρῖνω ἀναγκαῖον νὰ περιγράψω τὴν προσώπικὴν μου ἐντύπωσιν ἐκ τῆς πληροφορίας ὅτι πρόκειται νὰ γίνῃ

ἐπανάστασις.-

"Ένα περίπου μήνα προτού νά ἐκδηλωθῆ τό ἐπαναστατικόν κίνημα, εἰσῆλθον εἰς Χανιά καί συνηντήθην μέ τόν προσωπικόν, καί πολιτικόν μου φίλον Κωνστ. Φούμην εἰς τό δικηγορικόν του γραφεῖον παρὰ τήν Παλαιάν Ἀγοράν Χανίων. "Όταν τόν ἀπεχερατίσα, μοῦ εἶπεν ὅτι μέ προσκαλεῖ εἰς τό οἰκογενειακόν σπίτι, εἰς Χαλέπην διά νά συγγευματίσωμεν τό μεσημέρι. Ἦτο ἀκόμη ἄγαμος καί εἶχε μαζί του τήν μητέρα του καί τόν νεώτερον ἀδελφόν του Σπύρον. Μετέβην λοιπόν καί ἐγευματίσαμεν οἱ δύο μόνοι. Τότε μοῦ ἐνεκοίνωσεν ὅτι θά γίνῃ ἔνοπλος ἐξεξέερσις κατὰ τοῦ τότε καθεστώτος.-

Ἐγώ, παρ' ὅλην τήν δυσαρέσκειαν ἐκ τῆς πρὸς με συμπεριφορᾶς τῶν κυβερνῶντων, ἀφινιδιάσθην, μή φαντασθεῖς μίαντοι αὐτήν σοβαρὴν καί ἐπικίνδυνον ἀπόφασιν, ἀλλά δέν εἶπον τότε, τίποτε εἰς τόν φίλον συνομιλητήν, τόν ὁποῖον ἐγνώριζον πολύ, συνετόν καί φιλειρηνικόν ἄνθρωπον καί πολιτικόν. Ἐπέστρεφα, εἰς τό χωρίον τῆς ἐξορίας μου καί καθ' ὅλην τήν διάρρομήν, ἐσμεπτόμην καί ἐφανταζόμην τά δυνάμενα νά συμβοῦν καί τάς συνθήκας ὑπὸ τᾶς ὁποίας θά ὑψώσῃ τά ὄπλα κατὰ τοῦ καθεστώτος, ἀπό τόν λατρευτόν ἀκόμη εἰς τόν λαόν Βασιλόπουλον καί περι

εφρουρείτο από τήν φανταστικῶς ἀφωσιωμένην Χωροφυλακίην καί ,
τοῖς πλείστοις ἀγωνιστάς, τοῖς ὁποῖοις ἐτίμα ὄντως, ὁ βασιικός,
βλαστός, καί τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἠκολούθει τυφλῶς τοῖς ἡγέτας ,
ποῦ ἦσαν ἀκόμη ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτόν. Παραηκολούθουν τήν ἔρθρο
γραφίαν τῶν ἀθηναϊκῶν ἡμερίδων καί ἔβλεπα τήν καταφορῶν των
κατά τῶν ἀντιτιθεμένων κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ Βασιλικῶ Πρίγ-
κικος. Εἶχα ὑπ' ὄφιν μου καί τήν κατάστασιν τοῦ χωριοῦ, εἰς τό-
ποτον, ὅπου ἐκ τῶν διακοσίων περίπου, φηφοφόρων του, οὐδεὶς ἤτο
ἀκόμη ἐναντίον τοῦ καθεστῶτος ἐκτός τοῦ συνεδάλφου μου δημο-
διδασκάλου, προσωπικοῦ φίλου τοῦ 'Πλ. Βενιζέλου. -

Ἐγραφα λοιπόν ἀμέσως μακρὰ ἐπιστολήν εἰς τόν μακαρί-
την Κ. Φούμην καί τοῦ ἐξέθετον ὅλας αὐτάς τὰς συνθήκας καί τοῦ
ἔγραφα, καί τήν προσωπικήν μου γνώμην, ὅτι τόν παρεκίνησα νάσου
νεργασθῆ, ὡς πολιτικός, μετὰ τοῦ 'Ελευθ. Βενιζέλου, διὰ νά ἐσκή-
σουν κοινοβουλευτικήν ἀντιπολίτεσιν, ἀλλά δέν ἐφανταζόμην, ὅτι
θά ἐφθανον μέχρις ἐπαναστάσεως. Ὁ μακαρίτης, φίλος μου, μοῦ ἀ-
πῆντησεν ἀμέσως διὰ μακρᾶς ἐπίσης ἐπιστολῆς διὰ τῆς ὁποίας μέ
συνέχερε διὰ τὰς λογικᾶς καί πατριωτικᾶς ἰδέας ποῦ ἐξέφρασα,
διὰ τῆς ἐπιστολῆς, ἀλλά ὅτι ἡ ἀπόφασις ἐλήφθη καί τὰ πάντα εἶ-
ναι ἔτοιμα. Μεταξὺ δέ τῶν ἐπαναστατῶν εὗρισκετο καί ὁ πρεσβύ-
τερος, ἀδελφός μου, ὁ ὁποῖος ἐκ τῶν πρώτων ἀνθυπασπιστῶν τῆς Κρητι-

κῆς Χωροφυλακῆς, παρητήθη, δυσαρεστήθεις κατὰ τῆς συμπεριφο-
ρᾶς τῶν Ἱταλῶν προϊσταμένων του καὶ πληροφορηθεὶς ἀπὸ τὰ
ἀρχεῖα τοῦ Ἀρχηγείου ὅτι διὰ τοὺς Κρητας βαθμοφόρους τὸ
στάδιον περιορίζεται εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ, διό-
τι οἱ ἀνώτεροι βαθμοὶ τῶν ἀξιωματικῶν προορίζονται διὰ τοὺς
Ἱταλοὺς ὀργανωτὰς.-

Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ κινήματος ἔδωσαν τὴν ἐλπίδα ὅτι ἔδωσαν
ἡ Χωροφυλακὴ ἔδωσαν καὶ ὁ μέλλον νὰ ὀργανωθῇ στρατός, θὰ περι-
έλθῃ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν Κρητῶν Ἑλλήνων. Τότε πλέον καὶ
ἐγὼ ἐτάχθην ὀλοφύχως πρὸς τὴν πολιτικὴν αὐτὴν γραμμὴν καὶ
ἀφιέρωσα τὰς ψυχικὰς, σωματικὰς καὶ ὑλικὰς μου δυνάμεις πρὸς
ἐπιτυχάνει τοῦ ἀγῶνος πρὸ τὸν ἐκρίνα καὶ ἐθάκον, τὸν
ὀκτώ ἡμέρας πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Ἐπαναστατικοῦ κινή-
ματος ἐπέραςεν ἀπὸ τὰ Μεσολά ὁ συγγενὴς ποῦ ἀνέφερον ἀνωτέ-
ρω, ἐξελεθῶν ἐκ Χανίων, με ὀδηγῶν τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἀφοῦ ἐπέ-
ραςεν ἀπὸ τὰ διάφορα χωριὰ τῶν Κεραμειῶν καὶ τῶν Κάμπων, ὁ
ποῦ ἐγνώριζε πρόσωπα καὶ πράγματα, διότι εἶχεν ὑπηρετήσῃ,
ὡς ὀδιοικητῆς τῆς Χωροφυλακῆς τῆς περιφερείας, ἔφθασε πάλ-
εἰς τὰ Μεσολά. Ἡ ἀποστολὴ του ἦτο, νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς μεμν-
ημένους καπετάνιους τῆς περιφερείας, τὸν Ἰωάννην Καλογε -

ρήν, τόν Χναρᾶν, τόν Μανωλικόν καί τούς θερισσιανούς, ὅτι ἡ ἡμέρα τῆς συγκεντρώσεως εἰς τό θέρισσον ὤρισθη ἡ 10 Μαρτίου καί αὐτοί μέ τούς ἄνδρας των, ἔπρεπε νά εὐρισκωνται ἐκεῖ ἀπό τῆς νυκτός, τῆς προηγουμένης. Καί εἰς τās ἄλλας περιφέρειας, τῆς Δυτικῆς Ἰδία Κρήτης, εἰδοποιήθησαν δι' ἐμπιστων προσώπων οἱ ἀρχηγοί τῶν τοπικῶν ομάδων.

Τό χωριον Μεσιλά, ἦτο τό ἐπικινδυνωδέστερον διὰ τήν Ἑπαστατικὴν ἐκείνην κίνησιν σημεῖον. Ἡ γειτονία του μέ τό θέρισσον καί ἡ ὁμαδική ἀντίθεσις τῶν κατοικῶν του πρὸς τοὺς πολιτικούς ἀρχηγούς τοῦ κινήματος, ὅσον καί ἡ γνωστή γενεσιότης των ἐν καιρῷ πολέμου, εἶχαν κινήσει τήν ἀνησυχίαν τῶν ἀρχηγῶν. Κατά καιρὸν δέ συμπτῶσιν, εὐρέθη τότε σύμβουλος (ὑπουργός) τοῦ Ἀρμοστοῦ ὁ ἐκ Μεσιλῶν πολιτευτής καί δεινός δικανικὸς καί πολιτικὸς ρήτωρ Ἀντώνιος Κατζουράκης, ὑποστηριζόμενος ἐκθῆμως ἀπὸ τόν καπετάνιον τοῦ χωριοῦ γενναῖον Γεώργιον Παπύλαρην, ὁ ὅποιος ἔχειρε μεγάλης ἐκτιμῆσεως σχεδὸν ὅλου τοῦ χωριοῦ. Μικρὰ μερὲς τῶν Μεσιλιανῶν, ἀνήκεν εἰς τό κόμμα τοῦ Μανούσου Κουντούρου, ὑπὸ τήν ἡγεσίαν τοῦ ἐφημεροῦ τοῦ χωριοῦ Καπετάν Παπᾶ Ἰωάννη Μαυρακάκη. κατεβλήθη ἐπιτυχῆς προσπάθεια πρὸς προσηλυτισμόν τοῦ πρώτου καπετάνιου, ὁ ὅποιος, εἰς ἐξοχικόν γεῦμα ποῦ ὀργανώσαμεν, προσῆλθε καί τοῦ ἐξηγήσαμεν, μέ μεγάλην πειστικὴν ὁμιλίαν περὶ τινος

πρόκειται μὲν μᾶς ἕκαστὸν ὑποσχεσθὲν ὅτι θὰ συμμετεχηεῖν εἰς τὸ κίνημα. -

Ἡ φήμη περὶ ἐπικειμένης ἐκρήξεως ἐπαναστάσεως εἶχε περιέλθει εἰς γνῶσιν καὶ τῆς ἡγεμονικῆς αὐτῆς, ἣ ὅποια ἀπὸ πολλοῦ, εἶχεν ὀργανώσει πικρὴν κατασκοπίαν εἰς ὅλην τὴν Κρήτην καὶ ἐγνώριζε καὶ εἰς τὸ τελευταῖον χωρὶον ποτοὶ ἦσαν οἱ εὐνοοῦντες τὴν ἀντιπολιτευσιν. Εἰς τὴν πόλιν δὲ τῶν Χανιῶν, ὅπου ἐπεκράτει τὸ ρεῦμα τὸ ἀντιπολιτευτικόν, συμπαθοῦν πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ κινήματος, εἶχαν ἐπιστρατευθῆ καὶ τρομοκράται ἵνα ἐνισχύουν τὰ ὄργανα τῆς ἀσφαλείας.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ὀργανωμένου κινήματος ἰδὼν τοῦ Κωνστ. Φούμη, ὁ ὅποτος ἐφοβεῖτο τὰς συνεπειὰς μιᾶς διαταρᾶξεως τῆς τάξεως συνεπειᾶ τῆς ἐκρήξεως τοῦ κινήματος, δὲν παρελείφθη νὰ προειδοποιηθῆ ἰδίᾳ ὁ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν σύμβουλος καὶ ἔμπιστος τοῦ Ἀρμοστοῦ Μανούσος Κουντουρος, ὅτι θὰ ἔπρεπεν ὁ Ἀρμοστής νὰ προλάβῃ τὴν ἐκρήξιν αὐτὴν, ἐνδὲν εἰς μίαν συμβιβαστικὴν λύσιν, δεχόμενος τὰ διὰ τῆς Ἀναφορᾶς διατυπούμενα αἰτήματα τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ὁ Ἀρμοστής ὅμως ἔμεινεν ἀκαμπτος, διότι καὶ ἐξ ἰδιοσυγκρασίας ἐπιμῶν καὶ ἐγωῦσθης, ἀλλὰ καὶ διότι ἐπίστευσεν ἴσως, ὅτι ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τῶν Σφακιανῶν, δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἐπιτύχῃ ἐπαναστατικόν κίνημα, ἐλπίζων ἐξ ἄλλου καὶ ὅτι τὰ διεθνή στρα -

τεύματα θά τόν συνέδραμον, ὄχι μόνον τὰ Ρωσικά, ἀλλά καί τὰ Γαλλικά καί Ἰταλικά Χανίων, ἐνῶ τὰ Ἀγγλικά τοῦ Ἡρακλεῖου, παρ' ὅλην τήν διπλωματικὴν ὑποδομῆσιν ὡς Ρωσοφίλου ἔδειξαν φιλικὴν πρὸς αὐτόν ὑποστήριξιν, καταδιώξαντα ἀγρίως τοὺς φιλοθερισσιανοὺς καπετανέους τὸσον τῆς πόλεως τοῦ Ἡρακλεῖου ὅσον καί τῆς ἐπαρχίας Μαλεβυζίου, ὅπως τὸν Καπετάν Μιχαῆλον Χατζάκη καί τοὺς συγγενεῖς του. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ ἴσως νὰ ὠφέλετο εἰς τὴν προσωπικὴν φιλίαν τοῦ Πρίγκηπος μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων, μετὰ τοῦ ὁποῦ ἐθεάθη παίζων τένις κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς Ἡράκλειον. Ἐπειτα ὁμοῦ ἐξεδηλώθη καί εἰς Ἡράκλειον φιλοθερισσιανὴ κίνησις, διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς λαϊκὴν συγκέντρωσιν, συμπαθῆ τοῦ Ἰωάννου Σφακιανῆ, προέδρου ἄλλοτε τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἀκρωτηρίου, ὅπως καί τῶν πολιτευτῶν Ἐμμ. Πολυχρονίδη, Ἀντ. Χατζηδάκη, Ἀριστ. Στεργιάδη, Μιχ. Σαχλαμπάνη καί ἄλλων.

Ὁ Ἰωάννης Σφακιανῆς δὲν θά ἐκινεῖτο, ἐάν δὲν εἶχεν ἐνθάρρυνσιν καί τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας. Ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν Σφακίων, ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸ Ἐπαναστατικὸν κίνημα μόνον ὁ ἰατρός Γεώργιος Ζερβός, μικρᾶς ἀκόμη πολιτικῆς ἐπιρροῆς, ἐνῶ ἀντετίθεντο οἱ ἰσχυροὶ τότε πολιτευόμενοι Μαν. Κοῦντουρος, Γεώργ. Δασκαλογιάννης, Χαρ. Πωλογεώργης, Γεώργ. Παπαδόπουλος κλπ.

Είπομεν άνωτέρω ότι ο τόπος και ή ημέρα τής επανάστατικής έκδηλώσεως, είχαν όρισθί και ότι μυστικοί ταχυδρομοί είχαν σταλή εις τάς έπαρχίας, διά να ειδοποιήσουν τούς άρχηγούς τών επαναστατικών ομάδων, να κινηθοῦν πρός τόν όρινθέντα τόπον, τó θ έ ρ ι σ σ ο ν.

Είς τά Χανιά πού διέμενον οί άρχηγοί είχε κυκλοφορήσει φήμη μεταξύ τών κυβερνητικών παράγοντων, ότι σχεδιάζεται επαναστατικόν κίνημα, και διά αυτό έπεβλέποντο οί άρχηγοί πρό πάντων. Αλλά μέ εύφυή τεχνάσματα κατώρθωσαν τόσον ο Βενιζέλος όσον και ο Φούμης να διαφύγουν πρός τó θ έ ρ ι σ σ ο ν, ό δέ Κ. Κανός από τήν Πελεκαιώνα διεφύγεν εύκολώτερον.

Τήν έσπέραν τής παραμονής εις θ έ ρ ι σ σ ο ν οί άρχηγοί μέ ολίγους συντρόφους στενούς φίλους έκ Χανίων και οί ομάδάρχαι τών κεραμειών Ι. Καλογερής, Β. Μανωλιδός και ο Χναρής μέ τούς άνδρας των. Αί μεγαλύτεραι ομάδες τών επαναστατών έκ Κισσάμου και Ζελίνου εύρίσκοντο εις πορείαν έκδη.

Ολίγας ημέρας πρό τής έκδηλώσεως, ή κυβέρνησις είχε λάβει γνώσιν τής θέσεως όπου θά έξέσπα ή επανάστασις και τήν πρωίαν τής 10ης Μαρτίου, εύρέθη περί τά έξημερώματα πρό του θ έ ρ ι σ σ ο ν, εισελθοῦσα από τήν τοποθεσίαν Ζελί, δύναμις περί τους 50 χωροφύλακας, υπό τήν άρχηγίαν του Ιταλού μοιράρχου Μόρνια και τόν Κρήτα άνθυπασπιστήν Γιουλούνταν. Είς τó θ έ

ρισσον, ὅπως εἶπομεν, δέν εὐρίσκετο ἀκόμη ἀξιόλογος δύναμις ὄπλοφόρων. Ὁ Καλογερῆς μέ τούς ἄλλους Κεραμειανούς καί θερισσιανούς ἐφρούρουν τό χωρίον ἀπό τοῦ λόφου πού ὑψώνεται μέχρι τοῦ χωρίου. Ὅταν εἶδαν οὗτοι ὅτι οἰχωροφύλακες κινοῦνται πρῶς τό χωρίον, ἐπυροβόλησαν εἰς τόν ἀέρα διά νά ὀπισθοχωρήσουν, ἀλλά αὐτοί ἐπροχώρουν. Τότε οἱ θερισσιανοί ἤνοιξαν πῦρ καί οἱ χωροφύλακες, μετά τόν θάνατον ἑνός καί τόν τραυματισμόν ἑτέρου ἐκ τῶν συντρόφων των, ἠναγκάσθησαν νά ὑποχωρήσουν κατευθυνθέντες πρῶς τό χωρίον Μεσιλᾶ, ὅπου ἐστάθμευσαν πρό τοῦ σχολείου τοῦ χωρίου καί μέ καταπεσμένον τό ἤθικόν. -

Τό ἐπίλεικτον σῶμα τῆς Κρητικῆς Χωροφυλακῆς ὑφίστατο τό πρῶτον πλήγμα τῆς ἠθικῆς του ὑποστάσεως. Διότι ὁ προορισμός του δέν ἦτο νά ἀντιμετωπίσῃ πολιτικῆν ἀντίστασιν τοῦ λαοῦ, ἀλλά νά ἀντιμετωπίσῃ τούς κακοποιοούς καί τήν ἀσφάλειαν τῆς μειοψηφίας τῶν Μουσουλμένων, ἐνῶ διά τήν ἀσφάλειαν τοῦ ἀρμοσטיακοῦ καθεστώτος παρίσταντο αἱ Δυνάμεις τῶν Διεθνῶν στρατευμάτων. -

Τό δεύτερον πλήγμα ἔσχεν ὅταν μετ' ὀλίγον παρουσιάσθησαν & μερικά προσχωρήσεις πρῶς τό ἐπαναστατικόν στρατόπεδον. Ἀλλά τά διεθνή στρατεύματα, τῆς περιφερείας, τῶν Χανίων ἰδίως, οὐδεμίαν συνδρομήν ἔδωκαν εἰς τās ἀρμοσטיακάς ἀρχάς. -

Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Μεσιλά, παρ' ὄλον ποῦ ἦσαν ὅλοι σχεδόν πριγκιπικοί, ὅπως ἐλέγοντο οἱ ἀρμωστειακοί ὅπως ἐλέγοντο οἱ ἀρμωστειακοί, δέν ἐκινήθησαν. Ἴσως καί διὰ τόν λόγον ποῦ ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω.

Κατά τό διάστημα αὐτό ἐγένοντο θεαταί αἱ ὀμάδες ἐκ Κισσάμου, αἱ πολυαριθμότεραι, ὑπό τοῦς ἡγέτας των Μπαλαντίναν, Παπαγιαννάκη (ἐκ Περβολά Σφακίων), Τερζάκη ἢ Τσοῦρδον καί ἄλλους καί οἱ Σεληνιώται ὑπό τόν Μάρκ. Ξανάκη, Ἰω. Ἀλιφιέρην, Ἀν. Λακιιώτην καί Σπυρ. Φοῦμην ἐπερνοῦσαν ὑπεράνω τῶν Λάκιων καί τῶν Μεσιλῶν, κινούμενοι πρὸς τό θέρισσον, ἐνῶ καί ἄλλαι ὀμάδες ἀπό τό Ἀκρωτήρι, ὑπό τόν Ν. Πιστολάκη καί Ἀποκορωνιώται ὑπό τόν Ἀνδρέαν Κακούρη καί τόν Νικ. Κουτσουρελάκη, Πετρομάρκον, Περιουλήν, Μαλέκον κλπ, κατέφθασαν εἰς θέρισσον.

Καθ' ὄν χρόνον συνεπληροῦτο ἡ συγκέντρωσις τῶν ἐπαναστατῶν εἰς θέρισσον, ἔφθασεν ἐκεῖ ἡ πληροφορία ὅτι εἶχαν διακομισθῆ τά ὄπλα ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τό ἄκρον τοῦ ἀκρωτηρίου Σπάθα καί εἰς θέσιν Μένιες, ὅπως ἐγγράψαμεν καί ἀνωτέρω. Τά ὄπλα αὐτά ἦσαν ἀπαραίτητα, διότι πολλοί ἐκ τῶν ἐλθόντων εἰς θέρισσον ὀπαδῶν τῆς κινήσεως ἐκείνης, εἶχον προσέλθει ἄοπλοι, διότι, ὅπως εἶπομεν, τά ὄπλα τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1897 τά εἶχαν παραδώσει, ὑπακούσαντες εἰς τήν πρὸς τοῦτο ἐκκλησίαν τοῦ Βασι-

λικού της Ελλάδος Αρμοστοῦ.

Μεταξύ τῶν προσελθόντων με ἀφοσίωσιν πρὸς τοὺς ἀρχηγούς, ἢ ἀγανάκτησιν ἐπαναστατῶν, ἀοπλος ἦταν καὶ ἓνας, ἄξιός να τὸν ἀναφέρωμεν, διότι ἡ περιπτώσις του εἶναι ἱστορικῆ. Ὁ Ἰωάννης Καλογρίδης. Κατὰ τὴν πρό ὀνταετίας ἐπανάστασιν τοῦ 1897 ἐπολέμησεν ὡς καλὸς στρατιώτης. Ὁ ἀδελφὸς του ἐφονεύθη εἰς Πάλαιον ὄρειον. Τὸ ἐμπορικὸν των κατάστημα κατεστράφη, ἡ οἰκία των εἰς τὸ Κάρδος ἐπυπολήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Αὐτὸς ὑπεβίβων εἰς τὴν κοινὴν θέλησιν, παρέδωκε τὸ πολεμικὸν του ὄπλον. Τὸ κυνηγετικὸν του ὄμως τοιοῦτον, ἐλυπήθη να τὸ παραδώσῃ καὶ τὸ ἐκρύψε εἰς ἓνα πιθῆρι με τροφίμα. Φαίνεται ὅτι κάποιος προσωπικὸς του ἐχθρὸς κατήγγειλε τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν Ἰταλὸν σταθμάρχην τῆς Χωροφυλακῆς, καὶ μετὰ τὴν ἐνεργηθεῖσαν ἐκκίνησιν, εὐρέθη τὸ ὄπλον. Ἡ πράξις αὕτη τοῦ πολυπαθοῦς πατριώτου ἐθεωρήθη μεγάλο ἔγκλημα ἀπὸ τὴν κυβερνητικὴν χωροφυλακίαν τῆς ἐλευθέρας, ὡς ἐλογίζετο, πατρίδος του, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐβλήθη εἰς φρικτὴν τιμωρίαν. Ἐδὲθη με χειροπέδας (τοσελί) καὶ ἀπεστέλλετο ἐπὶ σταθμοῦ εἰς σταθμὸν χωροφυλακῆς, ἀπὸ Κάρδος εἰς Κάνδανον, ἀπ' ἐκεῖ εἰς Καστέλλι Κισσῶμου, ἀπ' ἐκεῖ εἰς Κολυμπάρι καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς Χανιά πεζὸς, περισφιγγόμενος με φοβεροῦς πόνους ἀπὸ τὰ δεσμά του, τὰ ὅποια εἰς καθεστῆσαν σταθμὸν

τά ἐξελάφρυναν λίγο. Ἐπὶ τέλος εἰς τὰ Χανιά ἐφυλακίσθη ἀρ-
κετάς ἡμέρας. Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, νοικοκύρης μὲ **οἰκονομικήν**
κατάστασιν καλήν, ἐπῆρε τὸ βουνὸν ἀπὸ ἀγανάκτησιν διὰ τὴν
κακομεταχείρησιν του ὡς ἐλευθέρου πολίτου.

Ἄμα ἐγνώσθη εἰς τὸ θέρισσον ὅτι ἔφθασαν τὰ ὄπλα εἰς Μέ-
νιες, ἐξεκίνησαν ἀπ' ἐμεῖ ἀμέσως ἄνθρωποι ἐκ τῶν συγκεντρω-
θέντων διὰ νὰ τὰ παραλάβουν. Ἡ ταλαιπωρία τῶν ἀνθρώπων
αὐτῶν ἦτο φοβερὰ. Ἡ ἀπόστασις διὰ πεζοπόρους ἦτο ἀπέραντη
εἰς βραχώδεις καὶ δυσβάτους βουνώδεις ἐκτάσεις καὶ μάλι-
στα ὑπὸ καιρὸν βροχερόν. Ἡ καιροκαιρία ἐξέσπασεν ἰδίως τὴν
ἐπομένην τῆς συγκεντρώσεως, τὴν 11ην Μαρτίου. Ἡτοδραματικὸν
τὸ θέαμα εἰς τὰ μικρὰ καὶ σκοτεινὰ οἰκήματα τοῦ θερίσσου
ὅπου ἐστεγάσθησαν οἱ συγκεντρωθέντες ὑπὸ βροχερόν καὶ ψυ-
χρόν καιρὸν. Τὰς σιγηὰς αὐτὰς θεωρῶ ἐνδιαφέρον νὰ τὰς πε-
ριγράψω, ὅπως τὰς εἶδον ὁ ἴδιος. Ὑπὸ βροχὴν καὶ ὀμίχλην πυ-
κνὴν ἐξεκίνησα ἀπὸ τὰ Μέσιλα τὸ ἀπόγευμα τοῦ Σαββάτου, διὰ
νὰ ἐπισκεφθῶ τὸ θέρισσον, ὅπου εὕρισκετο καὶ ὁ ἀδελφός
μου, πληροφορηθεὶς ὅτι ἦτο ἄρρωστος ἀπὸ τὴν μεγάλην ταλαι-
πωρίαν, διότι εἶχε καὶ αὐτός μεταβῆ διὰ τὴν παραλαβὴν τῶν
ὄπλων. Εἶχε δὲ ἐν τῷ μεταξύ διορισθῆ καὶ ὡς ὑποφρούραρχος
τοῦ θερίσσου, μετὰ τοῦ τοπικοῦ καπετάνιου Λαθοῦρη, ἐνῶ γε-
νικὸς φρούραρχος εἶχε διορισθῆ ὁ δικηγόρος Χανίων Ἐμμ. Πα-
παδερὸς.

Ἀνέβηκα τὸ βουνὸν ὑπὸ ὀμβρίην καὶ βροχήν ἀπὸ ἑνα μονοπάτι ,
τὸ ὁποῖον ἔχασα πολλὰς φορές καὶ ἐβάδιζα διὰ τῶν βράχων καὶ
τῶν χαμοκλάδων. Ὅταν ἔφθασα εἰς τὸ Σελί·διέκρινα ἕνα μικρὸν
ἐλαιόφυτον καὶ ἐνόησα ὅτι ἐκεῖ κάπου εὕρισκετο τὸ χωριὸν θέ -
ρισσον.

Κανεὶς ὄπλοφόρος δὲν ἐφάνη εἰς τὸν στενὸν ἐκεῖνον πόρον ,
ποῦ εἶναι φυσικὸν ὄχυρόν τοῦ χωρίου. Ὅταν ἐπροχώρησα εἰς τὸ
ἐλαιόφυτον, διέκρινα ἕνα φραγκοφορεμένον μὲ ἰταλικὴν πελερίνα,
νά βηματίζῃ ὑπὸ τὰ ἐλαιόδενδρα. Ὅταν ἐπλησίασα, ἀνεγνώρισα τὸν
Νικολ. Πιστολάκη, φίλον γνῶριμον τῶν Χανίων, δικηγόρον, ἐκ τῶν
ἐπιφανῶν φίλων τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου. Κατεῖχετο ὑπὸ ἀνησυ -
χίας διὰ τὴν στάσιν τοῦ γύρω φιλοπριγκιπικοῦ πληθυσμοῦ καὶ
μὲ ἠρότησε σχετικῶς, μὲ ἄγωνίαν. Τὸν καθισύχασα. Διότι καμμία
κίνησις ἐχθρική δὲν εἶχε ἐκδηλωθῆ. Εἶχα δὲ ὑπ' ὄψιν μου καὶ
τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ καπετάν Παπύλαρη, ποῦ ἔγραφα ἀνωτέρω. Ἠύχα -
ριστήθη καὶ μέπαρέλαβε καὶ μὲ ἐπέρασεν ἀπὸ τὸ Φρουραρχεῖον.
Ὁ Ἐμμ. Παπαδερὸς πάνοπλος μὲ μαῦρο σαρίκι καὶ μὲ διπλᾶς φυ -
σιγγειοθήκας περὶ τὸ στήθος καὶ τὴν ζώνην καὶ μὲ κοντὸ γιρα -
δάκι, μᾶς ἐδέχθη καὶ ἐπέτρεψε τὴν εἰσοδὸν μου εἰς τὸ χωριόν.

Ἰρῶτον ἐπεσιέφθην τὸ οἰκημα ὅπου ἐστεγάζοντο οἱ Σεληνιώτες
ὄπλοφόροι, ὅπου εὕρισκετο κληνῆρης ὁ ἀδελφός μου. Ἐνα τραῦμα

παλαιόν του ποδίου του, που παρέμεναν ή σφαίρα εις τό κόκκαλον, εἶχεν ἐρεθισθῆ ἀπό τόν κόπον καί τόν ἔρριψεν εις τό κρεβάτι μέ φοβερούς πόνους. Τόν περιεποιεῖτο ὁ ἰατρός Μπρόνβας, ἐλθών εις θέρισσον ἀπό τήν Μεσαράν τοῦ Ἡρακλείου, ἐν θουσιώδης φίλος τοῦ Βενιζέλου, μετά τοῦ Φρ. Κωνστανταράκη, γαμβροῦ τοῦ Κόρακα, τοῦ μεγάλου ἀρχηγοῦ τῆς Μεσαράς.

Τό οἶκημα ἦτο στενόχωρον καί ὑπό τόν ψυχρόν καιρόν εἶχαν ἀνάψει φωτιάν καί τό οἶκημα ἦτο γεμάτον καπνόν. Ἀυτί καθισμάτων καί κρεβατιῶν εἶχαν κλαδιά, ἔρλικους καί ἀκισάρους καί ἐκάθηντο.

Οἱ μέχρι τῆς ὥρας ἐκεῖνης προσελθόντες ἐκ Σελίνου προήρχοντο κυρίως ἀπό τό Καποδίνι-Κάδρος Κανδάνου καί ἀπό τήν Σαρακίνα καί Πελεκάνον, ἀπ' οὗ εἶχαν τήν πολιτικὴν των ἐπιτροπὴν οἱ πολιτευταὶ ἀδελφοὶ Φούμη. Βραδύτερον προσήλθον καί ἐκ τῆς περιφέρειας Λάκκιο Ζωγράφο, ἐκ τοῦ χωρίου Ἰδία Ἄγλας Εἰρήνης, Παπαδομανώλης καί Φιωτάκι, ἀδελφοὶ Παναγιώτης καί Σοφοκλής, ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων Σελινιωτῶν καί ἐκ Καυπανοῦ ὁ Γρυφάκις.

Τότε μέ ἐπληροφόρησαν πῶς διέφυγον τόν κίνδυνον νά συγκρουσθοῦν μέ τήν Χωροφυλακίην, ὅταν διέβαινον ἀπό χωρίον Ἄγλα Εἰρήνη Σελίνου. Ἐκεῖ εἶχαν προστρέξει οἱ χωροφύλακες τοῦ

σταθμοῦ Κανδάνου ὑπὸ Ἰταλὸν ἀνθυπασπιστὴν καὶ τοὺς ἐπερὶ -
μεναν ἵνα τοὺς ἐμποδίσουν νὰ μεταβοῦν εἰς Θέρισσον, ἢ ἀφο -
πλίζοντές τους. Πρὸ τῆς πρᾶσιλῆσεως τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς Ἰταλοῦ
νὰ παραδοθοῦν, οἱ ἐπαναστάται κατέλαβον θέσεις ἀντεπιθέσεως
καὶ ὁ ἀποσπασματάρχης ἠναγκάσθη πρὸ τῆς ἀποφασιστικότητος
τῶν ἐπαναστατῶν νὰ παραλάβῃ τοὺς ἀνδράς του καὶ νὰ ἐπιστρέ -
φῃ ταπεινωμένος εἰς τὴν ἔδραν του. Μεθ' οὗ οἱ ἐπαναστάται ἐ -
ξηκολούθησαν τὴν πορείαν των πρὸς τὸ Θέρισσον.

Μετὰ μικρὰν παραμονὴν μου, ὅπου εὔρον ὡς καπετάνιον τὸν
παλαιὸν μου σχολάρχην Μάρκον Ξενάκη καὶ λογαχὸν τὸν ἐξά -
δελφόν μου Ι. Ἀλιφιέρην, μετέλαβε χωλαίων ὁ ἀδελφός
μου καὶ μετέβημεν εἰς τὸ Ἀρχηγεῖον, ὅπου εὗρισκετο ἡ Τρι -
ανδρία Βενιζέλος, Κ. Φούμης καὶ Κ. Μάνος. Κατὰ τὴν διαδρομὴν
μας συνητήσαμεν τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὁξφόρ -
δης Ἀντώνιον Γιάνναρην μετὰ σώματος ὀπλοφόρων νὰ ἀναχωρῇ
ἀπὸ τὸ Θέρισσον. Ἐπληροφορήθημεν ἔπειτα ὅτι εἶχε δυσαρρεστη -
θῆ διότι δὲν τὸν ἐξέλεξαν ὡς μέλος τῆς Τριανδρίας, ἀλλὰ
ἐπροτίμησαν τὸν Κ. Μάνον. -

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ κἀμνη μίαν μικρὰν παρέμβασιν νὰ ἐρ -
μηνεύσω τὴν ἀπόφασιν τῶν ἡγετῶν καὶ ἰδία τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου.
Διατὶ δηλαδὴ ἐπροτιμήθη ὡς μέλος τῆς Τριανδρίας ὁ Κων. Μάνος

καί ὄχι ὁ Ἀντώνιος Γιάνναρης, ἔχων τήν περγαμηνήν τοῦ καθη-
γητοῦ τοῦ ἀγγλικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὁξφόρδης.-

Ὁ Ἀντ. Γιάνναρης, ἐκ τῶν τυχόντων μεγάλης κλασικῆς μορ-
φώσεως Κρητῶν, σπουδάσας καί εἰς τήν τότε μητρόπολιν τῶν ἐλ-
ληνικῶν καί γενικῶν σπουδῶν Γερμανίαν, εἶχε διακριθῆ ὡς ἀξι-
ος νά διδάσκη εἰς τό ὄνομαστόν Πανεπιστήμιον τῆς Ὁξφόρδης.
Ἦτο δέ πρῶτος ἀνεφίδς τοῦ ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων ἀγωνιστῶν,
τῶν Κρητικῶν ἐπαναστάσεων τῆς Κρήτης Χατζῆ Μιχάλη Γιάνναρη,
γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ομάδος καταδρομῶν (τοῦ ἔξαριου) τῶν Ἀσπ-
ικων Κυδωνίας, θρυλικοῦ διὰ τήν ρώμην καί τό ἀνάστημά του, τι-
μηθέντος ὑπό τῶν ἐν Ρωσσίᾳ Ἑλλήνων καί τῆς τότε αὐτοκρατο-
ρίας τῶν Τσάρων, διὰ ἰσοβίου συντάξεως.-

Εἶχε λοιπόν ὁ Γιάνναρης προσόντα νά τοποθετηθῆ ὑπό τῶν
ἡγετῶν τοῦ κινήματος, εἰς πρωτεύουσαν θέσιν, ἔλλά ὁ Κ. Μάνος,
προτιμηθεὶς εἶχε ἰσχυρότερα προσόντα εἰς τήν παρούσαν περί-
στασιν. Ἡ καταγωγή τοῦ ἐξ ἡγεμονικῆς οἰκογενείας τῶν Φανα-
ριωτῶν τοῦ προσέδιδεναίγλην βεβαίως, ἀλλά τά ἄλλα του προσό-
ντα ἦσαν ἰσχυρότερα. Τόσον ὁ πατήρ του Θρασύβουλος Μάνος, εἶ-
χεν ἀγωνισθῆ καί τραυματισθῆ εἰς τήν μάχην του Βαφέ τό 1866
ὁ δέ υἱός Κωνσταντῖνος εἶχε κατέλθει εἰς Κρήτην τό 1896-97

καὶ κατήρτισε πολεμικὴν ὀμάδα ἀπὸ ἀτρομήτους Λευκορεῖτας καὶ ἐπολέμησεν ἐν Κρήτῃ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς περιφήμου τότε Ἐθνικῆς Ἐταιρείας, συντηρῶν ἐξειδίῳ τούτους ἄνδρας τοῦ αὐτοῦ. Τὸ ἀτρόμητον τῆς ψυχροσυνθέσεώς του ἐκοσμεῖτο ἀπὸ εὐρείαν φιλολογικὴν μορφωσιν καὶ μὲ τὸ τέλαντον τῆς ποιήσεως. Τὰ ποιήματά του περιέχουν μεγάλην ποιητικὴν ἔμπνευσιν, εἶχε δὲ κατορθώσει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν φιλολογίαν καὶ νὰ μεταφράσῃ εἰς ἐπιεικέτους, στίχους τὴν Ἀντίγονην τοῦ Σοφοκλέους. --

Τὸ μειονεκτημὰ του ἐν προκειμένῳ ἦτο ὅτι δένῃτο Κρής τὴν καταγωγὴν. --

Ἄλλ' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀπετέλεσε τὴν ἰδιαιτέραν ἀξίαν τῆς ἐπιλογῆς, διότι δέν γῆρχεν εἰς τὸ κίνημα ὑπόνοια, ὅτι ἕενος δάκτυλος (ἐγγλέζιος) ἢ αὐτονομαστικὴ τάσις θὰ ἐκυριάρχουν εἰς τὰς ἐπιδιώξεις τοῦ κινήματος. --

Ἐντὸς τῶν ἠθικῶν αὐτῶν προσόντων, ὁ Μάνος προσέφερε καὶ τὴν ἀξιολογωτέραν οἰκονομικὴν συμβολήν. Ἡ ἐμφάνισις του δὲ μὲ τὸ ἰσχυρὸν σῶμα του, ὅπως καὶ μερικῶν ἄλλων φημισμένων διὰ τὴν ἀποφασιστικότητά τινος ἡγετῶν, ὅπως τοῦ Ἀνδρῆα Κακούρη, τοῦ Καλογερῆ κλπ. κατέρριπτον τὸ ἠθικὸν ἐκείνων πού θὰ ἐτόλμων νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσουν διὰ τῆς βίας. --

Εἰς τὸ Ἀρχηγεῖον εὔρομεν τοὺς τρεῖς ἡγέτας, οἱ ὅποιοι
μᾶς ἐδέχθησαν μὲ εὐχαρίστησιν. Ἐγὼ καὶ ὁ ἀδελφός μου συνεδρό-
μεθα ἰδιαιτέρως φιλικῶς μετὰ τοῦ Κωνστ. Φούμη καὶ ἐκεῖνος μᾶς
συνέστησεν εἰς τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς. Ἄλλως τε τὴν προηγουμέ-
νην ποῦ εἶχε γίνει ἡ συμπλοκή μετὰ τοῦ τμήματος τῆς Χωροφυλα-
κῆς, ποῦ ἐφονεύθη ὁ χωροφύλαξ, ὁ ἀδελφός μου, ὡς παλαιός βαθμο-
φορος τῆς χωροφυλακῆς, ἐξεφώνησε κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ χωροφύ-
λακος λόγον, διὰ τοῦ ὅπου ἐτιμᾶτο τὸ θῦμα τοῦ καθημόντος, τὸ
ὅποτον ἐξετέλει τὰς διαταγὰς τῆς ὑπηρεσίας του.-

Ἐν τῷ μεταξύ συνεπληρώθη ἡ συμπλήρωσις τῶν ὁπαδῶν τοῦ
κινήματος ἐπὶ ὅλην τὴν Κρήτην. Ἀπὸ τὰ Χανιά, Χαλέπαν, Ἀκρωτή-
ρι, Κισσάμον, Σέλινον, εὕρισκοντο περισσότεροι ἀντιπρόσωποι τῆς
κινήσεως. Διεκρίνοντο οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ Φούμη, ὁ Ἐμμ. Μουντάκης
ἔπειτα Δήμαρχος Χανίων καὶ Γερουσιαστής, ὁ Ν. Πιστολάκης, ὁ Ἴω
Χαλιόπουλος, δημοσιογράφος, ὁ Πέτρος Μαρῆς, ἰατρός Κισσάμου.-

Ἐκ τῶν πρώτων ἦτο καὶ ὁ Βασ. Σκουλᾶς, ἰατρός, ἰδιαιτέρος
τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου, ὁ ἰατρός Βαροῦχος, ὁ παλαίμαχος δημοσιο-
γράφος Ἰωάννης Παπαδάκης, διατελέσας καὶ βουλευτῆς Ἀποκορώ-
νου καὶ διευθυντῆς τῆς ἡμερησίας "Λευκᾶ Ὅρη" κλπ.-

Ευρισκόμεθα εἰς τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς συγκεντρώσεως. Οἱ
τρεῖς ἀρχηγοὶ τῆς Ἐπαναστάσεως εἶχαν κοινὸν ἐντευκτήριον εἰς
ἓν δωμάτιον μικρὸν τῆς οἰκίας εἰς τὴν ὁποίαν διέμενον ὁ Ἐλευ-
θέριος Βενιζέλος, ἑνὸς θερισσιανοῦ συντέκνου του, τοῦ Β. Ρικοῦ
Ἰη, ὅπου καὶ τοὺς εὐρομεν συσκεπτομένους τὴν ἡμέραν τῆς ἐπισπέ-
φως μας, Σάββατον II Μαρτίου. Μίαν ἄλλην μεγαλυτέραν αἰθουσαν,
ἡμιανώγειον εἰς 50 μέτρων περίπου ἡπόστασιν, εἶχαν διαθέσει διὰ
γραφεῖον τῶν γραφῶν ἢ γραμματέων τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς.
Ἐκεῖ εἰργάζοντο οἱ συντάκται τῶν δημοσιογραφικῶν εἰδήσεων τῆς
ὁποίας ἔστελλον εἰς τῆς ἑφημερίδας τῆς Κρήτης ἢ καὶ τῶν Ἀθη-
νῶν. Τοῦ γραφείου αὐτοῦ προΐστατο ὁ μακαρτίης Ἰω. Χαλιόπουλος,
λικινὸς δημοσιογράφος, ἔπειτα διεθευντῆς τῆς ἑφημερίδος "Σύντα-
γμα" τῶν Χενίων. Ἐκεῖ ἦτο καὶ τὸ ἐργαστήριον τῆς ἐκτυπώσεως,
τῶν γραμματοσήμων τῆς Ἐπαναστάσεως, τὰ ὁποῖα προωρίζοντο διὰ
τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν αὐτῆς καὶ ὡς ἀναμνηστικὰ. Τὸ γραφεί-
ον αὐτὸ ἰδρύθη βραδύτερον καὶ εἰς αὐτὸ, ὅπου καὶ ἐγὼ διέμεινα,
κατ' τὴν δευτέραν ἐπίσκεψίν μου κατ' Ἀύγουστον καὶ ἐτύπωσα καὶ
ἰδιοχείρως δι' ἐπὶ τοῦτο κατασκευασθεῖσης σφραγίδος τοιαῦτα
γραμματόσημα. Εἰς τὸ γραφεῖον ἐκεῖνο ἤρχετο καὶ ἔγραφε τὴν ἀλ-
ληλογραφίαν του καὶ ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος εἰς γραφεῖον τοποθετη-

μένον εις μίαν γωνίαν τῆς αἰθούσης.-

Μεταξὺ τῶν συμμετασχόντων δημοσιογράφων ἦτο καὶ ὁ Ἰω. Γ. Παπαδόπουλος, πολιτευτῆς Ἀποιορῶνου καὶ ἄλλοτε ἐκδότης καὶ διευθυντῆς τῆς ἑφημερίδος Χανίων "Λευκὴ Ὀρῆ", τότε δὲ ἐξέειπε δε διὰ μικροῦ τυπογραφείου εἰς Θέρισσον καὶ τοπικὴν ἑφημερίδα, τὴν ὁποῖαν ὠνόμασε "Θέρισσον".

"Ἄξιον προσοχῆς εἶναι τὸ φαινόμενον ποὺ παρουσίασε τὸ χωρίον Θέρισσον κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐκδηλώσεως τῆς ἐπαναστάσεως. Πῶς οἰκονομήθη τόσος ξένος κόσμος εἰς τὸν περὶ τὸν οἰκισμὸν ποὺ μόλις ἐπήρκει διὰ τὴν στέγασιν τῶν κατοίκων εἰς 50 μόλις οἰκίας μὲ ἰσαριθμούς πολυμελεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἰκογενεῶν νὰ φιλοξενηθοῦν 500 τοῦλάχιστον ξένοι ξένοι ἄνδρες καὶ νὰ συντηρηθοῦν μὲ τροφίμα, προτοῦ νὰ ὀργανωθῆ, ὡς συνέβη βραδύτερον, ἡ τοιαύτη ὑπηρεσία καὶ πῶς ἐδέχθησαν ἀδιαμαρτυρήτως καὶ μᾶλλον εὐχαρίστως οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἕνα τοιοῦτο βῆμα.

Τὰ συμβάντα κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς
Ἐπαναστάσεως, 12 Μαρτίου

Ἡ 12η Μαρτίου, ἡμέρα Κυριακὴ, ὠρίσθη ὡς ἡμέρα ἐπισήμου ἐξαγγελίας τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως καὶ διακηρύξεως,

τῶν αἰτίων καὶ τῶν σκοπῶν της.-

Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐκλήθη ὁ συγκεντρωθεὶς λαὸς ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς Κρήτης νὰ ἀκούσῃ τοὺς ἀρχηγούς καὶ ἐγκρίνη τὰ ὑπ' αὐτῶν προτεινόμενα. Οἱ παρόντες περὶ τοὺς 800 ἐθεώρησαν ὡς ἀποτελοῦντες λαϊκὴν ἀντιπροσωπεύσαν, ἐξελέξαν ὡς προεδρεύοντα τῆς συνελεύσεως προσωρινὸν προέδρον ὄν γέροντα παλαιὸν πρόκριτον καὶ ἀγωνιστὴν ἐκ Περβολοκίων Κτιστοῦ Γ. Παπαγιαννάκη καὶ γραμματεὰ τὸν Κων. Μάνον. Βραδύτερον ἐελέγη καὶ ἀντιπρόεδρος ὁ ἐξ Ἁγίου Μύρωνος Μαλεβιζλοῦ Ἡρακλεοῦ Μιχ. Χατζάκης, ὁ ὅποιος καὶ παρέμεινεν ἀναπληρῶν τὸν ἀναρρήσαντα διὰ τὸ χωρίον τοῦ προέδρου.-

Ἡ Συνέλευσις ἐνέκρινε τὴν πρότασιν περὶ ἐκπροσωπήσεώς της ὑπὲρ τῶν τριῶν ὁμοτίμων ἀρχηγῶν Ἐλευθ. Βενιζέλου, Κ. Φούμη καὶ Γ. Μάν. Μεθ' ὃ ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ὁ ὅποιος ἐξέθε τοὺς λόγους, οἱ ὅποιοι ἐπέβηλον τὴν ἐξεγερσιν αὐτὴν καὶ λαοκτονίας ὅτι αἱ ὑποσχέσεις τῶν Μ. Δυνάμεων ποῦ ἐπέβησαν εἰς Κρήνην κατὰ τὴν Γενικὴν Κρητικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1897 καὶ ἔδει κατὰ τὸ καθεστῶς τῆς Ἀρμοστείας, δέν ἐξεπλήρωσαν τὴν ὑποσχέσιν ταυτὴν ἀποτελεῖώσουν τὴν ὀριστικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς Κρη-

της διὰ τῆς ἐνώσεώς της μετὰ τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ἀλλὰ συ-
νεχίζουσαν τὴν διεθνή κατοχήν μετὰ τὰς ἀναιρέτους καὶ ἀνελευθέ-
ρους ἀνεργείας τῆς Ἀρμοστείας. -

Τὴν περὶ ἀληθινῶν λόγων τοῦ ρήτορος ἀρχηγοῦ διετύπωσαν
εἰς ὑπόμνημα τὸ ὁποῖον ἐπέστειλεν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους,
τῶν Μ. Δυνάμεων, ὅσον καὶ πρὸς τὸ ἐπίσημον κράτος. Ὡς δὲ ἴμε-
ρος διακομιστῆς τῆς ἀλληλογραφίας τῶν θερισσιανῶν ἀρχηγῶν,
εἶχεν ὀρισθῆ ὁ ἐν Χανίοις φαρμακοποιὸς Γεώργ. Μαντωνίου,
θερμὸς θαυμαστῆς καὶ ἀφοσιωμένος φίλος τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου
ὡς μυστικὸς δὲ ταχυδρόμος τῆς ἀλληλοφίας αὐτῆς χρησιμοποιή-
θη ἕνας ἀνθοπώλης ἐκ Μουρνιῶν, ὁ Μπατσός, ὁ ὁποῖος μετέβη ἐν
τὴν νύκτα εἰς Θέρισσον καὶ τὸ πρῶτον διερχόμενος ἀπὸ τῆς Μουρ-
νιῆς παρελάμβανε τὸ ἔμπορευμὰ του, τὰ ἄνθη, καὶ ἐσήρχετο εἰς
Χανιά, λαφεύγων οὕτω τὴν σὺλληψιν τῆς ἀλληλογραφίας. -

Εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀλληλογραφίας ὁ Ἐλ. Βενιζέλος ἔδειξε,
μεγίστην δραστηριότητα, διότι δὲν ἔγραφε μόνον τὰ ἀπρωτοπα
τῆς γενικῆς ἐπισήμου, ὡς θὰ ἐλέγομεν, ἀλληλογραφίας τῆς ἐπανα-
στάσεως, ἢ ὁποῖα ἐκριτικῆρετο ἔπειτα καὶ ἀπὸ τῶν δύο ἄλλα μέλη
ἀλλὰ ἔγραφε καὶ πρὸς τοὺς ἀπειροπληθεῖς πολιτικοὺς τουφίλους
τούς ἔχοντας ἐννοεῖται πολιτικὴν ἐπιρροήν εἰς ὅλην τὴν Κρή -

την καὶ τοὺς ἔδιδεν ὁδηγίας πῶς νὰ ἐνεργήσουν, ὅπως ἦτο σκόπιμον. Πολλὰς φορές τὸν ἐβλέπαμεν νὰ ἀσχολῆται μέχρι τῶν πρώτων ὥρῶν εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ὑπηρεσίας. Δι' αὐτὸ δὲν ἔπαυαν νὰ καταφθάνουν ἀπὸ ὄλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Κρήτης διακεκριμένοι πολῖται εἰς τὸ θέρισσιν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ κινήματος.

Τὰ ἰδιαιτέρα χαρακτηριστικὰ τῶν ἀρχηγῶν, οἱ ὅποιοι πολλὰς φορές συνεκρούοντο ζωηρῶς κατὰ τὰς ὥρας τῆς διασκέφews τῶν, ἦσαν ὅτι ὁ μὲν Ἐλ. Βενιζέλος συνελάμβανε τὰς ἰδέας τῆς ἐνεργείας ἐκ τῶν πρώτων, ἀλλὰ συνεβουλεύετο τὸν Κων. Φούμην, ὁ ὅποιος ἦτο ὁ συντηρητικώτερος καὶ πλησιέστερος πρὸς τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν, ὁ δὲ Κων. Μένος ποιητικώτερος καὶ περισσότερον ρέπων πρὸς τολμηρὰς καὶ ἐπικινδύνους ἐνεργείας. Ἔῤιχε δὲ ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς του τὴν ἰσχυροτέραν καὶ τολμηροτέραν ὀμάδα ἀπὸ νεαρῶς ριζίτας ἐτοιμοὺς νὰ ἐκτελέσουν τὸ τολμηρότερον ἐγχείρημα. Ὅλοι ὅμως ἔτρεφαν ἀπεριόριστον σεβασμὸν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου. -

Ἡ ἐπιρροή τοῦ Βενιζέλου ἐπὶ τῶν πολεμικῶν ὀμάδων ἦτομε γάλη. Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ πολεμικὴ ὀμάδα τοῦ Κων. Μένου περιελάμβανε φανατικοὺς Βενιζελικούς, οἱ ὅποιοι εἰς πλείστας περιπτώσεις ὑπέβαλον τὰς θελήσεις των καὶ εἰς τὸν ἀρχηγόν. Ὁ Ἰωαν. Ποντικίτης καὶ ὁ Παναγ. Παρασιάνης, ἐκ τῶν ὑ-

παρχηγών και ο Δημ. Μαλιντρέτος ήσαν άφοσιωμένοι εις τον Βενιζέλον.-

Ούτος κατά τας έξόδους του από το θέρισσιν ένεφανίζετο μέ μαύρο μαντήλι εις την κεφαλήν, μέ κηλότας και άσπρα στιβάνια και μέ φυσιγγιοθήκας περι την ζώνην και μέ μάλιχερ κρεμασμένον από τον ώμον. Ο Μάνος ένεφανίζετο επίσης μέ μαύρο μαντήλι εις την κεφαλήν, μέ Κρητικόν μητανογέλεο και κηλότα και άσπρα στιβάνια και μέ αυτόν όπλισμόν όπως και προηγουμένος. Ο Κων. Φούμης έκινετο άοπλος μέ σακιά και κηλότα και στιβάνια άσπρα επίσης.-

Αί έξοδοι των δύο, Βενιζέλου και Φούμη, από το θέρισσον ήσαν σπανιώτεροι, ενώ ο Κων. Μάνος έκινετο μέ την ομάδα του συχνά διά να διαφημίζη το κϋρος της έπαναστάσεως και έν άναγκη να το έπιβάλη. Μετέβη μέχρι της περιφερειας Ρεθύμνης όπου έφρούρουν την περιοχήν οί Ρώσοι, άφοσιωμένοι εις το πρόσωπον του Πρίγκηπος Αρμοστού, προσωπικοϋ φίλου και συγγεναϋς του Τσάρου πασών των Ρωσιών.-

Η ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Μία έκ των σημαντικωτέρων ένεργειών της Έπαναστατικής Έπιτροπής του θερίσσου, ήτο η όργάνωσις της ομάδικης έξόδου

τῶν πολιτικῶν φίλων τῆς μερίδος, τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων Χανίων, εἰς τὸ πλησιέστερον πρὸς τὰ Χανιά χωρίον τῶν Κεραμιῶν, τὴν Γαυγιάν. Οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ δι' ἐντόνων ἐνεργειῶν ἐκάλεσαν τὸν λαὸν τῆς πόλεως Χανίων, νὰ ἐξέλθῃ καὶ συνιναγήσῃ τοὺς ἀρχηγούς του, εἰς τὸ ὑπερῶν τῶν Μουρνιῶν, γενετείρας τοῦ Ἑλ. Βενιζέλου, χωρίον τῶν Κεραμιῶν, γειτονικὸν τοῦ Θερίσσου, τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ Θωμᾶ. Ἡ ἔξοδος αὐτὴ ἦτο ἓνα ἀπὸ τὰ καταπληκτικώτερα διὰ τὴν κυβερνώσαν τάξιν γεγονότα. -

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ, ποὺ ἀντίκρουσαν ἀπτόητοι τὰς τουρκικὰς, σφαγὰς τοῦ Μαΐου τοῦ 1896 καὶ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1897, οἱ ἐπαγγεματῆται τῶν ὁδῶν Στιβανάδικων καὶ Παπλωματάδικων, ἐνεφανίσθησαν ἔξερχόμενοι ὁμαδικῶς καὶ ἐπιδεικτικῶς διὰ νὰ διαδηλώσουν τὴν συμπάθειάν των πρὸς τοὺς ἀρχηγούς, τοὺς ὁποίους ἐθεώρουν ἀξίους τῆς πατρίδος καὶ τῆς υπερασπίσεως τῶν λαϊκῶν τῶν ἐλευθεριῶν. -

Οἱ περισσότεροὶ πεζοὶ καὶ ὀλιγώτεροι ἔφιπποι, ᾤδυσαν διὰ τῆς δημοσίας ὁδοῦ τῶν Μουρνιῶν, πέρασαν τὸ δροσόλουστον ἀπὸ προάστειον, μετὰ τοὺς ἀνθισμένους πορτακαλεῶνας καὶ τοὺς πολλοὺς ἐνθῶνας μετὰ τὰ μαγιότικα μυρωδάτα τριαντάφυλλα, ἔπέρασαν ἔπι τὸ ρωμαντικὸν καὶ παχύσιον τοπλὸν τῆς Ἀγίας Βαρβάρας, μετὰ τὰ ἄφθονα νερά καὶ διὰ τῆς μικρᾶς φάραγγος τοῦ Βαντέ, ἀνέβηκαν εἰς

τό μικρόν χωρίον Παναγία. Ἐκεῖ τοῦς ἐπερίμεναν οἱ ἀρχηγοί μέ τήν μεγάλην ἔνοπλον συνοδεύαν των. Ἰδιαιτέρως ἡ προσωπική φρουρά τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου μέ τόν Παναγῆν Ἡλιάκη, ἀδελφόν τοῦ δικηγόρου καί ἰδιαιτέρου συμβούλου, καί τοῦ Ἡλία Παπαδάκη, τοῦ Μαύρου ἐπονομαζομένου. Οἱ δύο αὐτοί φρουροί ἦσαν οἱ πυροβολήσαντες καί τραυματίσαντες πρό Ἰοετίας τόν τυραννικόν Μαχμούτ Πασάν εἰς Χαλέπαν. -

Οἱ ἀρχηγοί Ἐλ. Βενιζέλος καί Κ. Φοῦρης ἐπερίμεναν νά λήξῃ ἡ συγκέντρωσις εἰς γειτονικήν οἰκίαν, ὅποτε ἐνεφανίσθησαν ἀφνιδίως εἰς τά συγκεντρωμένα πλήθη. Ὅταν ὁ κόσμος αὐτός ἀντίκρουσε τοῦς ἀρχηγοῦς του καί ἰδιαιτέρως τήν γοητεύουσαν φυσιογνωμίαν τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου, ἐξέσπασαν, εἰς ζητωκραυγάς καί ἄλλας ἐκδηλώσεις καί πολλοί ἐπλησίαζαν καί τοῦ ἐφιλοῦσαν τό χέρι. Ὑπό τάς συγκινητικὰς αὐτάς ἐκδηλώσεις, ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος ἀνέβη εἰς ἐπιφανές βραχῶδες σημεῖον καί ὠμίλησε πρός τά πλήθη αὐτά, εὐχαριστήσας διὰ τήν ἐπίδεχθεῖσαν ἀγάπην καί ἐμπιστοσύνην πρός τάς πολιτικές ἰδέας τάς ὅποιας ἀπό πολλοῦ καιροῦ ὑπεστήριξε, ἰδίως διὰ τοῦ τύπου. -

Ἡ κυρία ὀμιλία ἐστὶν ἔμφη πρός τό ἐθνικόν θέμα. Ἀπέφυγε νά ὑπενδυμίση προσωπικὰς πιερίας, τὰς ὅποιας εἶχε δοκι-

μάσει από τούς αντιτεθεμένους εις αυτόν. Ἡ ὀμίλια του ἐπέβλεπε νὰ προσηλώσῃ περισσότερο τὴν ἀφοσίωσιν τῶν πολιτικῶν φίλων πρὸς τὴν ἡγεσίαν τοῦ κινήματος καὶ νὰ συστήσῃ εἰς αὐτούς νὰ ἐποφύγῃ πᾶσαν ἐνέργειαν ποῦ θὰ προεκάλει μίση τῶν ἀντιπάλων καὶ πολιτικῶν συγκρούσεις. Ἰδιαιτέρως συνέστησαν εἰς τοὺς φίλους τοῦ κινήματος νὰ μὴ προβοῦν εἰς ἐνεργείας ποῦ θὰ παρουσίαζον τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ κινήματος ὡς κακοποιούς, ἀλλὰ νὰ εἶναι φρουροὶ τῆς τάξεως καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, ἰδιαιτέρως δὲ συνιστοῦσε νὰ προσέχουν τοὺς συνοικοῦντας Μουσοιλιμάνους καὶ νὰ μὴ δώσουν τὴν παραμικρὰν ἀφορμὴν παραπόνων δι' αὐτούς. -

Πράγματι δὲ οἱ παραμένοντες ἀκόμη ἐν Κρήτῃ Μουσοιλιμάνοι ὄχι μόνον δὲν ἠνωχλήθησαν, ἀλλὰ καὶ ἔμεινα εὐχαρίστημένοι ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἐπανοστατῶν. Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ κινήματος ἐδήλωσαν πολιτικὴν συνεργασίαν μὲ τὰ τοῦθε ρισσιανοῦ κόμματος. Δὲν εἶναι δὲ ἄσχετος πρὸς τὸ θέμα' αὐτὸ καὶ ἡ κατηγορία μερικῶν ἀντιπάλων πολιτικῶν τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου, οἱ ὅποιοι ἐξετύπωσαν δελτάρια μὲ τὸν Βενιζέλον φοροῦντα τουρκικὸν φέσι. -

Τελειῶνων τὸν λόγον του ἐξέφρασε τὴν πεποίθησίν του ὅτι

τὸ κίνημα θὰ ἐπιτύχη ἐθνικωτέραν λύσιν καὶ ὅτι τὸ μέλλον πολιτικὸν καθεστῶς, ἐκτός τοῦ ὅτι θὰ μᾶς πλησιάσῃ πρὸς τὴν ποθητὴν "Ἐνωσιν, μετὰ τοῦ ἐλευθέρου Κράτους, θὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τοὺς πολίτας ἰσοπολιτεῖαν καὶ δικαιοσύνην καὶ τὰς ἄλλας πολιτικὰς ἐλευθερίας, τὰς ὁποίας ἀπὸ λάθῃ αὐτῶν τῶν ἰδίων ἔστε ρῆθησαν ἐπὶ τινα χρόνον καὶ ἀγωνίσταί τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων.-

Ὁ ρήτωρ μὲ τὰ πρόσωπικὰ καὶ πνευματικὰ προσόντα λαϊκοῦ ἠγέτου γοητεύοντος διὰ τῆς μορφῆς, τῆς φωνῆς καὶ τῶν γραφικῶν καὶ σπινθηροβόλων ὀφθαλμῶν προεκάλεσε καὶ πάλιν ἐκδύλωσιν τῶν ζυγῶν συναισθημάτων ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως τῶν ἀκροατῶν.-

Μετὰ τὸν Ἐλευθ. Βενιζέλον ὠμίλησεν ὁ ἐκ τῶν ἄρχηγῶν Κ. Φούμης, ὡς παλαιὸς σύμβουλος τῆς πρώτης Κυβερνήσεως. Ὁμίλησε διὰ τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα τῆς Κρήτης. Ἡ συμπάθει φυσιογνωμία τοῦ Κ. Φούμη, ἡ ὁποία ἐπρόβλεπε εὐγένειαν, ἀγαθότητα καὶ καλωσύνην, προεκάλεσε ἐπίσης συμπάθειαν τῶν ἀκροατῶν, παρ' ὅλον ὅτι τόσοι τὰ οἰκονομικὰ θέματα, ὅσον καὶ ἡ βραχνὴ φωνὴ τοῦ ρήτορος δέν προκαλοῦν ἐνθουσιασμούς. Ὁ πολιτικὸς αὐτός, ὡς σύμβουλος ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν, εἶχε δεῖξαι τόσην συμπάθειαν,

διὰ τὴν γεωργίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ μόνον ἐξήρτα τὴν βελτίω-
σιν τοῦ βιωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ, εἶχεν ἰδρύσει ἀγροκήπια,
καὶ σχολικοὺς κήπους καὶ εἶχεν ὀργανώσει τὴν πρώτην ἐκθεσιν
τῶν γεωργικῶν προϊόντων, ὅπως καὶ ἔργων λαϊκῆς τέχνης. Ἡ ἔ-
πίκοινοῦ δὲ μετὰ τῶν ἄλλων συμβούλων τῆς πρώτης Κυβερνήσε-
ως ὀργάνωσε τῆς λαϊκῆς ἰδίως παιδείας καὶ τῆς συμβολῆς της
εἰς τὴν γεωργικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου, ἔδειξαν τὰς προδευτι-
κὰς τῆσεις τῶν πρώτων αὐτῶν συμβούλων τῆς Ἀρμοστείας. Τότε
ὁποῖους ἐξετόπισε τὸ ἀντιδραστικὸν πνεῦμα τῶν πολιτικῶν των
ἐντιπάλων, τὸ ὁποῖον δὲν ἐφρόντισε νὰ χαλιναγωγῆσῃ ὁ Ἀρμο-
στής, ὁ ἐξουσιοδοτημένος μὲ τὰ ἀπολυταρχικὰ σχεδὸν δικαιώμα-
τα. Διὰ τοῦτο ὅταν ἐπαύθησαν διὰ ἡγεμονικῆς θελήσεως οἱ σύμ-
μουλοι αὐτοῦ καὶ τὰ γεωργικὰ ἀγροκήπια κατηργήθησαν, διότι ἂ
πετέλουν κατὰ τὴν ἀντιδραστικὴν ἐκείνην ἀντίληψιν, σπατάλην,
τοῦ δημοσίου χρήματος, καὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴν ὀργάνωσιν, ἀνέ-
σρέψην καὶ τοὺς ἀριστεῖς τῶν δημοδιδασκάλων ὡς συμπαθοῦντας
τοὺς πολιτικοὺς αὐτοὺς ἄνδρας, μετέθετον διὰ νὰ μὴ δύνανται,
νὰ ἐργασθῶσιν εἰς τὸ ἔργον των, μὲ τὸν ἕηλον πού εἶχον εἰσελ-
θόντες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν. -

Ὁ Κων. Φούμης ὡς πολιτικὸς ἀνὴρ καὶ παλαιὸς δημοσιογράφος
ἐξέθετε τοὺς γενικωτέρους λόγους διὰ τοὺς ὁποῖους ἡ οἰκονο-

μική πολιτική τῆς νέας πολιτείας θά εὔρεθῆ εἰς κρίσιν εἰς τό μέλλον διότι ἄφοῦ ἡ Κρήτη ἀπεσπᾶσθη ἀπό τήν τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν, πού ἀπετέλει ἕνα οἰκονομικόν ὄργανισμόν, ὁ ὅποτος ἠδύνατο, ἐάν εἶχε καλὴν διοίκησιν, νά ἐξυπηρετήσῃ τόν τόν ὡς εὑρισκόμενον εἰς τό κέντρον τῶν ἀπερᾶντων χωρῶν τῆς Μέσης Ἀνατολῆς; μέ τόν πλοῦτον πού ἔκρυβον αἱ χῶραι αὐταί, θά ἐπαθαιναν οἰκονομικὴν κρίσιν ἐάν εὑρισκετο μεμονωμένη καί ἀπό τό ἄλλο ἑλληνικόν κράτος. Τὰς ἰδέας βέβαια αὐτάς δέν ἤμποροῦσε νά χωνεῖσθαι τότε τό πλεῖστον τοῦ ἀκροατηρίου, ἀλλά διὰ τοῦς διανοουμένους ἀπετέλουν στοιχεῖον ἐπιτιμήσεως τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας τῆς μερίδος αὐτῆς.

Οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ βέβαια εἶχαν ὑπ' ὄψιν των τότε τὰς ἰδέας πού εἶχαν συζητήσῃ καί μέ τοῦς ξένους διπλωμάτας πρό τοῦ κινήματος καί ἰδίᾳ μετὰ τοῦ Γάλλου προξένου Μπλάν, ὁ ὅποτος ὡς ἕνευ ὑστεροβουλίας ἀντιπρόσωπος τῆς Δημοκρατικῆς Γαλλίας, συνεφώνησεν εἰς τήν λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος ἐπὶ ἐθνικωτέρας βάσεως, πρὸς ἀπαλλαγὴν καί τοῦ Κράτους τοῦ ἀντιπροσώπευε, ἀπό τῶν ἐξοδα καί τῆς ἀνησυχίας τῆς διεθνοῦς τότε κατοχῆς τῆς Κρήτης.

Ἡ συγκέντρωσις ἐκεῖνη διελύθη μέ αἰσθήματα ἐνθουσιασμοῦ., ὅτε μάλιστα καί λαϊκὸς τις ποιητὴς ἐκ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος ἀπήγγειλεν ὠραίους στίχους.

Ἡ ἐπιστροφή εἰς τὰ Χανιά, τοῦ ἐξελεθόντος εἰς Παναγιᾶ λαοῦ τῶν Χανίων καὶ τῶν προαστείων ἀπετέλεσεν, ὡς ἔγραφα εἰς προηγούμενον, πολιτικὸν ἄθλον τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Διότι ἐνῶ ὅλος αὐτός ὁ κόσμος ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως εἰς μικρὰς ομάδας ὡς ἐκδρομεῖς, χωρὶς νὰ προκαλέσῃ εἰς τοὺς θεατὰς ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πόλιν μὲ ἐτιβλητικὴν πυκνότητα, πεζός, περιλαμβάνων κατὰ διάστημα καὶ μερικοὺς ἐφιππούς, μεταξύ τῶν ὁποίων διεκρίνετο καὶ ὡς ἡγετικὸν στοιχεῖον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ ρωμαίου στοιχείου τῶν Χανίων ὁ πολιτευτὴς Σελίνου καὶ δικηγόρος Χανίων μακροῦτης Ἐμμαν. Παπαγιαννάκης, μεγαλοπρεπῆς τὸ ἀνάστημα καὶ ἐξαιρετικῆς ἀνδρικῆς εὐμορφίας, νεαρός ἀδόμη καὶ θερμολόος πολιτικὸς ἀγωνιστής.

Ἐπὶ τὴν καθοδήγησίν του ὁ ἐπιστρέφας ἐκ τῆς συγκεντρώσεως τῆς Παναγιᾶς λαὸς τῶν Χανίων, ὅπου ὡς εἴπομεν, συνήντησε τοὺς πολιτικοὺς ἡγέτας, κατηυθύνθη εἰς τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως, ὅπως ἐλέγετο τότε ὁ ἀνοιχτός χώρος, ὅπου εὐρίσκειται τὸ Βενιζέλειον Στάδιον τῶν Χανίων. Ὁ χώρος αὐτός ἐχρησίμευεν ὡς πεδίον στρατιωτικῶν ἀσκήσεων καὶ ἐπιθεωρήσεων τόσο κατὰ τὴν περιόχον τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, ὅπου ἐγυμνάζοντο τὰ πολυάριθμα τουρκικὰ στρατεύματα, ὅσον καὶ κατὰ τὴν τότε Διεθνῆ κατοχὴν, ὅ-

που έτελοϋντο αλ περιφημοι τελεται με στρατιωτικας παρελασεις υπο τους ηχους των στρατιωτικων μουσικων των Διεθνων στρατευματων. Ιδιαιτερος μεγαλοπρεπεις ησαν αι παρελασεις κατα την τοπικην μας εθνικην εορτην της 9ης Δεκεμβρου, ημεραν της καθόδου εις Κρητην του Α. Αρμοστού Βασιλόπαιδος Γεωργίου, ὅσον και εθνικην εορτην των Ράλλων 14 Ιουλίου. Κατά τας τελετάς αυτάς, εις τας οποιας ελάμβανον μέρος τά πολυάριθμα γαλλικά και ρωσικά στρατεύματα και τά Ιταλικά παρήλαυνε με Ιδιαιτέραν χάριν και μεγάλο τμήμα της Κρητικης Χωροφυλακης με τους εκλεκτους άνδρας της και τό μικρόν τμήμα της εφίππου Χωροφυλακης, της οποιας τά Κρητικά ἄλογα με τας χαριτωμένας εικόνας της μορφης και των κινήσεων προεκάλλουν ένθουσιασμόν και πρό πάντων υπο τους ηχους των στρατιωτικων έμβατηρίων.

Εις τόν χωρον αυτόν συνεκεντρώθησαν οι εκόρομεις της Παναγιας εις επιβλητικόν ὄγκον ἔμπροσθεν των στρατώνων των Ιταλικων και γαλλικων στρατευματων και υπο τά βλέμματα αξιωματικων και άνδρων των στρατευματων αυτων και σκοπόν ειχον την ηθικην και υλικην υποστήριξιν του αρμοστειακου καθεστώτος του επέβαλον αι κυβερνήσεις των εις τόν επαναστήσαντα Κρητικόν λαόν.

Χωρίς πολύν θόρυβον και με πειθαρχικην σεμνότητα οι συγκεν

τρωθέντες διελύθησαν ήσυχως μεταβάντες εις τας κατοικίας των χωρς να ένοχλήσουν ή να ένοχληθούν.

Άξιοσημείωτον είναι ότι τβσον οί Γάλλοι όσον και οί 'Ιτα -
λοι άξιωματικοί πρό πάντων, όσον και οί όπλοΐται, έβλεπον όχι
μέ αντίπαθειαν, αλλά μάλλον με συμπάθειαν τήν κίνησιν αυτήν
της διαμαρτυρίας διά τό καθεστώς της Διεθνούς εκείνης κατο -
χής.

Πολλοί έκ των άνωτέρων άξιωματικών των Διεθνών στρατευμάτων
είχον γνωρίσει και προσωπιώς τους τρεις ήγέτας του κινήματος,
όπως πρό 8 έτών οί ναύαρχοι αντίκρυσαν εις τό Αικρωτήρι . . . τους
αυτούς περιπου ήγέτας και εξετίμησαν έν τώ προσώπω των . . . τον
λαόν της Κρήτης ως άξιον της έλευθερίας. Τό ίδιοι και κατά
τήν παρούσαν περιστασιν συνεπάθησαν τήν ύπ' αυτών ενεργηθεισάν
κίνησιν προς όπόκτησιν εύρυτέρων πολιτικών έλευθεριών και άλ -
λιγήν του καθεστώτος τό όποιον τους έκράτει άνευ έθνικοϋ των
συμφέροντος, μακράν της πατρίδος των.

Ίδιαιτέρα δι' αυτους σημασίαν ειχεν ότι οί εκπρόσωποι αυ -
τοί της Κρήτης δεν περιελάμβανον ως ύποστηρικτάς των κληρικοϋς
μέ τό μεσαιωνικό σχήμα, διά τό όποιον αυτοί ως Καθολικοί ή
Προτεστάνται ήσθάνοντο αντίπαθειαν και λόγω των δημοκρατικών
των φρονημάτων αντικληρικόφρονες δημοκρατικοί και σοσιαλισταί.

Ἡ ἐπαναστατικὴ μερίς τῶν θερισσινῶν εἶχε καὶ φίλους πολιτικούς ἐνωτέρους κληρικούς με μεγάλο κύρος καὶ ὡς θρησκευτικούς ἀλλὰ καὶ ὡς πολιτικούς ἡγέτας. Ὁ Ἐπίσκοπος Ρεθύμνης Διονύσιος Καστρινογιαννάκης, ὡς καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Πέτρας Τίτος ἦσαν τοιαῦτα πατριωτικὰ στοιχεῖα, ὥστε ἠδύναντο νὰ ἐμφανίζωνται καὶ δημοσίᾳ ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης. Ἀλλὰ τόσοι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ὅσον καὶ οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν εὐφυῶς ἔκριναν ὅτι δέν συμφέρει πολιτικῶς νὰ ἐμφανίζωνται κατὰ τὰς σχέσεις μετὰ ξένων ἀντιπροσώπων.

Τὸ πολιτικὸν αὐτὸ πνεῦμα δέν τὸ εἶδομεν δυστυχῶς κατὰ μεταγενεστέρως ὁμοίας περιστάσεις τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς. Ὅτε ἀδέξιοι ἀρχηγοὶ ἐκάλεσαν τὴν ἡγεσίαν τοῦ κλήρου νὰ ἀναμιχθῆ καὶ ὑποστηρίξῃ με ἀναθέματα καὶ ἄλλας μικροπραεῖς ἐνόηλώσεις τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι πολιτικούς ἀρχηγούς. Καὶ εἶναι γνωστὰ τὰ παραστρατήματα αὐτά, τὰ ὅποια ἐξακολουθοῦν καὶ κατὰ τοὺς σημερινούς καιροὺς νὰ συμβαίνουν. -

Τὰ ἐπαναστατικὰ γεγονότα τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Κινήματος τοῦ θερίσου, ἐντὸς τῆς ἰδιαίτερας σημασίας πόθ' ἔχουν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν πολιτικῶν καὶ ἐθνικῶν σκοποῦν πόθ' ἐπέδωξαν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ κινήματος, ἰδιαίτεράν σημασί-

αν ἔχουν διὰ τὴν ψυχικὴν ταραχὴν ποῦ ἐπροκάλεσαν εἰς τὰς νειεῖσεις τόσοσ τῶν ἐπαναστατῶν ὅσον καὶ τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς καθεστηκυίας τάξεως. Καὶ διὰ νὰ διευκρινίσω τὸ πρᾶγμα θά ἀναφέρω δύο περιστατικὰ ποῦ παρουσιάζουν τὴν κρίσιν αὐτὴν τῶν συνειδήσεων καὶ τῶν δύο πλευρῶν.

Πρῶται συγκρούσεις τῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τῶν ὀργάνων τῆς τάξεως τῆς Χωροφυλακῆς συνέβησαν, ὡς ἦτο φυσικόν, εἰς αὐτὴν τὴν ὀρισίεισαν ἔδραν τοῦ κινήματος, τὸ Θέρισσον, ὅσον καὶ εἰς τὴν γύρω περιοχάς, τὰ Κεραμειά, τοὺς Κάμπους, πρὸς Δ. καὶ τῶν Λάκκων πρὸς Α. τοῦ Θερίσσου. Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς συγκεντρώσεως ὡς ἀνέγραφα, τὸ τμῆμα τῆς χωροφυλακῆς ποῦ ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὸ Θέρισσον, περιελάμβανεν ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἦσαν καὶ συγγενεῖς καὶ ὁμόφρονες τῶν ἐπαναστατῶν καὶ δέν θά ἤθελαν νὰ ἔλθουν εἰς σύγκρουσιν μὲ αὐτούς. λέγεται μάλιστα καὶ ἐπιστεῦθη τότε ὅτι ὁ φονευθεὶς χωροφύλαξ εἰς Θέρισσον εἶχε πατέρα Βενιζελικόν. —

Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον καὶ εἰς τὰ Κεραμειά ἐξουδετερώθησαν οἱ δύο σταθμοὶ τῆς Χωροφυλακῆς ὑπὸ τῶν ἐπαναστατικῶν ὁμάδων τοῦ Χανάρᾳ, τοῦ Μανωλικοῦ καὶ τοῦ Καλογεργῆ. Ὁ Σταθμὸς τοῦ Γέρω Λάκκα εἰς τὸ κέντρον τῶν Κεραμειῶν καὶ τῶν Κάμπων εἰς τὸ ἀνατολικόν ἄκρον τῆς Κυδωνίας.

Ἐνός ἐκ τῶν σταθμῶν αὐτῶν σταθμάρχης ἦτο ὁ ἐνωματάρχης τῆς
Χωροφυλακῆς Ἰωαν. Ἀρτεμάκης, ἐκ Σφακοῦ Σελίνου. Ὁ πατήρ τοῦ
Ἀρτεμάκη ἀνῆκεν εἰς τὴν πολιτικὴν μερίδα τοῦ Κωγ. Φόβη καὶ
δέν θά εἶχεν ἀτομικούς λόγους νά ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν μέτοχος
ἐπαναστάτας. Ἀλλά ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς ὑπηρεσίας, ἡ ὅποια εἶ-
χεν ἐντολὴν νά ἀντισταθῇ κατὰ τῆς προσβαλομένης τῆν ὑπηρεσί-
αν αὐτὴν ἐπαναστατικῆς ἐνεργείας. Ἀντεστάθη λοιπὸν κατὰ τῶν
ἐπαναστατῶν, ἀλλά ἔνεκα τοῦ ὀλιγαριθμοῦ τῆς δυνάμεως ἐξουδε-
τερώθη καὶ ἀφωπλίσθη. Τὸ πάθημά του αὐτὸ τοῦ ἔφερε τόσῃν ψυ-
χικὴν ταραχὴν, ὥστε ἀντὶ νά ἀποκτονήσῃ, ὅπως ἴσως τὸ ἐσιέφη
ἐξέφυγε ἐκεῖθεν, μὴ δυνάμενος ψυχικῶς νά εὕρισκται εἰς τόπα
τριῶν ἔδαφος καὶ ἔφυγεν εἰς Ἀμερικὴν χωρὶς νά ἴδῃ οὔτε καὶ
ἔγραφε πλέον ἐκεῖθεν πρὸς τοὺς λόγικούς του. Ἀπὸ τοὺς Ἰάκω-
βους ἀπεσύρθη ἡ Χωροφυλακὴ μετὰ τὴν ἐκεῖ ἐμφάνισιν τῶν ἐπα-
ναστατικῶν ομάδων τοῦ Α. Γιάνναρη καὶ τοῦ Κων. Μάνου. -

Εἰς τὴν ψυχολογικὴν ταραχὴν καὶ πάλιν τῆς συνειδήσεως,
τοῦ ἀλησμόνητου παλαιοῦ συμμαθητοῦ μου Ἰωαν. Ἀρτεμάκη θά ἔπρο-
σθῆσω καὶ τὴν ἰδικὴν μου πάλιν τῆς συνειδήσεως. Δέν θά ἀπη-
σχόλουν ὅμως τοὺς ἀναγνώστας τῶν σημειωμάτων μου, ἐάν δέν ἐ-
σχετίζετο μὲ τὴν πνευματικὴν τροφήν πού δίδεται εἰς τὴν νεο-
λαίαν πού σπουδάζει εἰς τὰ Γυμνάσια, ἡ ὅποια λαμβάνεται ἀπὸ

τά ἔργα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων. Ἰδιαιτέρως εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῶν Γυμνασίων μᾶς ἐδόθησαν διδάγματα ἐθνικὰ πρὸς διαμόρφωσιν πατριωτικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς συνειδήσεως, οἱ διάλογοι τοῦ Σωκράτους - Πλάτωνος. Ὁ Κρίτων εἰς τὴν Γ, καὶ ὁ Πρωταγόρας εἰς τὴν Δ, τάξιν καὶ ἐκ παραλλήλου ἑκ παραλλήλου ἐκ τῶν τραγικῶν ποιητῶν ἡ Ἀντιγόνη τοῦ Σοφοκλέους καὶ ὁ Ἰδίπους Τύραννος.

Ἡ ἐπίδρασις ποῦ εἶχαν διὰ τὴν ὑπὸ διαμόρφωσιν συνειδηοῦν μου, ὡς ἀνθρώπου καὶ παιδαγωγοῦ εἰς τὴν προκειμένην εἰς τὴν συμπάθειάν μου ἢ τὴν ἀντίδρασιν πρὸς τὸ ὑπὸ ἐκκρίξιν θερισσιανὸν κίνημα ἐθεώρησα ὅτι εἶναι ἄξιον περιγραφῆς διὰ μιᾶς παρεμβάσεως ἀπὸ τοῦ κύριου θέματος τῆς ἱστορικῆς ἀφηγήσεως, τῶν συμβάντων τότε. Διὰ τοῦτο ζητῶ τὴν ἐπιεικειαν τῶν ἀναγνωστῶν νὰ μὴ δυσφορήσουν διὰ τὴν περιαιτολογίαν μου αὐτῆν.

Ὁ Πλάτων εἰς τὸν Κρίτωνα διὰ στόματος τοῦ Σωκράτους δογματίζει, πρῶτον ἔτι, Πατὴρ καὶ μητὴρ καὶ τῶν ἄλλων προγόνων, τιμιώτερον καὶ ἀγιώτερον εἶναι ἢ Πῶτρις (Πολιτεία) καὶ ἐπομένως πρέπει νὰ τὴν ἀγαπᾶτε καὶ τὴν ὑπερασπίζετε περισσότερο καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα (φαίνεται ὅτι τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς θέτει εἰς δευτέραν μοῖραν ἀπὸ ἀπόψεως α

γάτης). Ἐνῶ ὁ Σοφοκλῆς εἰς τὴν Ἀντιγόνην παρουσιάζει ἀδελφὴν νὰ θυσιάζεται διὰ τὴν ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀδελφοῦ, θεωροῦσα τὸν ἄγραφον νόμον τιμιώτερον τοῦ γραπτοῦ.-

Ὅτι ἡ πατρίς παρουσιάζεται ὑπὸ μορφήν τῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν νόμων, καὶ ὅσοι τοὺς τηροῦν εἶναι ἄξιοι τῆς πατρίδος τέκνα, ὁ δὲ παραβάτης ἀνάξιον τέκνον τῆς. Ὡς ἐκ πρόσωπος τῶν νόμων εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ὀριζόμενος ἄρχων Βασιλεὺς ἢ Προέδρος τῆς Δημοκρατίας. Αὐτοὶ κατὰ τὴν Πλατωνικὴν θεωρίαν εἶναι ὁ πατὴρ καὶ μητὴρ ἀνωτέρας τιμῆς, διότι ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἰκανὸς καὶ ἄξιός νὰ προστατεύσῃ τὸν πολίτην καλύτερον καὶ ἀπὸ τὸν ἀνίκανον ἢ ἀνάξιον πατέρα ἢ μητέρα. Διότι δέν εἶναι δυνατόν νὰ ἐθεωρηθῇ τιμιώτερος ὁ ἄρχων, ὁ ὁποῖος θά ἐπέδωκε τὸν ἐξολοθρευμὸν τοῦ πολίτου διὰ στερήσεως τῶν μέσων τῆς ζωῆς του, ἐκτός ἂν ἦτο ὁ πολίτης παράφρων ἐγίληματίας, ὁ ὁποῖος θά ἔπρεπε νὰ κλεισθῇ εἰς σφρονιστήριον ἢ φυλακὴν, διὰ νὰ μὴ εἶναι ἰκανὸς νὰ βλάψῃ. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πλάτωνος ἐλειτούργει τόσο καλὰ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων, ὥστε τῷ ὄντι ἡ Πολιτεία νὰ ἐφέρετο τόσο καλὰ πρὸς τὸν πολίτην, ὅσον δέν θά ἐφέροντο πρὸς αὐτὸν οἱ γονεῖς του. Ἡ μήπως ὠνειροπόλησεν ἀπὸ τότε ὅτι θά ἔλθῃ ἐποχὴ πού τῷ ὄντι ἡ Πολιτεία θά παραλαμβάνη τὸν ἄν

θρῶπον ὡς νήπιον καὶ θά τόν προστατεύῃ μέχρι θανάτου ἐν γήρα-
τος, καλύτερα ἀπὸ τοῦς γονεῖς **τούς;**

Ἡ ἐπίδρασις τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων τοῦ
Γυμνασίου εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς συνειδή-
σεως τῶν σπουδαστῶν

Καὶ βέβαια ἡ Δημοκρατία τῶν Ἀθηναίων τῆς ἐνδόξου ἐκείνης
ἐποχῆς, ποῦ οἱ πολῖται φιλοκαλοῦν μετ' εὐτελείας καὶ φιλοσοφίας
ἄνευ μαλακίας, ὅπως εἶπεν ὁ μέγας Περικλῆς, ὑπῆρξε μέγα ὑπό-
δειγμα ἀνθρωπίνου πολιτεύματος. Καὶ ὡς τοιοῦτο ἐθεωρήθη ἀπὸ τοῦς
ὄνειροπόλους τῆς Ἀμερικανικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς μεγάλῃς
Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ποῦ προσεπάθησαν νὰ τὴν μιμηθοῦν. Δέν
εἶχε φθάσει ὅμως ἀκόμη εἰς τὸ σημεῖον νὰ προστατεύῃ τόν πολί-
την καλύτερα ἀπὸ τόν πατέρα καὶ τὴν μητέρα.

Εἰς τόν Πρωταγόραν ὁ Πλάτων συζητεῖ μετὰ τοῦ μεγάλου σοφιστοῦ
Πρωταγόρα τὸ θέμα: Ἐάν ὁ πολίτης ὁ ἐλεύθερος εἶναι ἱκανὸς νὰ
ἐκλέγῃ τοῦς καλύτερους ἄρχοντας. Ἡ μήπως καὶ εἰς τὸ θέμα αὐτό
χρειάζεται νὰ εἶναι ἐπαῖων, δηλαδὴ εἰδικῶς ἐκπαιδευμένος, ὅπως
τρέφει νὰ εἶναι εἰδικοί οἱ ἀσχοῦντες μίαν τεχνικὴν ὑπηρεσίαν
ἐπιστήμην ἰατροῦ, ἀρχιτέκτονες, ζωγράφοι, γλύπται καὶ λοιποί.
τὸ συμπέρασμα τῆς συζητήσεώς των, ἦτο ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν
τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀρχόντων οἱ ἐκλογεῖς δέν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι

ἐπαίοντες, ἀλλὰ ἔχουν ἐκ φύσεως τὴν ἱκανότητα νὰ ἐκλέγουν τοὺς καλυτέρους ἄρχοντας καὶ ἐπὶ τῆς θεωρίας αὐτῆς στηρίζεται ἡ λειτουργία τοῦ Δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. -

Ἐννοεῖται ὅτι καὶ τὸ δόγμα αὐτῆς τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας ἔγινε στοιχεῖον καὶ ἐβάρυνε κατὰ τὴν ψυχολογικὴν ἐκείνην πάλιν, διότι ἡ στέρησις τῶν Κρητῶν πολιτῶν τοῦ δικαιώματος νὰ ἐκλέγουν τοὺς τοπικοὺς τῶν ἄρχοντας τοὺς Δημάρχους, ὅπως ὤριζε τὸ ἀνελευθέρων Σύνταγμα τῆς Ἀπὸς Ἄρμοστείας καὶ τὸ κολῶωμα τῆς ἐκλογῆς τῶν βουλευτῶν ὑπὸ τοῦ λαοῦ μὲ τὸ νὰ ἐκλέγη ὁ Ἄρμοστής Ἰοβουλευτὰς ἐκ τῶν 70, ἦσαν ὕβρις πρὸς τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας τῶν Κρητῶν.

Αἱ θεωρίαι τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλοσοφίας μαζί μὲ τὰς οἰκογενειακὰς παραδόσεις περὶ πατρὸς καὶ τὴν προηγηθεῖσαν διαφήμισιν τοῦ προσώπου τοῦ Ἄρμοστοῦ, ὡς υἱοῦ τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, ἀφραθῶνα τῆς Ἐνώσεως, τοῦ ἱεροῦ συμβόλου τῶν ἀγῶνων τῆς Κρήτης ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τότε, συνεκρούοντο εἰς τὴν συνελόησίν μου ὡς πολίτου, ὑπαλλήλου καὶ ἰδιαίτερος παιδαγωγοῦ. Μετὰ φοβερὰν πάλιν, ἡ πλάστιγξ ἔκλινε πρὸς τὴν ἐπαναστατικὴν παράταξιν. Ἐκεῖ εὐρίσκετο καὶ τὸ πατριωτικὸν στοιχεῖον τῆς Ἐνωτικῆς Ἰδέας καὶ ἡ δημιουργία ἀνθρωπιωτέρου πολιτικοῦ καθεστώτος καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ ἀδελφοῦ (μετέ -

χοντος τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ φίλου, ἀρχηγοῦ,) ὁμολογοῦ -
μένης συνέσεως καὶ πολιτικῆς ἀρετῆς.-

Ἡ ΕΠΕΚΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Ἔως ἐγράψαμεν ἀνωτέρω, εἰς τὴν ἔδραν ὅπου ἐξεδηλώθη τό
ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ Θερίσσου μετέβησαν ἄνδρες ἀπὸ πολ-
λὰς ἐπαρχίας τῆς Κρήτης, ἀλλὰ τὸν μεγαλύτερον ὄγκον ἔδωσαν
αἱ γειτονικαὶ ἐπαρχίαι καὶ ἰδιαιτέρως ἡ πρωτεύουσα, τὰ Χανιά
ὅπου καὶ μόνον ἡ πλειοψηφία πληθυσμῶν ἦτο φιλοθερισσιανῶν
φρονημάτων, ἠκολούθει ἡ Κίσσαμος, τῆς ὁποίας τὰ 5 ἕκτα περὶ -
που τοῦ πληθυσμοῦ ἦσαν Βενιζελικοί, ἔπειτα ἤρχετο τὸ Σέλι -
νον, τοῦ ὁποίου οἱ δύο ἐκ τῶν τριῶν Δήμων μὲ τὴν πολιτικὴν ἐ-
πιτροπὴν τῶν πολιτευτῶν Φοῦμη καὶ Ἰωάννου Παπαδογιάννη ἐν
Πελειάνου περιελάμβανον περίπου τὰ τρεῖς πέμπτα τῶν κατοίκων
ἐν ᾧ ὁ ἀνατολικὸς Δῆμος εἶχε πλειοψηφίαν σημαντικὴν ἀντιθέ-
των φρονημάτων, ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἐπιτροπὴν τῶν πολιτευτῶν Ἀ-
οισσείδου Κριάρη καὶ ὀλιγωτέραν τοῦ Ἐμμ. Σεραφείδη. Καὶ εἰς
τὸν Δῆμον αὐτὸν ὑπῆρχον, νησιῶδες ἐπιρροῆς Φιλοθερισσιανῶν τοῦ
Χωφίου Ἀγ. Βιρῆνης τῶν πολιτευτῶν Παπαγιαννάκη, Φιωτάκη καὶ
τοῦ Κοιστογεράκου τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Καπετάν Γεωρ. Γεωργιαννάκη
Ἐκ τῆς Ἀρ. Κριάρης εἶχε πολιτικούς φίλους καὶ εἰς τὸν Δῆ -
μον Κανδάνου καὶ Παλαιοχώρας.-

Ἡ γειτονική περιφέρεια Θερύσσοι, ἡ Χαμηλή Κυδωνία ὑπό τὴν ἐπιτροπὴν τῶν πολιτευτῶν Ἀντ. Κατζουράκη, συμβούλου τότε τοῦ Ἀρμοστοῦ, τοῦ Χαρίλ. Πλουμιδάκη καὶ Μίνωος Ἡσυχάκη εἶχε σημαντικὴν δύναμιν, παρ' ὅλον ὅτι ἀπὸ τὴν ἑπαρχίαν αὐτὴν ἤντλει τὴν περισσοτέραν δύναμιν τοῦ ὁ Ἑλ. Βενιζέλος μετὰ τοῦ πολιτικοῦ φίλου Ἐμμαν. Παπαδερῶ ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἐπιτροπὴν του εἰς τὰ ὄρεινά τοῦ Δήμου Λάκων. Ἐν τῆς ὄρεινῆς Κυδωνίας ἤντλει τὴν πολιτικὴν του δύναμιν καὶ ὁ ἐπιτῶν ἀρχηγῶν τοῦ κινήματος Κων. Μάνος, ἀρχηγὸς ἰσχυρᾶς πολεμικῆς ὁμάδος νεαρῶν ριζιτῶν. -

Ἡ ἄλλη γειτονική ἑπαρχία, ὁ Ἀποκόρωνα, ἦτο περισσότερον δύσκολος διὰ τοὺς ἀρχηγούς τοῦ κινήματος, διότι κατὰ τὴν ἔκρηξιν του εὐρέθη ἡ ἑπαρχία αὐτὴ μετὰ τὴν πολιτικὴν ἐπιτροπὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Μεταπολιτευτικῆς Ἐπιτροπῆς Μανούσου Κουντούρου μονίμου συμβούλου ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν τοῦ Ἀρμοστοῦ. -

Μετὰ τὴν συνδρομὴν τῶν Ἀποκορωνιωτῶν ἔδρασε καὶ ἐπέτυχε τὸ κίνημα τῆς Μεταπολιτευτικῆς Ἐπιτροπῆς. Εἰς αὐτὸ συνέδραμον καὶ οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν παλαιότερων ἐπαναστάσεων Κώστας Βολουδάκης (τοῦτον ἐκληρονόμησεν ὁ πολιτευτῆς υἱὸς του Κωστόχρηστος) ὁ Ἰωσ. Λεκανίδης, ὁ Γ. Παναγυρά

κτις, ὁ υἱὸς τοῦ Καπετάν Μαθουῦ Μυλωνογιάννη, ὁ Ιατρός Γεωρ. Γα
λάνης. Μόμον ὁ Δῆμος Ἀρμένων με τὸν πολιτευτὴν Σκανδάλην ἤ-
το ἐξ ἀρχῆς Βενιζελικός.-

Μετὰ τὴν ἔναρξιν δὲ τοῦ κινήματος προσεχώρησεν εἰς τοὺς
θερισσινοὺς ὁ Ἰωσήφ Λεκανίδης με τὸν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ
Δῆμου Γελιουπόλεως (ἀνατολικὸν Ἀποκορώνον) καὶ βραδύτερον συ-
νεχιζομένου τοῦ κινήματος προσεχώρησε καὶ ὁ βουλευτὴς Ἰωαν-
Ναπαδάκης ἢ Ἀβεσαλῶμ ἐκ τοῦ χωρίου Βαφὴ Ἀποκορώνου.-

Εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Ἀποκορώνου εἶχεν ἀρκετὴν ἐπιρροὴν
καὶ ὁ ἐξ Ἀποκορώνου καὶ Σφακίων πολιτευτὴς καὶ ἀρχηγὸς τοῦ
τρίτου λεγομένου κόμματος Χαράλ. Πωλογιώργης, ὁ ὅποιος, ὡς εἶ-
εἶδωμεν κατωτέρω, συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν εἰρηνικὴν μετα-
ξὺ τῶν ἀντιτιθεμένων μερίδων λύσιν τοῦ θερισσιανοῦ κινήματος
διὰ τῆς περιφῆμου καὶ ἐξαιρετικῆς εὐγλώττου ἀγορεύσεώς του
εἰς τὴν συνεδριάζουσαν τότε Βουλὴν.-

Οἱ σταθμοὶ τῆς Χωροφυλακῆς διετηροῦντο σχεδὸν εἰς τὰ πε-
ρισσότερα τμήματα χωρὶς νὰ ἐνοχληθοῦν οὔτε νὰ τοὺς ἐνοχλή-
σουν τοὺς κινουμένους ἐπαναστάτας.-

ΤΟ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΝ ΚΙΝΗΜΑ

Εἰς τὴν ΚΙΣΣΑΜΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΣΕΛΙΝΟΝ

Εἰς τὸ προηγούμενον δημοσίευμα ἔγραφα ποῦ ἦτο ἡ πολιτι

κή έπιρροή τών πολιτευτῶν πού ήγούντο καί εις τās δύο Έπαρχιας, τής Κισσάμου καί του Σελίνου, έν συγκρίσει μέ τούς αντιθέτους, τούς όνομασθέντας πριγκηπικούς. Είς τό παρόν σημείωμα θά γράψω πώς έξελιχθη εις τās δύο αυτές δυτικωτέρας Έπαρχιας του τμήματος Χανίων τό κίνημα αυτό. -

Η Κίσαμος, ή μεγαλυτέρα Έπαρχια, του Νομου Χανίων κάρουσάσε μεγάλην πολιτιικήν δύναμιν συμπαθή του κινήματος. Οι πλειστοι των πολιτευτῶν της έίχαν συνάψει φιλικās σχέσεις μετά του έν των πρωτεργατῶν άρχηγῶν Έλευθ. Βενιζέλου. Έν των έγκριτοτέρων καί ισχυροτέρων πολιτιικών παραγόντων ήσαν ο Γεώργιος Μαρμαντώνάκης, φαρμακοποιός Χανίων, διαδεχθείς τό αδελφόν του Έμμανουήλ, ο όποιος άπήλαυεν μεγάλης έκτιμήσεως από τούς συνεπαρχιώτας του. Έπίσης άρκετήν έπιρροήν ήσκει καί ο διακεκριμένος καλλιτέχνης ούπτης των Κρητικῶν έπισήμων (τσοχίνων) ένδυμασιῶν καί γενατος πολεμιστής Μ. Μπαλαντίνος, διακριθείς έως τότε εις την ήρωικήν, άμυναν των Χανιωτῶν κατά τās σφαγās του 1896 καί '97 των Χανίων, ο λεβεντόσωμος αυτός καπετάνιος έπειτα εις τās βουνά της Ηπειρου (1912) κατά την πολιορκίαν των Έωαννίνων. Υίος όπλαρχηγού της Κισσάμου κατά τό 1897 έλαβε μέρος μετά

τοῦ ἀιελφοῦ του Γεωργίου ἐκ τῶν πρώτων.-

Πολιτικὴν ἐπιρροὴν τῆς αὐτῆς παρατάξεως εἶχε καὶ ὁ ἐκ Καστελλοῦ Κισσάμου Ιατρός Πέτρος Μαρῆς, διαδεχθεὶς τὸν διακεκριμένον ἀδελφόν του Γεώργιον, ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν ὡς Νομάρχης πρώτος.-

Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν ἀνήκει καὶ ὁ ἐκ Παλαιῶν Ρουμάτων συμπάσης δικηγόρος καὶ πολιτευτῆς Ἑμμ. Θεοδωρίδης, ἡγούμενος τῶν συγχωριανῶν του, ποῦ ἐκαλλιέργουν τὰ γράμματα καὶ τὴν ἀρχοντικὴν παράδοσιν τῶν προυχόντων παλαιότερας γενεᾶς τῶν Ρενιέρησων, ἐκ τῆς οἰκογενείας Ρενιέρη, αὐτῆς κατήγετο ὁ ἐκ τῶν ἐπιφαναστέρων διανοουμένων τῆς ἑπαναστάσεως τοῦ 21, Πρόεδρος τῆς ἐν Τροιζίνι ἐθν. συνελεύσεως καὶ Διοικητῆς Ἐθν. Τραπέζης κ. λ. π. Ἐπιρροὴν ἐπίσης διετήρει καὶ ὁ Νικόλαος Μαλανδράκης, ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Κισσάμου, διατελέσας ἀρχηγὸς τῆς ἀγροφυλακῆς μετὰ τὸ Θερισσιανὸν κίνημα. Εἰς τὰ Ἰναχώρια ὑπῆρχαν ἐπίσης πολιτευταὶ μέ ἐπιρροὴν ὁ Ιατρός Κουκουράκης ἐξ Ἐλῆος καὶ ὁ Νικ. Πιμπλῆς, διατελέσας καὶ ἐπιθεωρητῆς Δημοτικῶν Σχολείων.-

Ἐκ τῆς ἀντιθέτου μεριδος οἱ γνωστότεροι μου πολιτευταὶ, σημαντικῆς ἐπιρροῆς ἦσαν ὁ Λεωνίδας Λιοδάκης, ἔχων ἀρκετούς φίλους εἰς Καστέλι καὶ Μεσόγεια Κισσάμου, ὁ Ἰωάν. Λιονῆς ἐξ Ἰναχωρίων, ὁ Ν. Ἀναστασάκης, πολεμικὸς ἀρχηγὸς εἰς ἐκ τῶν ἐκλεκτῶν

τοῦ Ἀρμοστοῦ βουλευτῶν καὶ ὁ Ι. Κοκολογιάννης, δήμαρχος διοριστός ἐκ Βουκολιῶν. Ἐπίσης ἀντιθερισσιανῶν φρονημάτων ἦσαν καὶ οἱ εἰς Κίτσαμον ἐγκατεστημένοι Σφακιανοί.-

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ κινήματος, οἱ ἐκ θερίσσου ἐπανελθόντες εἰς Κίτσαμον ἐπαναστάται προέβησαν, εἰς ἐπαναστατικὰς ἐνεργείας εἰς δύο σημεῖα τῆς Ἐπαρχίας. Εἰς βουκολιᾶς τμήμα ἐπαναστατῶν συνεικρούσθη μὲ ἀπόσπασμα Χωροφυλακῆς. Θύματα τῆς ἐνεργείας αὐτῆς ἦσαν πολλὰ ἐκατέρωθεν καὶ ὁ δήμαρχος Κοκολογιάννης, ἐκ τῶν ἐλλεικτοτέρων πολιτῶν τῆς σημαντικῆς αὐτῆς κωμοπόλεως τῆς Ἀνατολικῆς Κιτσαμου, ὅπου ἐγένετο ἡ ὀνομαστὴ ἐμπροπνήγυρις (Παζάρι καὶ ἐπὶ τουρκικρατίας).-

Ἄλλη σύγκρουσις ἐγένετο ἔξωδι τοῦ Καστελλίου, κωμοπόλεως πρωτεύουσος τῆς Ἐπαρχίας. Κατὰ τὴν σύγκρουσιν αὐτήν, μεταξύ ἐπαναστατῶν καὶ Χωροφυλακῆς, διευθυνομένης ἀπὸ Ἰταλῶν ἀνθυπομοβραχρον, δὲν ἐφονεύθη κανεὶς. Ὁ διοικητὴς τῆς Χωροφυλακῆς ὑπεχώρησεν εἰς Καστέλλι καὶ ἐκεῖθεν ἀνευ ἄλλης ἀντιστάσεως ἐπεβιβάσθη μετὰ τῆς δυνάμεως τῆς Χωροφυλακῆς εἰς πλοιάριον καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Χαμιά. Οἱ ἐπαναστάται εἰσῆλθον, εἰς Καστέλλι καὶ διώρισαν φρούραχον τὸν τέως ἠνωμητάρχην

της Υψηλικής Χωροφυλακῆς Μιχ. Τερεζάκη (Τσοῦρδον), ὁ ὁποῖος προ-
έβη εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ Ὑποτελωνείου, ὅπως καὶ τὸ τοῦ Κολομ-
βαρίου. Τοιούτοτρόπως ὁλόκληρος ἡ Κίεσσαμος ἐκυριαρχεῖτο ἀπὸ τοῦ
Θερισσιανόν ἑπαναστατικόν καθεστώς. -

ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ
Εἰς ΤΟ ΣΕΛΙΝΟΝ

Εἰς τὸ Σέλινον, ὅπου ἡ δύναμις τῶν κομμάτων δέν ἦτο κίτθσον
ἀνεσφόροπος, ὅσον εἰς τὴν Κίεσσαμον, ἡ ἐπιβολή τοῦ κινήματος δέν
ἦτο οὔτε εὐκόλος, οὔτε γενική. -

Οἱ ἐπανελθόντες ἐκ Θερισσου ἑπαναστάται εἰς τὴν περιφέρει-
αν τοῦ δήμου Κανδάνου μετὰ τὴν πρώτην συγκέντρωσιν δέν ἐφρόντι-
σαν νὰ κινουῦνται μέ συνοχήν καὶ μέ ὑποπτον πνεῦμα, ἔχοντες ὑπ' ὄ-
φιν, ὅτι εἶχαν ταπεινώσει εἰς Ἀγίαν Εἰρήνην τὸ ἀπόσπασμα Χωρο-
φυλακῆς Κανδάνου, τὸ ὁποῖον παρεμόνευεν ἐκεῖ νὰ τοὺς συλλάβῃ ἢ
νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ, ὅταν μετέβαινον εἰς Θερισσον. Μερικὰ ὁμάς
Κανδανιωτῶν μετέβη εἰς Κανδανον καὶ εἰς πλησίον τοῦ σταθμοῦ οἱ
κίαν διασκέδαζε καὶ ἐπυροβόλει, θίγουσα ἀκόμη τὸ γοῆτρον τῆς Χο-
ροφυλακῆς. Ἡ ἄσκεπτος καὶ ἀπρεπής αὐτὴ συμπεριφορὰ ἐξηκολούθη-
σε καὶ ὅταν μετέβη εἰς τὸν γειτονικόν συνοικισμὸν Πλεμενιανά,
ὅπου ἐκάθησαν εἰς καφενετον, κρεμάσαντες τὰ **δίπλα** των εἰς τόντοι-
χον καὶ ἤρχισαν τρώγοντες καὶ πίνοντες. Ἡ Χωροφυλακὴ εἰδοποιή-

θη από πρόσωπον συμπαθές προς αυτήν και ἔσπευσε κρυφά και ἐκύλιωσε τό καφενεῖον και ἤρχισε βάλλουσα αἰφνιδιαστικῶς τα τῶν εὐωχουμένων ἐπαναστῶν. Μερικοὶ ἐτραυματίσθησαν, οἱ δέ ἄλλοι δέν ἐπρόφθασαν οὔτε νά ἐγγύσουν εἰς τά ὄπλα των και συνελήφθησαν και ὠδηγήθησαν ἐκ Παλαιοχώρας, εἰς Χανιά ὅπου και διεπομπεύθησαν.

Τό πάθημα τοῦτο ἠνάγκασε τοὺς ἄλλους νά ἐντείνουν τήν ἐπαναστατικὴν των προσπάθειαν. Διά τοῦτο και αἰφνιδίως και στρατηγικῶς ἐκύλιωσαν τήν κωμόπολιν Παλαιοχώρας και κατέλαβον τό ὑποτελωνεῖον, ἐνῶ οἱ χωροφύλακες τοῦ σταθμοῦ διέφυγον κρυφῶς εἰς τά Χανιά.-

Κατά τόν αὐτόν χρόνον τό ἐπαναστατικόν αὐτό τμήμα εἰδοποιήθη ὅτι ὁ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ θερίσσου Κων. Φούμης, συνεπαρχιώτης και πολιτευτῆς των εἶχε φθάσει εἰς Ἁγ. Εἰρήνην, τό βαρειότερον χωρίον τοῦ Σελίνου και ὅτι θά τόν προσβάλουν οἱ ἀντιφρουνοῦντες κάτοικοι τοῦ Δήμου Καμpanοῦ, τῆς ἐπιρροῆς τῶν Ἁρ. Κριάρη και Ἐμμ. Σειραδάκη.-

Περιοδεῖα τοῦ ἐκ τῶν Ἀρχηγῶν Κων. Φούμη εἰς τήν Ἐπαρχίαν Σελίνου, τῆς ἰδιαίτερας του πολιτικῆς ἐπιρροῆς

Όταν οί έν Κανδάνω καί Κακοδικιέω πολιτικοί φίλοι του Κ. Φούμη έπληροφωρήθησαν τόν έρχομόν του. εις 'Αγ. Ειρήνην, τό πλησιέστερον πρός τόν 'Ομαλόν χωρίον τής 'Επαρχίας αὐτῆς, συνεκεντρώθησαν εις Κακοδίει εν τῶν γύρω συνοικισμῶν περί τούς 40 όπλοφόροι. 'Επέρασαν ἀπό τό 'Αποπηγάδι καί κατέβηκαν εις 'Αγ. Ειρήνην οὐκ εὔρον τόν ἀρχηγόν μετά του φίλου του βουλευτοῦ ἐξ 'Αποκορώνου 'Ιωαν. Παπαδάκη ἢ 'Αβεσαλώμ, ὁ ὁποῖος προσφάτως εἶχε προσχωρήσει εις τό θέρισσον, ἐγκαταλείψας τήν βουλήν (μονόπλευρον, καθ' ὅσον ἡ ἀντιπολίτευσίς εἶχεν ἐπάσχει τῶν ἐκλογῶν).

Εἰς τό χωρίον αὐτό 'Αγ. Ειρήνη, ἀπό ὅπου κατήγοντο οἱ ἐκλεκτοί τοῦτῆς καί πολιτευταί ἀδελφοί Σοφοιλῆς καί Παναγιώτης Φιωτάκη καί 'Εμμαν. Παπαγιαννάκης, ἔφθασαν πάνοπλοι, φιλοξενηθέντες ἐπὶ τούς φιλοξένους κατοίκους. Τότε ἐπληροφωρήθησαν, ὅτι πράγματι ὁ ἀρχηγός Κ. Φούμης ἐκινδύνευσε νά κακοποιηθῆ ὑπό συγκροτηθείσης ὁμάδος ἀπό νεαροῦς ἀντιφρονοῦντας τῆς νοτιωτέρας, περιφέρειας, ἀλλά ἠμποδίσθησαν ἀπό τούς κατοίκους, οἱ ὁποῖοι πάντοτε διεκρίνοντο διὰ τήν ἀνδρείαν, τήν φιλοπατρίαν καί τήν φιλοξενίαν των. 'Απ' ἐκεῖ ὁ Κ. Φούμης καί ἡ συνοδεία του, ἐπέρασαν πρός τήν περιφέρειαν Κανδάνου-Κακοδικίου. Κατέβηκαν εις Παλαιοχώραν, ὅπου τούς ὑπεδέχθη ἡ φρουρά καί αἱ νέαί τελωνειακαί ἀρχαί. 'Απ' ἐκεῖ ἐπέρασαν εις τήν ἐκεῖθεν εις Πελεκάνον, ὅπου εἶ

χεν ἐπιρροήν καί ὁ πολιτευτής τότε καί καπετάνιος Ἰω. Παπαδογιάννης. Ἡ περιοδεία αἴτη ἄνευ οὐδενὸς ἐπεισοδίου τοῦ ἀρχηγοῦ τότε Κ. Φούμη ἐφανέρωσεν ὅτι ἡ ἐπανάστασις εἶχεν ἐπιβάλ-
λει τὸ κῦρος τῆς καί εἰς τοὺς δύο ἐκ τῶν τριῶν δῆμων τῆς Ἐπαρχίας Σελίνου. -

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς τὸ ἀποτέλεσμα αὐτό, δέν συνετέλεσε μόνον ἡ ἀριθμητικὴ δύναμις τῆς ομάδος τῶν ἐπαναστα-
τῶν ἀλλὰ καί ἡ προσωπικότης τοῦ ἐλλεικτοῦ αὐτοῦ ἀνδρός, τοῦ ὁποίου τὸ γλυκὺ μείδιμα καί ἡ φήμη του ὡς καλλιεργημένου ἀνθρώπου κατεπράϋνε τὸ πάθος καί, τοῦ φανατικωτέρου ἀντιπάλου,

Ἄπο τὸν Μελεκάνον ἐπανῆλθεν ἡ ομάδα εἰς Καποδίκι, ἀπ' ὅπου συνώδευσε τὸν ἀρχηγὸν τῆς νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν Κόνδανον, ὅπου δέν ἐφάνη ἔχνος Χωροφυλακῆς, καί ἐκεῖθεν δι' Ἀποπηγαδιοῦ καί ὄρεινῆς Κυδωνίας ἔφθασαν εἰς Θέρισσον. -

Πολιτικαὶ παρατηρήσεις ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε συμβάντων. -

Θά φανῇ παράδοξον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους μελετητάς τῶν γεγονότων αὐτῶν, τὸ ὅτι, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν ἔδραν τῆς Ἀρμοστείας, ἐξεράγη καί ἐπεβλήθη ἡ ἐπαναστατικὴ, αὐτῇ κίνησις, ὅπου ἤδρευεν ὄχι μόνον ἡ ἀρμοστειακὴ φρουρὰ τῆς Χωροφυλακῆς μετὰ τῶν περιφήμων ὀργανωτῶν, τῶν Ἰταλῶνα

ραμπινοφόρων αξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρὰ δύναμις διεθνῶν στρατευμάτων ἰταλικῶν, γαλλικῶν καὶ ρωσικῶν καὶ μικροῦ ἀριθμοῦ ἀγγλικῶν, τὰ ὅποια εἶχον προορισμὸν νὰ στηρίζουν τὴν ἀρμοστειαξὸν καθεστῶς, τὸ ὅποιον ἐπέβαλον εἰς τὴν Κρήτην ἀντί τῆς Ἑνώσεως, αἱ ἕξ Μεγάλαι τότε Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, -

Καὶ ἀντιθέτως πῶς εὐρέθη περὶ τὴν πρωτεύουσαν τῆς Κρήτης τὴν λαϊκὴν δύναμιν, ἐτοίμη νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐξεγερσιν αὐτὴν καὶ ὄχι εἰς τὰς μακρυνότερας περιφέρειας, ὅπου ἡ φροῦρησις ἦτο ἀσθενετέρα. -

Ἡ ἐπαναστατικὴ αὐτὴ ἐκδήλωσις δὲν ἤρχισεν ἀπὸ τὴν ἄλλην, πλευρὰν τῶν Λευικῶν Ὁρέων, τὰ Σφαιριῶ καὶ τὸν Ψηλορείτην, ἢ τὰ ὅρη τοῦ Λοσηθίου, ὅπως αἱ προγενέστεραι ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν ξέων κατακτητῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν βορείαν πλευρὰν τῶν Λευικῶν Ὁρέων, ἡ ὅποια εἶχε βέβαια καὶ εἰς τὰς προηγουμένας ἐπαναστάσεις πρωτεύοντα ρόλον, ἀλλὰ ὄχι καὶ τὸν πρωταρχικόν. -

Καὶ ἡ μὲν Χωροφυλακίη, ὅπου διοικεῖτο ἀπὸ Κρήτας ὑπαξιωματικούς, ἐντέδρασαν κατὰ τοῦ κινήματος μετὰ φανατισμοῦ ὑπὲρ τῆς Ἀρμοστίας (πλὴν τῶν ὀλίγων λιποτακτησάντων πρὸς τὸ κίνημα) ἀπὸ μεγάλην ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν Ἑλληνόπαιδα Ἀρμοστήν, ὅπως συνέβη κατὰ τὴν σύγκρουσιν τῶν Βουκολικῶν, ὅπου ὁ διοικητὴς αὐτῶν Λαμπάκης ἐφόνησε 3 πολίτας, ἀλλὰ καὶ ἀπώλεσε τρεῖς χωροφύλακας καὶ

ἔφυγε καιρῶς ἀπὸ τὴν κωμόπολιν. Ὅπου δὲ διοικοῦσαν Ἴταλοι ὀργανωταί ἀπέφυγον τὴν σύγκρουσιν, ὅπως συνέβη εἰς τὸ Θέρισσον, ὅπου δὲν ἔρριψαν οὔτε πυροβολισμόν καὶ εἰς Καστέλλι Κισσάμου. Φαίνεται ὅτι τοιαύτας ὁδηγίας εἶχον ἀπὸ τοῦ ἀρχηγού, τόσοσιν τῆς Χωροφυλακῆς, ὅσον καὶ τῶν ἰταλικῶν στρατευμάτων, τὰ ὅποια εἶχον ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν των τὴν ὑπαιθρον, τοῦ δυτικοῦ διαμερίσματος τῆς Κρήτης Χανίων, ἐνῶ ἀντιθέτως τὰ ρωσικὰ στρατεύματα εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς δικαιοδοσίας των εἰς τὸ τμήμα Ρεθύμνης ἐνήργησαν μετὰ τῆς Χωροφυλακῆς, μετὰ φανατισμοῦ, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.-

Διὰ τὴν τοιαύτην στάσιν τῶν Ἰταλῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ προξένου τότε, ἀναφέρει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀρμοστής εἰς τὸ ἐκδοθέν βιβλίον του, ὅτι διεμαρτυρήθη εἰς τὰς Δυνάμεις καὶ ἐνήργησε διὰ τὴν μετάθεσίν του. Τὸ αὐτὸ περίπου συνέβη καὶ μὲ τὸν Γάλλον Πρόξενον Μπλάν, ὁ ὅποτος, ὡς ἐλέγετο, εἰσηγήθη καὶ ἐνεθάρρυν εἰς τὴν γνώμην τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου, ἡ ὅποια ἐπέφερε τὴν δυσμένειαν καὶ ἐκδίωξίν του.-

Ἐκ τῶν δεδομένων αὐτῶν συνάγεται ὅτι ἡ ἡγεσία τοῦ Κινήματος εἶχεν ἐξασφαλίσαι τὴν διπλωματικὴν ὑποστήριξιν τῶν πλείστων ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων κατοχῆς.-

Αί προσπάθειαι πρὸς προσεταιρισμὸν τοῦ
λαϊκοῦ φρονήματος καὶ τῶν διπλωματικῶν συμπαθειῶν

Καθ' ὃν χρόνον αἱ γειτονικαὶ πρὸς τὴν πρωτεύουσαν, ἔδραν τῆς Ἄρμοστέας, ἑπαρχαὶ, ἐκυριαρχοῦντο ὑπὸ τὸ Ἐπιναστατικὸν κίνημα καὶ τὰ Διεθνή στρατεύματα ἔμειναν ἀδρανῆ, ἦτο φυσικὸν νὰ δημιουργηθῆ μεγάλη δυσφορία εἰς τὸν Ἄρμωστικὸν καὶ τὴν περὶ αὐτὰν κυβερνήσιν, ἣ ὅποια ἀνενεοῦτο διὰ τῶν περισσότερο διαφημισμένων προσώπων καὶ κομματάρχων. Ἀπὸ τὰς ἰσομεμακρυσμένας ἑπαρχίας προσελαμβάνοντο πρόσωπα μὲ πολιτικὴν ἐπιρροὴν τοῦ παρελθόντος. Ἐν Ρεθύμνῃ δ' Ἰωάν. Πουδερὸς, τοπάρχης τοῦ Ἁγ. Βασιλείου καὶ τῆς πόλεως Ρεθύμνης, πολιτικὸς παράγων. Ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς ἑπαρχίας, ὁ Ἄντ. Μιχελιδάκης, μέγας κομματικὸς ἀρχηγός, ὁ Μπατζάκας ἐπονομαζόμενος, μὲ ὅλους τοὺς βουλευτὰς τῶν ἐπαρχιῶν τῆς μέσης καὶ ἀνατολικῆς Κρήτης, μὲ μικρὰν ἰδιαιτέραν ὁμάδα τοῦ Λογιώδη, τοῦ ἐτάσσεται μᾶλλον μὲ τὴν πολιτικὴν μερίδα τοῦ Μανούσου Κουνδοῦρου ὑπεδείκνυε τὰ πολιτικὰ πρόσωπα, τὰ ὅποια θὰ προσεκαλοῦντο ὡς συμβουλοί. Ἐν τούτων διεκρίνετο ὁ δικηγόρος καὶ δικανικὸς καὶ πολιτικὸς ρήτωρ Κ. Χυρεσίης, ὡς σύμβουλος τῆς Παιδείας καὶ Δικαιοσύνης. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἔγιναν ὁ μέγας χορὸς τῶν δῆμοδιδασκάλων πρὸ πάντων (ἐντὸς ἑνὸς ἔτους τρεῖς μεταθέσεις). Αἱ ἄλλαι ὑπηρεσίαι ἐκαθάρθη

θησαν από στοιχεία συγγενή των αρχηγών ή πολιτικοί φίλοι, ιδιαίτέρως του δυναστικού και οικονομικού κλάδου, όπου είχαν τοποθετηθεί υπό των Βενιζέλου και Φούμη, όταν ήσαν σύμβουλοι.

Τό περίφημον δόγμα του 'Αρμοστού ότι θα κυβερνήσει ως ο Μέγας Πέτρος, έφημώθη διά των συνηθισμένων εις τους πολιτικούς μετόδων των έν 'Ελλάδι τότε πολιτικών κομμάτων. Είς την Κρήτην εισήχθη τό σύστημα της δημιουργίας " Κήπων του Κλαυθμώνος", μέ την διαφοράν ότι οι πρόσφατοι αγωνισταί της ελευθερίας και τραυματαί πολέμου, έξεποτίζοντο από της θέσεις όπου είχαν τοποθετηθεί και διά να ζήσουν ως θύματα πολέμου και υπηρέτησουν, ως μόνοι έγγράματοι τότε, την νέαν Πολιτείαν.-

Τά μέτρα αυτά έδημιούργουν περισσότεράν αγανάκτησιν και επιχειρήματα των επαναστατών κατά του καθεστώτος της 'Αρμοστείας άπέναντι των ξένων, οι όποιοι έκράτουν εις χείρας των τό όλον Κρητικόν ζήτημα.-

Είς αντίρροπον της δημιουργηθείσης καταστάσεως, οι αρμοστειακοί ενάλεσαν έξ 'Αθηνών στοιχεία μέ ήθικόν κύρος, διά να αντιμετώπισουν την επαναστατικήν δρασίαν. 'Εμλήθη εις Χανιά ο περίφημος τότε "Έλλην δημοσιογράφος Βλ. Γαβριηλίδης, διευ

θυνητής τῆς "Ἀεροπόλεως", ὁ ὁποῖος ἔγινε δευτὸς ὑπὸ τοῦ Βασιλό-
παιδὸς Ἀρμοστοῦ καὶ ἔγραφε τὸ περίφημον ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον
"Ὁ Λεβέντης Πρίγκηψ". Καὶ βέβαια, ἡ συνηγορία του ὑπὲρ τοῦ Ἀρ-
μοστοῦ εἶχε μεγάλην βαρῦτητα. Σημαντικωτέρα ἴσως ἦτο ἡ σημασία,
τῆς ἐπισκεψέως εἰς Χανιά καὶ τὴν Αὐλὴν τῆς Χαλέπας, τῆς Βασιλί-
σης τῆς Ἑλλάδος καὶ μητρὸς τοῦ Ἀρμοστοῦ Ὀλγας μετὰ τῆς θυγα-
τρὸς τῆς Μαρίας, συζύγου ἔπειτα Ρώσσου Πρίγκηπος. Τὸ ὄνομα τῆς Βα-
σιλίσσης Ὀλγας ἦτο συμαθὲς εἰς Κρήτην, ὡς Ρωσίδος καὶ ὡς ἰδρυ-
τριάς τοῦ φιλανθρωπικοῦ ἰδρύματος "Ὁ Εὐαγγελισμὸς". Εἰς τὴν Κρή-
την παλαιότερον, ἡ ἄγλα καὶ ὁμόδοξος Ρωσσία, ἦτο τὸ συμπαθέστε-
ρον κράτος τῆς Ἑυρώπης. Τὸ δίδιχον:

Ἀγάπα με Χανούμη μου

κι' εἶμαι Ρωμιάκι.

Μὰ ὁ Ροῦσος καὶ τὸ σασεπῶ

τῶναφان τὸ διασάκι.

(Τὸ σαπεσῶ ἦταν ὄπλον μὲ τὸ ὁποῖον ἐπολεμοῦσαν οἱ Κρηῖτες τὸ
1873 ἐπ' εὐκαιρία τοῦ Ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ ἀπέκτησαν τὰ
προνόμια τῆς συμβάσεως τῆς Χαλέπας, τῆς ἰσονομίας. Διασάκι ἦτο ἡ
ἀπαγόρευσις νὰ ἀγαπήσῃ ἡ Μωαμεθανὸς Χριστιανὸν), Τὴν μαντινάδα,
αὐτὴν ἐτραγουδοῦσαμεν κατὰ τὸ διάστημα τῶν προνομίων τοῦ 1880-
1889.-

Ἐπίσης μία ἄλλη ἐπίσημος εἶχε πολιτικὴν σκοπιμότητα κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ὑπὲρ τῆς Ἄρμστείας. Ἡ ἐν Ἀθήναις διαμένουσα μητέρα τοῦ ἐκ τῶν Ἀρχηγῶν Κων. Μάνου, τὸ γένος Μαυρομιχάλη, ἐκ τῶν πλησιεστέρων καὶ συμπαθεστέρων τῆς Βασιλικῆς Αὐλῆς τῶν Ἀθηνῶν, κατέβη εἰς Πελοπόννησον Χανίων, κατοικίαν τοῦ υἱοῦ τῆς Κων. Μάνου. Ἡ ἐπίσημος αὐτή, ὡς εἰκάζεται, εἶχε σκοπὸν νὰ ἀποσπᾷ τὸν υἱὸν τῆς ἐκ τῆς συνεργασίας μὲ τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα. Ἡ σεβαστὴ αὐτὴ δέσποινα, εὐρέθη νεκρὰ ἀπὸ κατάρημινισιν ἐκ τοῦ ἀνωγείου τῆς οἰκίας Μάνου. Ἡ φήμη, ὅτι ἠτύχωνεν ἕνεκα τῆς ἀρνήσεως τοῦ υἱοῦ τῆς νὰ συμμορφωθῇ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς, δὲν ἐστερεῖτο πιθανότητος τοιοῦτου διαβήματος. -

Ἐντὸς τῶν ἐπιφανοῦς αὐτῶν προσώπων, ἦλθαν εἰς Χανιά, καὶ ἀνταποκρίται πολλῶν ἐφημερίδων, οἱ ὅποιοι ἀπέστελλον εἰς τὰς ἐφημερίδας τῶν ἀνταποκρίσεως πού δὲν ἐκολάμηναν τοὺς ἐπαναστάτας. "Ἐνας μάλιστα ἐξ αὐτῶν ἀνταποκριτῆς τῆς " Ἀστραπῆς" ἐκακοποιήθη εἰς Χανιά (ὁ Δήμερ) ἕνεκε τῆς ὑβριστικῆς πρὸς τὸ φρόνημα τῶν Χανιωτῶν ἀνταποκρίσεώς του. -

Ἡ ἐπίδρασις τῶν ἐπισκέψεων αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ Ἄρμστοῦ, εἶχεν ὅμως καὶ τὸ ἀντίδοτόν τῆς ἐναντίου του. Ἡ ἀγγλικὴ ἰ-

δία διπλωματία μέ τήν ἐμφάνισιν εἰς Κρήτην τῆς Ρωσσίας τήν κα-
ταγωγὴν καὶ συμπάθειαν, Βασιλίσσης τῆς Ἑλλάδος, ἐνέτεινε τήν σφό-
δρὸν τὴν ἀντιπάθειαν πρὸς τὸν Ἄρμωστὴν, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει ὡς
πρῶτον τῶν Ρώσων καὶ παρ' ὅλην τὴν συμπάθειαν ποῦ εἶχε διά τὸν
πατέρα τοῦ Ἄρμωστοῦ Γεώργιον τὸν Α' Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων, ἐβυσσο-
δόμει κατὰ τοῦ υἱοῦ του, ὁ ὁποῖος εἶχε δεῖξει ἀσυγκράτητον συμπά-
θειαν πρὸς τὸν Ρώσσον αὐτοκράτορα καὶ τὸ κράτος του. Ἐνήργει ὁ-
μως ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ δύσαρε-
στιθῆ ἡ Αὐλὴ τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς μὲν τὸ Ἡράκλειον καὶ τὴν ὑπαιθρον
τοῦ νομοῦ οἱ Ἄγγλοι στρατιωτικοὶ κατεδίωκον τοὺς ἐπαναστάτας
καὶ τοὺς εἰλωτοὺς των, ὑποχρεώνοντες αὐτοὺς νὰ σποῦν χαλκίαια εἰς
τοὺς ὁρόμους καὶ δημεύοντες τὰ ἄλογά των (Μιχ. Χατζήκης, "Αγ. Μύ-
ρων) ἐντὸς τοῦ Ἡρακλείου ὅμως ἐνεθάρρουναν τοὺς φίλους τοῦ Βε-
νιζέλου, Ἰω. Σφακιανῆν (τέως Προέδρον τῆς Ἐπαναστατικῆς συνε-
λεύσεως), τοὺς Στεργιάδην, Πολυχρονίδην, Ἄντ. Χατζηδάκη καὶ ἄλλους
νὰ συγκροτήσουν συλλαλητήρια, ὅπου ὠμίλησεν ὁ Σφακιανῆς ὑπὲρ
τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῶν θερισσιανῶν. Εἰς τὰ Χανιά ὁ Ἄγ-
γλος πρόξενος εἶχεν ἀναμφισβητήτως ὑποσχεθῆ τὴν ὑποστήριξιν τοι-
εἰς τοὺς ἄρχηγούς τῆς ἐπαναστάσεως, ὅπως καὶ ὁ Γάλλος καὶ ὁ Ἴτα-
λός. Ἄλλὰ μέ τήν συνήθη εἰς τοὺς Ἄγγλους διπλωμάτας ὑπουλόγητα
τοῦτο ἀπεδείχθη μετ' ὀλίγον χρόνον, ὅτε ἐπεβλήθη ἡ ἀποχώρησις το

Ἡρίγνηπος Γεωργίου κυρίως ἀπὸ τοὺς "Ἀγγλοὺς κατὰ τὴν ἀντε-
πανάστασιν τῆς Μαλαξῆς, ὡς θὰ ἔδωμεν κατωτέρω. -

Ἐνῶ δὲ ἡ κατάστασις ἀπέβαινεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν,
μὲ τὰ γεγονότα εἰς γύρω τῶν Χανίων ἐπαρχίας, κρισικωτέρα, ἔ-
νεκα τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῶν παθῶν, καὶ οἱ βουλευταὶ ἐδύγον-
το ὡς κομματάρχαι εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτάς καὶ ἐσχεδίαζον τὴν
δημιουργίαν δημοφρουρῶν καὶ ἐμφυλίου πολέμου, ὑψώθη μὲν φωνή
τοῦ ἔξοχωτέρου πολιτικοῦ ρήτορος τῆς Βουλῆς αὐτῆς, τοῦ
ἀνεξαρτήτου βουλευτοῦ Ἀποκορώνου καὶ Σφακιῶν, τοῦ Χαρολάμ-
που Πωλογεώργη, ἡ ὅποια ἀνέτρεφε τὰ δλέθρια διὰ τὸν τόπον,
σχέδια αὐτοῦ τοῦ ἀχαλινώτου πολιτικοῦ καὶ προσωπειοῦπάθους

Μὲ τὴν βροντώδη φωνὴν, τὴν χειμαρρῶδη εὐγλωττίαν καὶ
τὴν ἐπιβάλλουσαν φυσιογνωμίαν του ὁ γόνος αὐτοῦ μίᾳς τῶν ἰ-
σχυροτέρων οἰκογενειῶν τῶν Σφακιῶν εἶπε τὴν περιφημον αὐ-
τῆν φράσιν, ἡ ὅποια παρέλυσε τὴν ψυχὴν καὶ τὰ γόνατα τῶν ἐχ-
θρῶν τοῦ κινήματος τοῦ θερίσσου: " Καὶ ἂν δὲν ἔκαμναν τὴν
ἐπανάστασιν οἱ σημερινοὶ ἄρχηγοὶ τοῦ θερίσσου, ἔπρεπε νὰ γί-
νη ἡ ἐπανάστασις αὐτή. Τὸ σημερινὸν καθεστῶς τῆς Διεθνούς,
κατοχῆς τῆς Κρήτης, δὲν εἶναι τὸ καθεστῶς εἰς τὸ ὅποτον ἀ-
πέβλεπον οἱ ἔθνικοι ἀγῶνες τῆς Κρήτης καὶ ἔπρεπεν ὁ λαὸς ,

αὐτῆς νά ἀνοίξη τόν δρόμον πρὸς τὴν λύσιν τὴν ὅποσαν ἐπεδίωξαν οἱ μέγρι σήμερον ἀγῶνες τῆς μαρτυρικῆς μας Νήσου." Μοῦ ἔμειναν ἐλησιόδητος ὁ περίφημος αὐτός λόγος, εὔρεθεὶς τὴν ἡμέραν αὐτήν, ὁ ἕλιος εἰς τὴν Βουλὴν.-

Ἡ συνάντησις εἰς Φουρνέ τῶν Ἀρχηγῶν τοῦ

Θερίσσου καὶ Χαρ. Παλογεώργη

Ὁ λόγος τοῦ Χαρ. Παλογεώργη, εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κρητῶν κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην συνεδρίασιν, ἀπετέλεσε διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ θερισσιανοῦ κινήματος, ἓνα ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους παράγοντας τῆς ἐπιτυχίας του. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀφώπλισε τοὺς ἄρμωστεικούς ἀπὸ τὸν ὀλέθριον φανατισμόν καὶ τὴν πίστιν των πρὸς τὴν πίστιν των πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, διὰ τὴν ὅποσαν ὑπεστήριζον, ἀφ' ἑτέρου δέ ἠψυχάρησε καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς ἀρχηγούς καὶ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ θερισσιανοῦ κινήματος. Ἦτο φυσικόν οἱ θερισσιανοὶ οὗτοι ἀρχηγοὶ νά τόν εὐχαριστήσουν καὶ τόν συγχαροῦν διὰ τὴν θαρραλέαν συνηγορίαν του, μὲ τὸ λεπτόν πνεῦμα τῆς ἀστικῆς εἰθιμοτυπίας, τὸ ὅποτον ἐχαρακτήριζε καὶ τοὺς τρεῖς ἀρχηγούς.-

Συνεπερὶ τῆς ἀνταλλαγῆς ἀλληλογραφίας συνεφωνήθη ἡ συνέντησις τῶν ἀρχηγῶν μετὰ τοῦ Χαρ. Παλογεώργη εἰς σημεῖον τι, πλησίον τοῦ θερίσσου, ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν ἐπαναστατῶν, καλῶς τοι

οὔτον ὠρίσθη τὸ ρωμαντικὸν πορτοκαλλοχωρι Φουρνές, εἰς τοὺς πρόποδες τοῦ ὄρεινου ὄγκου τῶν θερισσιανῶν βουνῶν πρὸς τὴν πεδιάδα Χανίων καὶ εἰς τὴν ἔξοδον τῆς στενῆς φάραγγος τῶν Μεσιλῶν, ἀπ' ὅπου εἰσορμᾷ ὁ ποταμὸς Καιρίτης, ὁ πηγάζων ἐκ Μεσιλῶν εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Χανίων καὶ κατέλυζεν ἄλλοτε μέγα τμήμα αὐτῆς, τώρα δὲ ποτίζει τὰ πλούσια πορτοκαλοπέβολα.

Ἡ συνάντησις αὐτῆ δέν ἔγινε βέβαια ἀμέσως, κατὰ τὸ μεσολαβῆσαν διάστημα ἡ ἐπανάστασις ἐξημιολούθησε τὴν πορείαν, τῆς, καὶ προσεπάθησε νὰ δημιουργήσῃ καὶ ἄλλας ἐστίας εἰς τὴν μέσην καὶ ἀνατολικὴν Κρήτην. Τὰ θέματα αὐτὰ θὰ τὰ θιζώμεν, εἰς ἄλλο δημοσίευμα, διὰ νὰ μὴ διακοπῇ ἡ ἀνοιχθεῖσα σελίς μετὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Χαρ. Πωλογεώργη εἰς τὴν ὑποβοήθησιν τῆς λύσεως τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. --

Κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν ἡμέραν (τὴν ἡμερομηνίαν θέλω ὀρίσει ἄλλοτε) τοῦ θέρους ἐκείνου, οἱ τρεῖς ἀρχηγοὶ συνοδευόμενοι ἀπὸ τὴν φρουρὰν ἀσφαλείας τῶν Βενιζέλου καὶ Μάνου, ὅπου μὴς ἐκινεῖτο ἄνευ οὐδεμιᾶς προφυλάξεως κατῆλθον εἰς Φουρνὲ καὶ κατηυθύνθησαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πολιτικοῦ φίλου των καὶ χωροδεσπότη Φουρνέ Παπᾶ Ἰωάννου Σπανουδάκη. Μεταξὺ τῆς ἐπαναστατικῆς φρουρᾶς εὐρίσκειτο ἐκτός τῶν δύο Χαλεπιανῶν,

πληθυσμῶν, Ἡλία Παπαδάκη καὶ Παναγιῶτ' Ἡλιάκη καὶ ὁ φημισμένος τότε κληρικὸς τοῦ Θερίσου Λεβεντο-Ἡλίας, ὁ ὁποῖος εἶχε μεγάλη δύναμιν πρὸς τὴν οἰνοποιίαν καὶ ὀλίγον ἔλειπε νὰ δημιουργήσῃ σκηνὰς δυσαρέστους. Ἐν τῷ μεταξύ ἔφθασεν ἔφιππος μετὰ συγγενοῦς του ὁ Χαράλ. Πωλογεώργης καὶ ὠδηγήθη εἰς τὴν οἰκίαν ὅπου εὐρίσκοντο οἱ Θερισσιανοὶ ἀρχηγοί. Ὁ φιλοξενῶν εὖπορος καὶ φιλοξενος πατὴρ εἵχεν ἐτοιμάσει πλούσιον γεῦμα διὰ τοὺς ἐξέχοντας, ξένους του καὶ τόσον εἰς τοὺς ἐπιφανεῖς ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἄνδρας τῶν προσεφέρθη καὶ ἄφθονος ἐξαιρετικὸς οἶνος Κισσαμυρῶν ὁποῖον πολὺ ἀγαποῦν οἱ κάτοικοῦντες εἰς τὰ πορταναλοχῆρα αὐτά, καὶ ὡς ἀντίδοτον κατὰ τῶν ἐλωδῶν πυρετῶν.-

Ὁ γράφων τὰς σημειώσεις αὐτάς εὐρίσκειτο μετὰ τῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ χωρίου αὐτοῦ κατὰ σύμπτωσιν διερχόμενος ἐκ τοῦ χωρίου Μεσιλλᾶ. Δὲν ἐφантаζόμην βέβαια τότε, ὅτι θὰ τὸ ἔφερεν ἡ μοῖρα, νὰ ἐπιτελέσω ἔργον ὁμοιάζον τοῦ ἀρχαίου Ἀθηναίου ἱστορικοῦ Ξενοφῶντος ποὺ ἔγραφε τὴν ἱστορίαν τῆς Κύρου ἀναβάσεως καὶ τῆς καθόδου τῶν Μυρίων. Οὔτε τὸ ἔργον μου τότε οὔτε ἡ ἡλικία καὶ τὸ κοινωνικὸν θάρρος εἶχα, οὔτε τὸ ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον νὰ πλησιάσω ἢ εἰσέλθω καὶ παρακολουθήσω κατὰ τινὰ τρόπον τὰ διαμειφθέντα. Εἰς αὐτὰ μόνον τὰ ἀπομνημονεύματα ἂν ἐγράφησαν, ὅπως μοῦ ἔλεγεν ὁ μακαρίτης Κων. Φούμης, ὅτι θὰ τὰ ἔγραφε, θὰ ἠδύναντο νὰ ἀναπαραστή-

σουν τήν σιηνήν καί τά λεχθέντα. Ὅπωςδῆποτε ἡ φαντασία καί ἡ νόησις δύνανται νά πλησιάσουν τά πραγματικῶς συμβάντα. Ὑπό τήν ἐπίρρειαν δέ τῆς θερμῆς φιλοξενείας καί τοῦ πλουσί-
ου γεύματος καί τοῦ ἀφάνου οἴνου καί ἡ διάθεσις καί τό πνεῦμα θά τοῦς ᾠδήγησαν νά εὔρουν τόν δρόμον πού θά ᾠδήγει ἀσφαλέστερον εἰς τήν ἐπίτυχίαν.-

Ὁ νέος σύμμαχος τῶν ἐπαναστατικῶν ἀρχηγῶν ἦτο θεόπει-
πός παράγων ὀγκώδους σημασίας, ὅπως ἦτο ὀγκώδης καί ἡ σημα-
τικῆ διάπλασις καί τά πνευματικά χαρίσματα τοῦ νέου πολιτι-
κοῦ συμμαχοῦ. Προσέφερε δέ εἰς τήν συμμαχίαν ὄχι τόσον πολυ-
ἀριθμον ὁμάδα, συμμαχητῶν πολιτικῶν, ὅσον ἡθικῆς σημασίας, διότι ὁ Πωλογεωργης γνήμων εἰς μίαν τῶν ἰσχυροτέρων οἰκο-
γενειῶν τῶν Σφακιῶν καί ἐν τῶν λεγομένων Καλῶσειρων, εἶχε
συμπαθοῦντας πρὸς τό πρόσωπόν του, μέγαλον ἀριθμόν Σφακια-
νῶν κατοικοῦντων εἰς Σφακιά καί Ἀποκόρωνα, ὅπου εἶχεν ἐγ-
κατασταθῆ πρὸ ἑνός περίπου αἰῶνος κλάδος τῆς οἰκογενείας,
του, ἐν οἷς καί ὁ πατήρ του, ἀλλά καί εἰς ἄλλην τήν Κρήτην, ὅ-
που ἔχουν ἐγκατασταθῆ Σφακιανοί, μέ τοῦς ὁποίους συνεδέετο,
καί διά συγγενείας.-

Καί ἂν λάβῃ κανεῖς ὑπ' ὄψιν τήν τοπιστικῆν ψυχολογίαν,

τῆς ἑποχῆς, οἱ Σφακιανοὶ ἐθεώρουν ὡς καμὰρι των νὰ ἀνοήθουν ὅτι ὁ Πωλογεώργης ἦτο ἕνας ἐν τῶν διαπρεπεστέρων πολιτικῶν ριτόρων τῆς ἑποχῆς, διακριθεὶς καὶ εἰς τὴν παλαιάν βουλήν τῶν Κρητῶν τῆς ἑποχῆς τῶν προνομίων ἐπὶ Φωτιάδῃ πασσά.

Εἰς Φουρνὲ συνεφωνήθη καὶ ἡ μετεπαναστατικὴ συνεργασία εἰς τὰς ἐκλογὰς συντακτικῆς συνελεύσεως, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐνηρῶτο μετὰ τὴν λήξιν τοῦ κινήματος, ζήτημα ἀλλαγῆς τῶν προσώπων τοῦ Ἄρμοστοῦ .-

Κατὰ τὴν συμφωνίαν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, δέν ἐτίθετο, ἀφοῦ εἶχε τεθῆ ἔξ ἀρχῆς ζήτημα ἐνώσεως, καὶ ἐπομένως ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοῦ ἀρμοστειακοῦ καθεστώτος τῆς Διευθνοῦς κατοχῆς.-

Συζήτησις εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κρητῶν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν διὰ τὸ κίνημα τοῦ θερίσσου

Ἡ συνεννόησις πρὸς συνεργασίαν τοῦ Χαρ. Πωλογεώργη μετὰ τῶν θερισσιανῶν ἔγινε κατόπιν πολλῆς προσπάθειας τόσοσιν διὰ φιλικῶν πολιτικῶν προσώπων τῶν Χανίων, ὅσων καὶ διὰ τῆς ἀναταστικῆς ἀλληλογραφίας τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ Ἑλ. Βενιζέλου. Διακοινῆς ἐπιστολῆς τῶν ἀρχηγῶν πρὸς τοὺς βουλευτὰς ἐγκαλοῦντο οὗτοι ὅπως ἐξέλθωσιν ὁμαδικῶς καὶ ἐνωθοῦν πρὸς ἐπιδήλωσιν ὁμαδικῆς διαθέσεως πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ ἀρμοστεια-

νοῦ καθεστῶτος, τῆς Διευθνοῦς κατοχῆς καὶ ἔνωσιν μετὰ τοῦ ἑλ-
ληνικοῦ Κράτους, ὅπως ὑπηγόρευεν ἡ ὑπόθηκη τῆς Ἐπαναστατι-
κῆς Συνελεύσεως τοῦ 1898. Ἡ πρόσκλησις αὐτὴ ἀπερρίφθη ὑπὸ
τῆς Βουλῆς, ἀλλὰ δὲν ἀπέτυχε τελείως ἡ ἐνέργεια αὐτῆ τῶν Θε-
ρυσσιανῶν. Ἐπιτὸς τοῦ Χαρ. Πωλογεώργη, ποῦ ἔλαβε τὴν πορεύαν
ποῦ ἀναφέραμεν, καὶ ἄλλοι βουλευταὶ διετέθησαν εὐνοϊκῶς πρὸς
τὴν πρόσκλησιν. -

Ὁ βουλευτὴς Ἀκοκορώνου Ἰωαν. Παπαδάκης ἐκ Βαφέ προσε-
χώρησεν ἀναφανδόν, μεταβάς, εἰς Θέρισσον μετὰ τοῦ ὄπλου του,
μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ὁ ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας βουλευτὴς Ἰωσ. Λε-
κανίδης, ἐδήλωσε φιλίαν πρὸς τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα, ὅτι πρό τοῦ
συνθήματος τῶν Ἐπαναστατῶν τῆς ἐνώσεως, ἐγκαταλείπει καὶ αὐ-
τὸς τὴν Βουλὴν. Ἐδήλωσε δὲ πολιτικὴν φιλίαν εἰς τὸν ἐκ τῶν,
ἀρχηγῶν Ἑλ. Βενιζέλου. Τὴν στάσιν αὐτὴν τοῦ Νικ. Ἀναστασάκη,
βεβαιώνει ὁ ἐπιζῶν υἱὸς λατρός καὶ πολεμικὸς ἀρχηγὸς Κισσά-
μου κ. Μιχ. Ἀναστασάκης, παρέχων καὶ εὐχαριστηριοὺς ἐπιστολάς
τοῦ Ἑλ. Βενιζέλου πρὸς τὸν πατέρα του, διὰ τὴν συμβολὴν τοῦ
πατρὸς του πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Κισσάμου, ὅπου ἠπειλήθη ἀλλη-
λοσπαραγμὸς περὶ τὴν περιφέρειαν Κασταλλίου Μεσογείων, ἀπὸ
τοὺς ἀδελφικοὺς τοῦ μακαρίτου πολιτευτοῦ Λεων. Λιονάκη. -

Σημαντικωτέραν όμως σημασίαν είχεν ή πολιτική άλλο-
γραφία των άρχηγών προς τό Έθνικόν Κέντρον, τάς Άθήνας.
Τήν βαρύτητα της τοιαύτης ένεργείας αποκαλύπτει ή γενομένη
συζήτησις εις, τήν Βουλήν των Έλλήνων τήν 9ην 'Ιουλίου 1905
κατετέθη τότε, πρωθυπουργούτος του Δημ. Ράλλη, διαδεχθέντος,
τόν προόλιγου δολοφονηθέντα πρωθυπουργόν, κορδονάρχην, αεί-
μνηστον θεοδ. Δεληγιάννην.

Εις τό Προεδρείον της Βουλής κατετέθη έπερώτησις πε-
ρί των έν Κρήτη συμβαινόντων υπό του Βουλευτου Άθηνών Δρα-
γούμη, έν των Άττικαρχών καί του άξιωματικού Σπάρτης Φινιώ-
ρης.-

Ό πρωθυπουργός προσεπέθηκε, μέ πολλήν έπιμονήν, νά ά-
ποτρέψη τήν συζήτησιν, έπιστήσας τήν προσοχήν των έπερωτών
των επί της ζημίας, τήν όποίαν είναι δυνατόν νά έπιφέρη εις
τήν έθνικήν υπόθεσιν του Κρητικού ζητήματος, μία τοιαύτη συ-
ζήτησις. Διότι εάν μέν θεωρηθοϋν οι επαναστάται, ότι είναι δυ-
νατόν νά έπιφέρη εις, τήν έθνικήν υπόθεσιν του Κρητικού ζη-
τήματος, μία τοιαύτη συζήτησις. Διότι εάν μέν θεωρηθοϋν οι έ-
παναστάται, ότι είναι δυσαρεστημένοι κατά της διοικήσεως
του υιου του Βασιλέως των Έλλήνων καί των παρ' αυτώ ένωτά-
των δικαστικών καί αυλικών, θά σημάνη, ότι τό ελληνικόν Κρά-

τος εἶναι ἀνίκανον νά διοικήσῃ λαούς ἀποσπασμένους ἀπό τήν τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν, πού παρουσιαζόμεθα ὅτι θέλομεν νά ἐλευθερώσωμεν. Ἐάν δέν πάλιν ἐπαναστάτησαν, οἷοτι ζητοῦν, τήν ἔνωσιν, διατί ἐνδίδονται ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων, καί τοῦ Γεν.Εἰσαγγελέως, διά τῶν ὁποίων καλοῦνται τά ὄργανα τῆς τάξεως νά συλλαμβάνουν καί χαρακτηρίζουν ὡς κακούργους, τοὺς ζητοῦντας τήν ἔνωσιν πατριώτας.-

Παρ' ὅλην τήν προσπάθειαν τοῦ πρωθυπουργοῦ νά ἀποτρέψῃ τήν συζήτησιν, ἐπὶ τῇ ἐπιμονῇ τῶν ἐπερωτῶντων καί ἰδίᾳ τῆς προσωπικότητος τοῦ Δραγοῦμη, ἐδόθη εἰς αὐτόν ὁ λόγος, καί ὅπως ἦτο ἐπόμενον, ὁ ἐπιφανής αὐτός Ἕλλην πολιτικός, ἔθιξε πολιτικώτατα τό θέμα, παραστήσας τοὺς ἐπαναστάτας, ὅπως ἔπρεπεν ἔλλωστε, ὡς ἐπιδιδόνοντας ἔθνικοὺς σιοποὺς καί ἐπέριψε τήν εὐθύνην εἰς τόν Γεν.Εἰσαγγελέα, ὅτι δέν ἐπολιτεύθη ὡς λειτουργός τῆς Δικαιοσύνης, ἀλλά ὑπέκυψεν εἰς πολιτικὴν πρῆσιν τῶν ἀνευθύνων, κινουμένων ἀπό προσωπικόν πάθος ἢ ὑπέκριντας εἰς συμβουλὰς κακῶν συμβούλων. Ἰδιαίτε- ρως κατηγορεῖτο ὁ ἰδιαιτέρος Γραμματεὺς Ἰγνρδ. Παπαδιαμαντόπουλος, πολιτικός του σύμβουλος, ἐκ τῆς διπλωματικῆς καριέρας.-

Ἀπό τοὺς κατηγοροὺς τῆς ἐπαναστάσεως, ἐπεκρίνετο ὡς ὁ κυ-
ριῶς υπεύθυνος ὁ Ἐλ. Βενιζέλος. Τὰ ὀνόματα δὲ τῶν ἄλλων συναρχη-
γῶν καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ Κων. Μάνου σχεδὸν δέν ἀναφέρετο. Τὸν Βενι-
ζέλον ἐχαρακτήρισαν ἐξ ἀρχῆς, ὡς προείπομεν, ἐμποροῦμενον ἀπὸ προ-
δοικιᾶς διαθέσεις. Περὶ τοῦ Κων. Μάνου, ὅμως, τοῦ ἐταίρου τῆς Ἐθνι-
κῆς ἐττειρείας, δέν εἶχαν νά εἶπουν τίποτε. Ἐν τῷ προσώπῳ του ἐ-
ξπροσαπέιτο ἡ ἄκρα ἐθνικιστικὴ ἰδεολογία, τῆς Μεγάλῃς Ἰδεᾶς.

ΤΑ ΣΥΜΒΑΝΤΑ ΕἰΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΝ
ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Κατὰ τὰς ἡμέρας δὲ αὐτάς ὁ Κων. Μάνος ἡγούμενος πολυπλη-
θοῦς ὁμάδος ἐπαναστατῶν, ἐκινήσας ἐκ Θερισσοῦ διέσχισεν ὀλόκλη-
ρον τὴν ἐπαρχίαν Ἀποιορῶνον, ἄνευ ἐμποδίου καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν
ἐπισκοπίαν Ρεθύμνης καὶ διὰ ἐπιτηδεῖας μυστικῆς κινήσεως, ἔφθασαν,
εἰς τὴν ἱστορικὴν Μονὴν Ἀρκαδίου, ὅπου τὸν ὑποδέχθη μετὰ τῶν ἄν-
δρῶν του ὁ τότε ἡγούμενος τῆς μονῆς, συμπαθὴν τὴν ἐπανάστασιν,
μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ρεθύμνης Διονυσίου Καστρινογιάννη. Τὸ τμήμα,
ὅμως Ρεθύμνης ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Ρώσσοων, ὑπὸ τὴν
ἐρχομένην τοῦ συνταγματάρχου Οὐρμπάνοβιτς, προσώπιου φίλου τοῦ Βα-
σιλόπαιδος Ἀρμостоῦ καὶ εὐνοοῦμένου τοῦ Τσάρου πασῶν τῶν Ρωσ-
σιῶν. Τὰ ρωσικὰ στρατεύματα ἐκινήθησαν ἐναντίον τῶν Θερισσιανῶν,
ὅποτε ὁ Κ. Μάνος μετὰ τοὺς ἄνδρας του, μετὰ τοῦ ὁποῦ ἠνώθησαν καὶ

πολλοί ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης καὶ Μυλοποτάμου, ἐπεσύρθη δυ-
τικῶς τῆς πόλεως Ρεθύμνης. Μετὰ τῶν Ρώσων ἐκινήθη καὶ ἡ ἐκεῖ
δύναμις τῆς Κρητικῆς Χωρ/ικῆς. Ἐπιηολούθησε σκληρὰ σύγκρουσις
μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν παρὰ τὸ χωριὸν Ἀτσιπόπουλον, ὅπου ἐφο-
νεύθη ἐκ μέρους τῶν ἐπαναστατῶν ὁ γενναῖος ὀπλαρχηγὸς Μπέρης
Ἐκ τῶν Ρώσων καὶ τῶν χωροφυλακῶν φαίνεται δὲν ἐφρονεύθη κα-
νεῖς. -

Περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ φιλοθερισσιανὸς πολιτευτὴς καὶ
πολεμικὸς καπετάνιος Μυλοποτάμοι Κυριέκος Μπέρης, μετὰ πολυα-
ριθμους ὀπαδοὺς του, ἔλαβον τὰ ὄπλα καὶ ἔκαμαν ἐπίδεικτικὴν,
ἐμφάνησιν περὶ τὴν κωμόπολιν Καστ' Ἄλλι Μυλοποτάμου καὶ τὸ χω-
ριὸν Μελιδόνι. Πρὸ τῆς ἐμφάνισεως ὡς πολυαριθμοὺς δυνάμειως
ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ χωροφυλακῆς διεσπορίσθησαν καὶ διέφυ-
γον πρὸς τὴν δυτικὴν Κρήτην, ὅπου εὐρίσκοντο οἱ θερισσιανοί.
Εἰς τὴν ὑποχώρησιν αὐτὴν ὑπεχρεώθησαν καὶ ἀπὸ τὴν ἐμφάνησιν
μικροῦ πολεμικοῦ πλοῦ τοῦ Χάμπρι, ρωσικοῦ, τὸ ὅποτον ἔβαλε,
καὶ ἐκφοβιστικῆς βολῆς, χωρὶς γὰρ προηλέσθη οὔτε φόνους οὔτε ὑ-
λειῆς ζημίας. Οἱ κινούμενοι ὅμως ἀπὸ πολιτικὸν φανατισμὸν χω-
ρόφλακας, ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ κατὰστήματος τοῦ εὐπόρου ἀρχη-
γοῦ τῶν ἐπαναστατῶν Μπέρης καὶ τὸ ἔκαμαν Γῆ Μαδιάμ, κατὰστρέ

φαντες τὰ πάντα. Ὁ ἀτυχῆσας ἀρχηγός αὐτός τῶν θερισσιανῶν ἔφθασε μετ' ἄλλων εἰς θέρισσον ἀφηγούμενος τὰ συμβάντα. Ἀφηγοῦνται δέ ὅτι ἔγραφεν εἰς τὸν Ἀρμοστήν ἐπιστολήν, εἰς τὴν ὅποισιν κατήγγειλε τὴν συμπεριφορὴν τῶν ὀργάνων τῆς τάξεως, τονίζας ὅτι τοιαύτην διαγωγὴν δὲν ἔδειξαν οὔτε οἱ Τοῦρκοι τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ, ποῦ προσέβαλαν τὸ ἱστορικὸν Ἀριάδι. Ὡς ἀντίδωρον δὲ τῆς διαγωγῆς αὐτῆς συνήπτεν εἰς τὴν ἐπιστολήν καὶ ὡς ἐνθύμιον καὶ μίαν σειράν γραμματοσήμων, ποῦ ἐξετύπωσαν οἱ θερισσιανοὶ ἀρχηγοὶ πρὸς οἰκονομικὴν ἐγύσχυσιν τοῦ Τριμεῖου τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἀφηγοῦνται ἐπίσης ὅτι ὑπῆρξαν Ρῶσοι στρατιῶται, οἱ ὅποιοι διηνοῦσαν τὴν διαφυγὴν καὶ σωτηρίαν ἐπαναστατῶν. Τοῦτο ἐξηγεῖται καὶ ἐκ τοῦ λόγου ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν εἰς τὴν Ρωσσίαν ἐγένοντο πολλαὶ διαδηλώσεις καὶ συγκρούσεις μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ τῶν πόλεων ἰδίως καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, διότι ὁ λαὸς ἐζητεῖ πολιτικὰς ἐλευθερίας, ὅπως καὶ εἰς τὰ ἄλλα κοινοβουλευτικὰ κράτη. Δὲν ποιεῖται αἰ. λοιπὸν νὰ εὕρισθοντο καὶ μεταξὺ τῶν Ρῶσων στρατιωτῶν συμπροσθόντες τὴν κίνησιν τῶν θερισσιανῶν καὶ πρὸς φιλελεύθερον πολιτικὸν καθεστῶς.

Τὰ γεγονότα τῆς περιφερείας Ρεθύμνης, εἶχαν σημαντικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ θερισσιανοῦ κινήματος καὶ ἐπὶ ἀπόψεως δυναμικῆς. Εἰς τὴν ρωσοκρατουμένην αὐτὴν περιοχὴν ὑπῆρχον πολ-

λά στοιχεία πολιτικής σύμπαθειας τοῦ κινήματος. Ἐντός τῆς ομάδος Μπιράκη, πού ἀναφέραμεν ἐντός τῆς πόλεως Ρεθύμνης, ὁ πῆρχον προσωπιότητες ἐξαιρετικῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἐπιρροῆς, τὰ ὅποια συνεπέδουν τὴν πολιτικὴν μερίδασκαὶ κίνησιν τῶν θερισσιανῶν. Ἐντός τοῦ Ἐπισκόπου Ρεθύμνης Διονυσίου Καστρινογιαννάκη, μέ σημαντικόν κῦρος καὶ ὡς ἐπάρχου μέ τὴν ἐξαιρετικὴν φυσιογνωμίαν, μόρφωσιν καὶ οἰκογενειακὴν παράδοσιν, ὡς ἀδελφοῦ τοῦ πρὸ ὀλίγου ἐπιλιπόντος Μητροπολίτου Κρήτης καὶ ἄλλαι προσωπιότητες τῆς πόλεως Ρεθύμνης, ὡς ὁ πολιτεὺς Μίνως Πετυχιῆς, ὁ δεσποτῆς διπλοῦς ἄρχος Πέτρος Μανουλάκης, οἱ Πλαστοῦ, οἱ Σκουλάκος καὶ ἄλλοι, ἦσαν σημαντικοὶ ἐμφυχωταὶ τῆς θερισσιακῆς κινήσεως. -

Πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἔθεσαν ὑπὸ περιορισμὸν αἰ ρων καὶ ἄρχαι. Ἐπίσης ἐν Μυλοποτάμῳ, ὅπου, ὡς εἶδομεν, παρουσιάσθη ἡ ὁμάς τοῦ Κ. Μπιράκη, εἶχεν ἰσχυρὰν ἐπιρροήν, ὁ πολιτευτῆς, ταίρος Βασίλειος Σκουλάς, ἐξ Ἀνωγειῶν ἰδιαιτέρος φίλος τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου καὶ ὁ ἐν Γαράζου καπετὰν Πλουμῆς κ. λ. π.

Εἰς τὴν περιφέρειαν Ἄμαρλου παρέμειναν συμπαθεῖς - τες, ἀλλὰ ἀδρανῆσαντες, ἐκ φόβου τῶν Ρώσων, οἱ πολιτικοὶ φίλοι τοῦ πανισχύρου ἔπειτα πολιτικοῦ Γεωργ. Ἀνδρεαδάκη.

Εἰς Ἅγιον Βασίλειον ἀπεδείχθη ἰσχυρὸς κινήματάρχης ὁ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν σύμβουλος τοῦ Ἄρμοστοῦ ἱατρὸς Ἰω. Τσουδερός, ὁ ὅποτος καὶ ἄνευ ἐπεμβάσεως ἐκεῖ τῶν Ῥώσων, ἔθεσεν ἐκτός μίχης τοὺς σχετικῶς ὀλίγους ὁπαδοὺς τῶν πολιτευτῶν Στ. Φωτάκη, τοῦ Τρουλινοῦ, Κώστα Σκουρίτη κ.λ.π.

Συνεπεῖα τῆς παρά τὸ Ρέθυμνον (παρὰ τὰ Ρούστια) συγκρούσεως, ὡς ἀναφέραμεν, ὅπου ἐφονεύθη ἐκ τῶν Θερισσιανῶν, ὁ ἀπλ. αρχηγὸς Σταυρινὸς Μπέρης, καὶ ἐκ μέρους τῶν Ῥώσων ἕνας στοασιώτης, καθ' ἣν οἱ ἐπαναστάται ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν πρὸς Ἀποκόρωνα, αἱ Ῥωσικαὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις ἐπροχώρησαν ἔξω τῆς δι' αὐτοὺς ὠρισμένης περιοχῆς, πρὸς τὴν Γεωργιούπολιν Ἀποκορώνου. Ὁ Ἀποκόρωνας ὑπήγετο εἰς τὴν Ἰταλικὴν ἐπιτροπὴν.-

Ἐκ τῶν ριπτομένων ὁμοβροντιῶν καὶ πρὸς ἐκφοβισμὸν τῶν ἐπαναστατῶν ἐφονεύθη εἰς τὴν Γεωργιούπολιν ἐκ τυχαίας σφαλμας, ὁ δήμαρχος τῆς περιφερείας αὐτῆς τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος Ἀποκορώνου Γεώργιος Ἀναγνωστάκης, ἐκ τῶν ἐπιλέκτων κατόικων τοῦ τμήματος αὐτοῦ.-

Η ΜΕΤΑΒΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘ.
ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΕΙΣ ΒΑΜΟΝ

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἐνησύχησαν πολὺ τοὺς ἐν Θερίσσῳ ἀρχη

γοῦς καὶ ὁ ἐκ τούτων Ἐλευθ. Βενιζέλος ἔσπευτεν εἰς Ἀποιδόρωνα καὶ μετὰ ἰσχυρᾶς δυνάμεως ὁπαδῶν μετέβη εἰς Βάμον. Ἡ ἔξοδος αὐτῆ τοῦ Βενιζέλου ἀπὸ τῆν ἔδραν τῆς Ἐπαναστάσεως ἦταν λίαν σημαντικὴ, καὶ διότι ὁ Βάμος μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν περιδοχίης περιέλειπε μεγάλην μερίδα ἀντιφρονούντων, ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων, στοιχείων τῆς Ἐπαρχίας, ὁ πολιτευτὴς ἰατρός καὶ υἱὸς τοῦ καπετάν Μαθιοῦ Γεωρ. Μυλωνογιάννης καὶ ὁ ἐπίσης πολιτευτὴς Γεωρ. Γαλάνης, εἶχαν μεγάλην πολιτικὴν δύναμιν εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτὴν, ὑπῆρχε δὲ καὶ ἡ ἄλλη ἀπειλή, ἡ προσέγγις τῶν Ρώσων

Ἡ ἐκεῖ μετάβασις τοῦ Βενιζέλου καὶ ἡ ἐντός ἐλάχιστου χρόνου ἀποχώρησις τῶν ρωσικῶν ἐφανέρωσαν, ὅτι τόσον διπλωματικῶς ὅσον καὶ δυναμικῶς ἐπέτυχεν ὁ Βενιζέλος νὰ ἀποτραποῦν μεγάλα καὶ δυσάρεστα διὰ τὸ κίνημα τοῦ Θερίσου. -

ΤΑ Εἰς τὴν ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΝ ἩΡΑΚΛΕΩ-

ΟΥ ΣΥΜΒΑΝΤΑ

Ἄξια ἐνδιαφέροντος εἶναι καὶ τὰ ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἡρακλεῶν συμβάντα. Ἡ περιοχή τοῦ νομοῦ Ἡρακλεῶν εἶχε παραχωρηθῆ εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἐπιτροπὴν. Στρατεύματα τῆς Διευθυνοῦς κατοχῆς εἶχον περιορισθῆ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περιοχήν, μόνον εἰς τὴν πόλιν Ἡρακλεῶν, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων περιφερειῶν, ἐντός τῶν πρῶ-

τευουσίν των νομών της Ιταλικής Χανών, της ρωσικής Ρεθύμνης, της αγγλικής 'Ηρακείου και της γαλλικής Λασηθίου εις Νεάπολιν Μεραμβέλου.-

Συμπαθόντες πρός τό θερισσιανόν κίνημα εύρέθησαν πολλοί, και έκ της περιφέρειας 'Ηρακείου πολιτικοί φίλοι τοῦ 'Ελευθερίου Βενιζέλου και ὡς διαδόχου τοῦ παλαιοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ λαϊκοῦ κόμματος (Ξυπόλιτων τοῦ Κων. Μητσοτάκη). Μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι δέν προσχώρησαν οἱ Ξυπόλιτοι τοῦ 'Ηρακείου τοῦ 'Αντ. Μιχελιδάκη, ἀλλὰ οἱ παλαιοὶ συντηρητικοὶ Καραβανάδες, τοῦ Σφακιανάκη, οἱ ὅποιοι ὠρᾶνευσαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ καθ' αὐτὸ ἀρχηγοῦ των Κων. Κ. Σταυράκη.

Τὴν θέσιν τῶν παλαιῶν Καραβανάδων κατέλαβε τώρα τὸ κῆμμα τοῦ Α. Μιχελιδάκη (Πριγιηπικόν) και τὴν ἀντίθετον μερίδα διηύθυνεν ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν 'Εμμ. Πολυχρονίδη, 'Αντ. Χατζηδάκη, Μιχ. Σαχλαμπάκη, 'Αρ. Στεργιάδη κ. λ. π. Ὁ 'Ιωάν. Σφακιανάκης, τέως προέδρος τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως τοῦ 'Αιρωτηρίου, εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς τὴν θέσιν του ὡς Διοικητοῦ τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Κρητικῆς Τραπεζῆς 'Ηρακείου.-

Σημαντικὴ Ἐπαναστατικὴ κίνησις εἰς τὴν περιφέρειαν 'Ηρακείου δέν ἔγινε. Σποραδικῶς εἶχεν σπεύσει εἰς θέρισσον ἀπὸ πολλῶς ἐπαρχίας τοῦ 'Ηρακείου, ἀλλὰ συγκροτημένη δμάς, Ἐπαναστατῶν παρουσιάσθη μόνον εἰς Μαλεβόζι, ὑπὸ τοῦ καπετᾶν Μιχαὴλ Χατζάκη, κ.

πετάνιου καὶ πολιτευτοῦ Ἀγίου Μύρωνος. Ὁ καπετάνιος αὐτὸς με-
σημαντικὴν ἐπιρροὴν εἰς τὸ Μαλεβόζι εἶχε σώσει μετὰ τὸ σῶμα του
καὶ τὸ τοῦ καπετάνιου Γέργερης Μεσσαρᾶς Μ. Τζωρζάκη, τὸν Βενιζέ-
λον εἰς Ἀρχάγγελον πρὸ τοῦ ἐξαγριωμένου πλήθους τὸ 1898, ἔκτοτε,
δὲ εἶχε μείνει ἀφοσιωμένος φίλος του. Ὁ καπετάνιος αὐτὸς, δὲ ὁ
ποῖος εἶχεν ἐκλεγεῖ καὶ ὡς ἐντιπροεδρὸς τοῦ κινήματος τοῦ θε-
ρίσσου, εἶχε συγκροτήσει ὁμάδα ἐπαναστατῶν καὶ ἐνεφανίσθη εἰς
Μαλεβόζι, παρὰ τὸ χωρίον Κορφές. Ἐναντῖον του ὅμως ἐκινήθη ἡ
σχυρὸν στρατιωτικὸν τμήμα ἀγγλικῆς στρατοῦ καὶ μετὰ μικρὰν συγ-
κρουσιν ἀπεσύρθη πρὸς Θέρισσον. Οἱ Ἀγγλοὶ ἐπέβαλον κατὰ τῶν
ἀνθρώπων του καὶ τῆς περιουσίας του περίεργον τιμωρίαν. Κατέ-
σχον τὸν μεγαλοπρεπῆ ἵππον του καὶ ἀπηγόρευσαν τὸν τρυγητὸν,
τῶν ἀμπελῶν τῆς οἰκίας. Ἐπροξένησαν ζημίας εἰς τὴν οἰ-
κίαν του, τοὺς δὲ συγγενεῖς καὶ ὁπαδοὺς του ὑπεχρέωσαν νὰ σποῦν
χαλκίαια εἰς τοὺς δρόμους. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ γαμβρὸς ἐπ' ἀ-
δελφῇ του, ἐκ τῶν πρώτων ἀγωνιστῶν τῆς Κρήτης καὶ εἰρηνοδόχης,
Μαλεβουζίου Ἰω. Τραυλῆς.-

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐναλεῖτο εἰς τὸ ἀγγλικὸν προξε-
νεῖον Ἡρακλεῖου πρὸς ἀνάνηρσιν ὁ Ἰωάν. Σφακιανός, τὸν ὁ-
ποῖον ἀναφέραμεν ἀνωτέρω, μερικοὶ δὲ ἐκ τῶν πολιτευτῶν, ἐν οἷς

καὶ ὁ Ἄρ. Σπεργιαδῆς, ἐτέθησαν, ὑπὸ κράτησιν. Ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία ἔπαιξε καὶ τότε τὸν συνειθισμένον ρόλον τῆς, τὸν ἔχθριόν καὶ τὸν φιλιόν.-

Μετὰ τὴν συνάντησιν αὐτὴν τοῦ Σφαιριανῆ, ἐπετρέπη ἡ συγκρότησις συγκεντρώσεως εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ὅπου ὁ Σφαιριανῆς ὠμίλησεν ὑπὲρ τῆς Θερισσιανῆς ὑποθέσεως, διότι ἡ γαρικτηρισμὸς τοῦ Ἄρμостоῦ ὡς ρωσσοφίλου καὶ ὄχι ἡ ἀπολιταρχεῖν του συμπεριφορᾶ, διέθεσαν δυσμενῆ κατ' αὐτοῦ τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν

Εἰς τὸ προηγούμενον περιεγράψαμεν ἐν συντομίᾳ τὰ σχετικὰ κίνημα τοῦ Θερίσου συμβάντα, εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Νομοῦ Ἡρακελου. Ἡ μεγάλη αὐτὴ περιφέρεια τῆς Κεντρικῆς Κρήτης, μὲ τὰς ἑξ. παρχοῦς: Μαλεβυζίου, Τεμένους, Πεδιάδος, Μονοφατσίου, Καϊνούργου καὶ Τυργιωτίσσης (αἱ τρεῖς τελευταῖαι Ἐπαρχαὶ περιλαμβάνουν τὴν νοτιανὰν περιοχὴν τῆς Κεντρικῆς Κρήτης, τῆς ὁποίας τὸ σημαντικώτερον τμήμα εἶναι ἡ μεγάλη πεδιάς τῆς Μεσσαράς). Ἡ περιφέρεια αὐτὴ δένσῃ μετέσχεν εἰς μεγάλο ποσοστὸν εἰς τὸ κίνημα, διότι ὡς ἐκ τῆς ἀποστασεως ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν, τὰ Χανιά, δέν διέφωτισθη ἔπαριώς περὶ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐξεγέρσεως καὶ διότι ἦτο πρόσφατος ἡ πρὸ δύο μιλίαι ἐτῶν μεγαλειώδης ὑποδοχὴ τοῦ Βασιλόπαιδος Ἄρμостоῦ εἰς τὸ ῥάκλειον, εἰς τὴν λαμπρότητα τῆς ὁποίας ἐκ τῶν μεγαλυτέρων συντελεστῶν ἦτο ἡ ἑφιππος συνοδεία τῶν ἰπποτρόφων ιατροῦν τῆς Μεσα

ρᾶς μέ τά χαριτωμένα ἄλογά των ποῦ ἐβημάτιζαν μέ τόν γραφικόν λιγνιστικόν βηματισμόν των (γιοργά).-

Ἡ ὑποδοχή αὐτή, ὡς Βυζαντινοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀντιπροσώπου εἰς τήν Κρήτην, δέν διέφερεν ἀπό τήν ἐπίδειξιν πλήρους εὐνοιατικῆς καταστάσεως μέ τό ἐλεύθερον Βασίλειον, μέ τήν ἡγεσίαν τοῦ πατρός τοῦ Ἀρμοστοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'. Ἡ συμμετοχή δέ εἰς τήν ὑποδοχήν τοῦ ἐπιβλητικοῦ Μητροπολίτου Γυμνίου μετά τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἀπετέλουν ζυγρόν κίνητρον πρὸς ὑπόδειξιν εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας νά ἀδεήσουν τήν ἐφοπισίν των καί τήν πίστιν πρὸς τήν πατριωτικήν θέσιν τοῦ Βασιλόπαιδος Ἀρμοστοῦ. Ἀλλά καί ἕλλοσ παράγων ψυχολογικός συνετέλεσεν εἰς τήν στάσιν τῶν Ἡρακλειωτῶν, ἡ πολιτική ἡγεσία. Εἶχεν ἀναδειχθῆ πολιτικός ἡγέτης τῆς περιφερείας, μίαν ἐξ ἑαυτῶν σαφιογνώμια, μέ ἐξαιρετικήν δημοτικότητα, σαγηνεύσαν τὰς λαϊκὰς μάζας, ὅσον καί τοὺς κατὰ τόπους πολιτικούς ἡγέτας ὧν ὅπολων εἶχε διατελέσει πνευματικός πατήρ Γυμνασιάρχης Ἡρακλείου, ὁ Ἀντώνιος Μιχελιδάκης, γεννηθεὶς εἰς τό χωρίον Κράσι τῆς Πεδιάδος, τελειόφοιτος τοῦ Φιλολογικοῦ Τμήματος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, εἶχεν ἐκτός τῆς συμπαθοῦς σαφιογνώμιας, τό χάρισμα τοῦ λόγου καί νά ἐμπνέῃ διὰ τῆς καταδεικτικότητος

καί λαοφιλίας του, τήν ἀγάπην τῶν λαϊκῶν ἀνθρώπων.-

Ἐντός ὀλίγων ἔτων, ἀφοῦ ἐξεπαίδευσεν μίαν γενέαν γυμνασιό-
παίδων ὡς Γυμνασιάρχης Ἡρακλείου, εἰσεπήδησεν εἰς τόν πολιτι-
κόν στίβον καί ἀνεδείχθη μέγας πολιτικός ἡγέτης. Τῶσον ἡ λαϊκό-
της του ὄσον καί ὁ χειρισμός τῶν λόγων του καί πρὸς τὰ πλήθη καί
πρὸς τοὺς, διανοουμένους τόν ἀνέδειξαν μέγαν κομματάρχην.-

Ὁ πολιτικός αὐτός ἄρχηγός μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκκλησι-
ας Κρήτης, τοῦ Μητροπολίτου Εὐγενίου, ἔλαβον ἐξ ἀρχῆς θέσιν ἑναν-
τίον τοῦ θερισσιακοῦ κινήματος, μέ τήν πίστιν ὅτι οὐδέν ἄλλο κα-
θεστῶς ἐκτός τῆς Ἐνώσεως ἐπετρέπετο νά γίνῃ δεκτόν ἀπό τόν λα-
όν τῆς Κρήτης. Ἐπειδὴ δέ καί ἡ ἀγγλική πολιτική εἶχε καλλιεργή-
σει ἀπό πολλοῦ, ὅτι ἦτο ἀδύνατον, νά δεχθῆ ποτέ ἡ Τουρκία, τῆς ὁ-
ποίας τήν ἀιεραϊότητα ὑπεστήριζεν ἡ Ἀγγλία, τήν Ἐνωσιν δέν ἦ-
δύνατο ὁ Μιχελιδάκης νά φαντασθῆ ὅτι ὑπάρχει καί ἄλλος σταθμός
πρὸς λύσιν ἀπὸ τήν διεθνή κατοχήν μέ Ἰσχυρὸν Ἀρμοστήν τόν Βα-
σιλόπαιδα Γεώργιον.-

Τήν ἄλλην ὁμως λύσιν, ἡ ὁποία, ὅπως θά ἴδωμεν, εἶχε συλλά-
βει ἡ γαλλικὴ πρὸ πάντων πολιτικὴ διὰ τοῦ διπλωμάτου της Μπλάν
καί ἡ ὁποία ἦτο ἐθνικωτέρα ἀπὸ τὸ καθεστῶς τῆς Διεθνούς κατο-
χῆς καί ἦτο κατορθωτὴ, τήν συνέλαβε καί τήν ἐπεδίωξεν ὁ Ἐλ. Βε-
νιζέλος μέ τοὺς συναρχηγούς του, μαζί μέ τήν ἀπονατάσασιν τῆς

έθνικης των τιμής, τήν όποίαν είχαν καταρραϊώσει αί κατηγο-
ρβαι τής 'Αρμοστείας.

ΤΑ ΕΝ ΤΩ ΝΟΜΩ ΛΑΣΙΘΙΟΥ ΣΥΜΒΑΝΤΑ

Η άνατολική περιοχή τής Κρήτης άνομάσθη και άνομάζε-
ται Νομός Λασηθίου, λαβών τό όνομα άπό τήν έξαιρετικησ σημα-
σίας θέσιν τής 'Επαρχίας Λασηθίου. Ένα μεγάλο όροπέδιον έδε-
τό μέσον των όρέων τής άρχαίας Λίβυτης, τά Λασηδιάτικα βουνά
εις τάς γύρω του όροπέδου κλιτεΐς των όρέων αυτών εύρίσκο-
νται τά Ι4 χωριά τής 'Επαρχίας αυτής, ή όποία εύρίσκεται εις
ύψος περί τάχιλια μέτρα ύπέρ τήν επιφάνειαν τής θαλάσσης,
και τον χειμώνα σιεπάζεται άπό χιόνια και σχεδόν άποικυαζε-
ται άπό τήν γύρω χώραν.-

Η πρωτεύουσα του Νομού με τής έπαρχίας Λασηθίου, Με-
ραμβέλλου, Βιάννου, 'Ιεραπέτρας και 'Ηγεύρας, ήτο ή Νεάπολ-
ι κωμόπολις τής έπαρχίας Μεραμβέλλου (άπό του 1910 ή πρωτεύ-
ουσα μεταφέρθη εις τήν γειτονικήν παραλιακήν κωμόπολιν 'Α-
γιον Νικόλαον). Καί εις τον άνατολικωτατον αυτόν Νομόν αί
συνθήκαι σχετικώς με τό Θερισσιανόν κίνημα ήσαν σχεδόν και
αυτάι με τας του 'Ηρακλείου. Είς Νεάπολιν Μεραμβέλλου άπαι-
τήρησαν προσωπικότητες τινες, που είχον συνδεθη άπό τής έπο-

χῆς τῆς πρώτης Κυβερνήσεως ποῦ σχηματίσθη ἅμα τῇ καθόδῳ τοῦ
Πρίγκηπος Γεωργίου καὶ περιελάμβανε τοὺς ἐκ τῶν Θερισσιανῶν
ἀοχηγῶν Βενιζέλου καὶ Κ. Φούμη. Μεταξὺ τῶν πρώτων συμβού-
λων ἦτο καὶ ὁ ἐκ Νεαπόλεως ἐξαιρετικῆς φυσιογνωμίας καὶ ἀγα-
θότητος Γιοδόλαος Γιαμαλάκης, σύμβουλος ἐπὶ τῆς Παιδείας καὶ
ἐρησνευμάτων, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως του καὶ Γε-
νικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Παιδείας διακεκριμένου ἐκπαιδευτικοῦ
Ἰωάννου Περγικάρη, ὠργάνωσε τὴν Παιδείαν. -

Ἡ ὀργάνωσις τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν Δικαιοσύνης καὶ
Παιδείας τῆς Κρητικῆς Πολιτείας παρουσίασαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔ-
τη τῆς λειτουργίας τῆς νεοσυστάτου Πολιτείας, τὴν ἐμφάνισιν ποῦ
ἀνομάζει ὁ ἀναδελφός τῆς ἄλλης στήλης, Ἰδεῶδη. Τὸ ἔργον αὐτὸ
ἀνήκει κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τοὺς ὀργανωτὰς των τοὺς Κρήτας
πολιτικούς, ὅπως καὶ τὸ ἀρεῶμενον ἔργον τῆς προόδου τῆς Γεωρ-
γίας καὶ τῆς Δημοσίας οἰκονομίας εἰς τὸν ἄλλον πολιτικόν συμ-
λον ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν, τὸν ἐκ τῶν Θερισσιανῶν ἡγετῶν Κωνστ
Φούμην. -

Ὁ Νικ. Γιαμαλάκης, στενὸς φίλος τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου,
μέ τοὺς πολιτικούς φίλους ἐπίσης τῶν ἀδελφῶν Σφακιανῆ, ,
Γραμματικῆ (γυμνασιάρχου Νεαπόλεως) τοῦ πολιτευτοῦ Λιδάκη
καὶ τοῦ σημαντικωτέρου Ἰωσφ δλων τῶν Ἐπισκόπων Πέτρας Τῆ -

του, ιδιαιτέρου φίλου τοῦ Ἑλ. Βενιζέλου, ἀπετέλεσαν τὴν περι-
οχὴν αὐτὴν τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης σημαντικωτάτην νησίδα, φι-
λοθερισσιανῆς κινήσεως. Ἡ παρουσιασθεῖσα ὁμως ἐπαναστατικὴ,
ἐκδηλώσας κατεστάλη ὑπὸ τῆς δυνάμεως τῆς Κρητικῆς Χωροφυλα-
κῆς, ὑπὸ τὰς διαταγὰς δύο ἐπιβλητικῶν ὑπαξιωματικῶν, τοῦ Ν. Νι-
κηφοράκη ἐν Μεσιλῶν Κυδωνίας τοῦ ἔπειτὰ φρουράρχου τοῦ Ἀρ-
μοστοῦ Σμύρνης Στεργιάδου) καὶ τοῦ ἐν Θερσίσου Καμπουράκη. Ἡ
ἐδρεθούσα εἰς Νεάπολιν καὶ Ἰεράπετραν δύναμις τοῦ γαλλικοῦ
στρατοῦ κατοχῆς δὲν ἀνεμίχθη εἰς τὴν κατάστολὴν τῆς ἐπανα-
στατικῆς κινήσεως ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ πολιτευτοῦ Λυδάκη.

Ἐπίσης κίνησις τις ἔγινε καὶ εἰς τὴν ἀνατολικωτάτην,
ἐπαρχίαν Σητείας, ὅπου ὁ πολιτικὸς φίλος τοῦ Ἑλ. Βενιζέλου,
Φουντουλίδης εἶχεν ἄλλοτε πολλὴν ἐπιρροὴν καὶ οἱ ἄνθρωποι
του ἐκινήθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτομόλησαντος πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας
ὑπαξιωματικοῦ τῆς Χωροφυλακῆς Ἐλευθεράκη. Καὶ ἡ κίνησις ἐ-
κείνη κατεστάλη ὑπὸ δυνάμεως Χωρ/κῆς ἀποσταλείσης ἐξ Ἡρα-
κλείου πρὸ πάντων.

Ἡ ἐπαρχία Σητείας, ἣ ὅποια ἔσπελλε τακτικὸν ἀντιπρόσω-
πὸν τῆς εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κρητῶν τοὺς Βενιζάκη καὶ Ἀγγε-
λάκη καθ' ἄλλην τὴν περίοδον τῆς Κρ. Πολιτείας, ὅπως τοὺς ἐ

γνώρισα προσωπικῶς εἰς τὰ Χανιά, δὲν ἔστειλεν ἄλλον ἀντιπρόσωπον ἐπιλεκτὴν, ὅπως ὑπονοεῖ ὁ ἐν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας συνάδελφος τῆςγειτονικῆς στήλης.-

Αἱ τρεῖς ἄλλαι ἐπαρχίαι τοῦ Νομοῦ ἐτέλουν ὑπὸ τὸν ἐπιβραβητικὸν ἔλεγχον τῶν πολιτευτῶν Μιχ. Κοθρῆ (Ἰεραπέτρας), Γεωρ. Παπαστορένη (Βιάννου) καὶ Ἐμμ. Μηλιαρᾶ (Λασηθίου) τοῦ κόμματος τοῦ Ἰντ. Μιχαλιδοῦκη. Περιεῖχον ὅμως καὶ ὁμόφρονες τοῦ Θεορίσσινου κινήματος, ἀλλὰ μὲ μεγάλην μειοψηφίαν πολιτικῶν φίλων καὶ δὲν ἐκινήθησαν.-

Ὁ Πρίγκιψ Ἀρμοστής

καὶ οἱ διπλωμάται τῶν Μεγάλων Δυνάμεων

Εἰς προηγούμενα δημοσιεύματα ἀνεγράψαμεν μεταξύ τῶν ἄλλων γεγονότων καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν φίλων καὶ ἐν γένει τῶν συμπαθούτων τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ Θεορίσσου εἰς ὅλην τὴν Γρήτην. Τὸ θέμα αὐτὸ σχετίζεται μὲ τὰ ἀναγραφέντα ὑπὸ τοῦ τύπου τῆς ἐποχῆς περὶ τῶν αἰτίων τοῦ θανάτου τοῦ ἐν Χανίοις Ἰταλοῦ Προξένου Χασιώτη. Κατὰ τὰς διαδοθείσας τότε φήμας, ὁ Ἰταλὸς Πρόξενος ἐπέθανε μετὰ μίαν συνδιάλεξιν ποῦ εἶχε μὲ τὸν Ὑπατον Ἀρμοστήν Βασιλόπαιδα Γεώργιον. Μία ἑφημερίς τοῦ Καΐρου ἔγραφε σχετικῶς, ὅτι κατὰ τὴν συνδιάλεξιν αὐτὴν μετὰ τῶν προξένων, ὁ Ἰταλὸς πρόξενος, πειρακτικῶς ἴσως, εἶπεν εἰς τὸν Ἀρμοστήν, ὅτι οἶφ'

λοι τοῦ Ἄρμωστοῦ ἦσαν τρεῖς, τοὺς ὁποίους καὶ ἠνόμισε, καὶ ὁ Ἄρμωστής εἶπε μὲ ἔμφασιν, ὅτι ἦσαν τέσσαρες, ὁ δὲ Ἰταλὸς πρόξενος ἠρώτησεν ἐπίσης ζωηρῶς ποῖος ἦτο ὁ τέταρτος. Ὁ Ἄρμωστής ἀπάντησεν ὠργίλως· Σεῖς κ. Πρόξενε. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὸ προξενεῖον ἀπέθανεν οὗτος.

Τὸ ὅτι βέβαια οἱ πολιτικοὶ φίλου τῶν ἐπαναστατῶν, ἀπετέλουν μειοψηφίαν ἐν συγκρίσει μὲ τοὺς καθεστωτικοὺς, ἦτο ἀναμφισβήτητον, ἀλλὰ καὶ ὄχι εἰς ἀσήμαντον ποσότητα. Οἱ ἄρμωστειακοὶ δὲν εἶχαν ἐμβαθύνει εἰς ποῖαν θέσιν εὐρίσκοντο ἀπέναντι τῶν ξένων δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐνεργῆσαι τὴν διεθνή κατοχήν. Ἰδιαιτέρως ὁ Ἄρμωστής ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀνώτερον ὅλων τῶν διπλωματῶν καὶ παντοδύναμον, ὡς υἱὸς τοῦ Βασιλέως καὶ στενὸς συγγενὴς καὶ φίλος τοῦ Τσαράου πασῶν τῶν Ρωσσιῶν. Δι' αὐτὸ ἤλθε πολὺ ἐνωρὶς εἰς διένεξιν μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Μεγ. Δυνάμεων, ἰδιαιτέρως τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας, τοὺς ὁποίους καὶ κατήγγειλεν εἰς τὰς κυβερνήσεις των καὶ κατάρθωσεν, εἰς τὴν ἀρχὴν γὰρ μεταθέσει τινα ἐξ αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐπεινός τὸν ὅποτον ἐνόμιζε φίλον καὶ ἰσχυρόν καὶ δὲν ἔδειξεν ἴσως, ὁ Ἄγγλος, δὲν ἔμεινε εὐχαριστημένος μὲ τὴν ἐν Κρήτη Πολιτείαν, τοῦ Πρίγκηπος τῆς Ἑλλάδος Γεωργίου. Καὶ διὰ μὲν τὰς σχέσεις του μὲ τοὺς Γάλλους καὶ Ἰταλοὺς διπλωμάτας καὶ ἀξιωματι -

κούς εἶχον κοινολογηθῆ αἱ διαθέσεις των πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας τοῦ Γερύσου. Οὐδεμίαν ἀντίδρασιν ἔκαμαν κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, εἰς τὰς ἰδιαιτέρας των περιοχάς. -

Σημαντικὴ ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ εἶναι ἡ πληροφορία τῆς ἐφημερίδος " Ἀκρόπολις " τῶν Ἀθηνῶν ἐκ Χανίων, ὅτι συνελήφθη ἐπιστολὴ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων *Μουμπάνση*, διὰ τῆς ὁποίας ἐνεθάρρυνεν οὗτος τοὺς Θερισσιανούς νὰ ὑπομείνουν, εἰς τὴν συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος. -

Οἱ δὲ Ρῶσοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἐστηρίζετο ἰδίως ὁ Ἀρμωστής καὶ ἰδιαιτέρως ὁ Τσάρος, ἦσαν ἀπασχολημένοι μὲ τὴν ἦτταν ἐκ μέρους τῶν Ἰαπῶνων καὶ μὲ τὰς πολιτικὰς ἀνωμαλίας πού ἐδημιούργησαν μετὰ τὴν ἦτταν αὐτὴν πού ἐπροκάλεσαν τὰ πρῶτα ἐπαναστατικὰ κινήματα κατὰ τοῦ τσαρικοῦ καθεστώτος. -

Ἐνῶ οἱ Ἀγγλοὶ στρατιωτικοὶ κατεδίωξαν τοὺς συμπαθοῦντας τὸ θερισσιανόν κίνημα τόσον εἰς τὸ Μαλεβύζι ὅσον καὶ εἰς τὴν Μεσσαρῆν, ὅπου σημαντικὴ ὁμάς ὑπὸ τὸν Μιχ. Σαχλαμπάνην ἐκινήθη ἐπαναστατικῶς. Ποῦτος θά ἐφαντάζετο ὅτι ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἐπολέμησε σκληρότερον τὸν Βασιλόπαιδα Ἀρμωστήν ;

Τὴν διαθέσιν τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας ἐμφανίζει ἡ μεγάλου κύρους τότε ἀγγιλή ἐφημερίς " Μαγχεστριανὸς Φύικς ", ὄργανον τοῦ ἰσχυροτάτου τότε κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, ἐν κυριῶρ

θρω, τοῦ ὁποῦλου περίληψιν ἐδημισίλευσεν ἢ τότε ἐφημερίς τῶν
'Αθηνῶν " 'Ακρόπολις", φιλικῶς διακειμένη πρὸς τὸν 'Αρμο-
στήν. Ἰδοὺ τί γράφει ἡ ἐφημερίς:

"Ὁ Πρίγκιψ Γεώργιος ἔχει τὰς ἰδέας τοῦ Τσάρου, ὅσον
ἀφορᾷ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰς λαϊκὰς κυβερνήσεις καὶ ἀφῆρε-
σεν ἀπὸ τὸν λαὸν δικαιώματα τὰ ὅποια ὁ Σουλτάνος δέν ἐτόλ-
μα νὰ θύξῃ. Ὡς δεσπότης ἀπηγόρευσε τὴν ἔκφρασιν τῆς ἀτομι-
κῆς γνώμης. Ἐξησφάλισε νὰ ἔχῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν Βουλὴν καὶ ἐ-
πέτυχεν τὸν διορισμὸν τῶν ὑπαλλήλων καὶ αὐτῶν τῶν δημάρχων,
οἱ ὅποιοι ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐξελέγοντο. Καθ' ὅλων ἐ-
κεῖνων οἱ ὅποιοι ἀντέπραπτον ἐνήργει διὰ φυλακίσεων καὶ τό-
μόνον τὸ ὅποιον ἐπέτυχεν οἰκονομικῶς, ἦτο νὰ ἀυξήσῃ τὴν ἐ-
πιχορήγησιν του καὶ νὰ εἰσαγάγῃ ἐξ Ἑλλάδος ἀδελικοὺς δουλο-
πρεπεῖς καὶ ἀνιάνους ὑπαλλήλους. Ἐσωπεριτικῶς οὐδέν ἔργον ἔ-
γινεν.-

Ὁ Πρίγκιψ Γεώργιος ταχθεὶς νὰ διοικήσῃ τὴν νῆσον, ὅ-
ταν αὐτὴ ἀπεχωρίσθη τῆς Τουρκίας, ἀπέτυχεν νὰ ἐμπληρώσῃ τὸ
ἔργον του. Ἀπέτυχεν οὐχὶ ἀπὸ ἀνικανότητα, ἀλλὰ ἀπὸ κακῆνθέ-
λῃσιν. Πικρὰ πεῖρα ἐδόδαξε τοῦς Κρήτας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἰς
τὸν ὅποιον ἐνεπιστεύθησαν ἀπόλυτον σχεδὸν ἐξουσίαν, δέν εἶ

ναί ἔξιος τῆς ἐμπιστοσύνης των. Διὰ τὴν Κρήτην ἐπιβάλλεται διὰ πρῶτον λόγον ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Η. Γ. Καὶ ἡ διορθωσις τῶν οἰκονομικῶν διὰ τὰ ὅποια αἱ Δυνάμεις πρέπει νὰ ἔλθωσι ἄρρωγοὶ πρὸς, ἀναγνώρισιν τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Κρητῶν, οἵτινες συνετέλεσαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἡ Κρήτη διακαίουται νὰ ἐνωθῆ μετὰ τῆς Ἑλλάδος".-

Εἶναι τῶντι καταπληκτικὸν τὸ κατηγορητήριον αὐτὸ τῆς ἀγγλικῆς ἐφημερίδος, σιληρότερον τοῦ ὁποίου δέν ἠδύνατο νὰ ἐξαπολύσουν οὔτε αὐτοὶ οἱ ἐπαναστάται. Καὶ τὸ κατηγορητήριον ἐστρεφετο κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Γεωργίου τοῦ Α', ὁ ὅποιος ἦτο ἀγαπητὸς εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Εἶναι ὅμως ἀλήθεια ὅτι τὸ φιλελεύθερον κόμμα τῆς Ἀγγλίας περιελάμβανε πράγματι φιλελευθέρους εὐγενεῖς ἀνθρώπους, ποὺ καὶ ὠμίλου καὶ ἔπραττον ἔργα ἄξια τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν λαῶν, ὅπως ὁ Γλάδστον, ὁ Λόυδ Τζώρτζ καὶ σήμερον ἐργατικοὶ τινες εἰς τὸ Κυπριακὸν μας ζήτημα.-

Εἶναι περιεργὸν ὅμως πῶς ἐνῶ οἱ πανίσχυροὶ τότε Ἀγγλοὶ ἐξαφράζοντο μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον διὰ τὴν ἐν Κρήτῃ Πολιτεῖαν τοῦ Βασιλοῦ παιδος Ἀρμοστοῦ, οἱ κυβερνηταὶ τότε τῆς Ἑλλάδος. (Δ. Ράλλης) ἐνεθάρρυναν τὸν Ἀρμοστήν εἰς τὸν κατήφορον τῆς πολιτικῆς του.-

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς κατηγορίας περὶ τῶν αὐλικῶν καὶ ὑπαλλήλων, ἐνθυμούμαι μίαν βαρεῖαν φράσιν ποῦ ἐξεστῶμισε τότε ὁ Καρ. Πωλογεώργης, ἰδίως περὶ τῶν πρώτων δικαστῶν (Ἐφετῶν). Εἶχε φαίνεται ὑπ' ὄψιν του τὴν συμπεριφορὰν τοῦ πρώτου προέδρου τῶν Ἐφετῶν, Σιαλιστήρη, πρὸς ἓνα διάδικον Σφακιανόν. Ὁ πρόεδρος ἠρώτησε τὸν διάδικον πῶς ὀνομάζεται. "Ὅταν ὁ διάδικος εἶπε τὸ ἐπώνυμόν του, ὁ πρόεδρος τὸν ἠρώτησε: " Καὶ τί σοῦ ἦταν ἐκεῖνος ὁ προδότης Τ. ἀναφερθεῖς εἰς ἓνα πρόγονον, τοῦ διαδίκου, ποῦ εἶχε δυσφημισθῆ ὡς ἀντεπαναστάτης κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 66, καὶ βέβαια ποῖαν σχέσιν εἶχεν μὲ τὴν δικαζομένην ὑπόθεσιν καὶ τὸν διάδικον ἓνας μακρυνὸς συγγενῆς ἴσως τοῦ δικαζομένου. Ἀλλὰ, καὶ μίαν ἄσβαρὰ δικαστικὴν πλάνην, ἐβάρυνε τὸ πρῶτον ἐκεῖνο ἀνώτατον ὀργανιστικόν (Κακοδικία), ἡ καταδίκη ἐπὶ φόνῳ τοῦ Μάρκου Παπαγιαννίδη (Μουστεράκη) ἀνακαλυφθείσης τῆς πλάνης μετὰ πολυετῆ φυλάκισιν. Ὡς φαίνεται δέ, δὲν ἦσαν ἀντάξιοι τοῦ ρόλου ποῦ ἐκλήθησαν νὰ παῖξουν οἱ πρῶτοι αὐτοὶ ἀπεσταλμένοι τοῦ ἐλευθέρου κράτους ἐν Κρήτῃ οὔτε ἀπὸ ἀποφθεῶς ἰκανότητος οὔτε ἀπὸ ἀποφθεῶς καλῆς θελήσεως. -

Πολιτικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ἰδέαι ἐξ ἀφορμῆς τοῦ

Τὸ θερίσιανδὸν κίνημα, μὲ τὰ ἔθνικὰ καὶ τὰ διεθνή φαι-
νόμενα ποὺ παρουσίασεν, ἀποτελεῖ σημαντικώτατον σταθμὸν εἰς
τὴν ἔθνικὴν μας ἱστορίαν. Διὰ τοῦτο καὶ κρῖνω ἐνδιαφέρον νὰ
συνεχίσω τὴν ἀφήγησιν τοῦ θέματος αὐτοῦ, διότι εἶναι δίκαιον
νὰ τιμηθοῦν ὅσοι εἶναι ἄξιοι τιμῆς διὰ τὰ ἠθικὰ ἑλατήρια ποὺ
παρουσίασαν κατὰ τὴν δρᾶσιν των καὶ ἄλλοι νὰ κατακριθοῦν διὰ
τὰς ἰδιοτελεῖς καὶ κοινωνικῶς ἐπιβλαβεῖς ἰδέας των. -

Διότι πῶς νὰ μὴ κρῖνω κανεὶς ὡς ἀντιπολιτικὸς καὶ ἀν-
τικοινωνικὸς, ἰδίως τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης καὶ Παιδείας συμ-
βούλου τοῦ Ἀρμοστοῦ Ν. Χουρδάκη, ὅστις δημοσίᾳ διὰ τῆς ἑφη-
μερίδος "Ἀκρόπολις" τῶν Ἀθηνῶν ἐμφράζει τὴν ὀργὴν του, πῶς
ἐδρῶσκονται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἀρμοστίας ὑπάλληλοι ἐπιτα-
θευτικοὶ καὶ δικαστικοί, οἱ ὅποιοι ἢ διωρῶσθησαν ὑπὸ τῶν ἄλ-
λοτε συμβούλων (Βενιζέλου-Φούμη) ἢ συμπαθοῦν πρὸς τοὺς πολι-
τικούς αὐτοὺς καὶ τὰς ἰδέας των καὶ ἀγανατεῖ διότι ὑπάρχουν
ὅτι μερικοὺς αὐτῶ νόμοι ἀπαγορευόντες τὴν ἀπόλυσιν των; Δια-
τί, λέγει, νὰ μὴ συμβαλεῖ καὶ εἰς τὴν Κρήτην ὅπως καὶ εἰς τὸ
ἐλεύθερον βασίλειον τὸ καθεστῶς τοῦ σαρώματος τῶν ὑπαλλήλων,
ποὺ ἀνήκουν εἰς τὸ ἀντίθετον κόμμα καὶ διατί νὰ μὴ ὑπάρχηται
εἰς τὴν Κρήτην Κῆπος Κλαυθμώνος; Τὲ ἀνδῆτοι καὶ ὀπισθοδρομι-
κὰ ἦσαν οἱ ὀργανώσαντες τὴν πρώτην Κρητικὴν Πολιτείαν! :

Και τὸ ἀνόητος ἦταν ὁ συγγραφεὺς τῶν ἀρθρῶν τοῦ "Μαγ-
χεστερ Γκιάρντιαν", ὁ ὁποῖος κατακρίνει τὸν Ἀρμοστήν τῆς Κρή-
της, διότι δέν ἐπιτρέπει εἰς τοὺς πολιτικούς τοῦ τόπου των,
νά ἔχουν γνώμην καὶ νά τοὺς θεωρῇ (ὁ Ἀρμοστής) ὅτι δέν ἔχει
ἢ γνώμη των μεγαλυτέραν ἀξίαν, ἀπὸ ὅ,τι ἔχει ἓνας οἰσοδήπο-
τε ἄνθρωπος τοῦ δρόμου.-

Καὶ ποῖαν ἀξίαν ἔχει ἓνας σύμβουλος τοῦ Ἀρμοστοῦ, εἴ-
τε καὶ αὐτός ὁ Ἀρμοστής, ἂν δέν παύῃ ἢ μεταθέτῃ ἄνευ ἄλλης
ἀφορμῆς, τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς ἄλλους ὑπαλλήλους καὶ ἀ-
φίνει τὰ παιδιὰ χωρὶς διδασκάλους, διότι ἔχουν φίλον ἓνα ἐκ
τῶν πολιτευομένων πού εὖ νοεῖ τὸ κίνημα; "Ἐγραφα καὶ ἄλλοτε ὅ-
τι συνέβη τότε νά γίνουν τρεῖς μεταθέσεις ἐντός τοῦ αὐτοῦ ἔ-
τους πολλῶν ἀριστέων δημοδιδασκάλων.-

Καὶ εἶναι ἀξιομνημόνευτος ἡ περίπτωσις τοῦ παλαιοῦ συμ-
μαθητοῦ μου καὶ συναδέλφου τότε, τοῦ ἀθλητικοῦ καὶ ποιητι-
κοῦ ἦθος Ἰωάννου Πολυχρονάκη, ἐκ Βόρων Μεσσαρίας, ὁ ὁποῖος με-
τετέθη εἰς τὸ ἀπομεμονωμένον καὶ μαστιζόμενον ἀπὸ ἐλονοσίαν
χωρὶον Κουρνᾶ Ἀποιορώνου." Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ χωρὶον ἰππεῶ-
ν τὸ ἄρατον τοῦ ἄλογον, τὸ ἔδωκεν εἰς τὰ σίδηρα τοῦ παραθῆ-
ρου τοῦ σχολείου, χωρὶς νά τοῦ ἀφαιρέσῃ τὸ σαμάρι ἢ σέλλαν.

"Όταν δέ ὁ ἐπίτροπος τοῦ σχολείου τόν ἠρώτησε διατί ἔχει τό ζῶον δεμένον μετά τοῦ σάγματος, τοῦ εἶπε, "διότι ἴσως ἐν τῷ μεταξύ λάβη νέαν μετάθεσιν καί μή νοπιᾷση νά τό σαμαρώση";

Δέν ἐχρειάζετο εἰς τόν ὑποδειγματικόν αὐτόν σύμβουλον τῆς Παιδείας ἡ ἐνθουσιώδης καί πατριωτική διάθεσις τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ διδασκάλου διά τήν μόρφωσιν τῶν ἀγράμματων παιδιῶν τῆς δι' ἀγῶνων αἱματηρῶν μόλις ἀπελευθερωθείσης πατρίδος....

"Ἀλλά μήπως δέν κατήργησαν τότε καί τά νεοσυσταθέντα ἀγροικίπια τῆς Ἀγιάς καί τῆς Σούδας, διά νά ἐξευρεθοῦν χρήματα νά στρατολογήσουν δημοφρουρούς δι' ἔμφυλλον πόλεμον;

Ἡ στάσις τῶν μουσουλμάνων τῆς Κρήτης πρός τό

Κίνημα.

"Ἄλλο φαινόμενον ἄξιον προσοχῆς, σχετιζόμενον μάλιστα μέ τό ἐθνικόν ζήτημα τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, τό Κυπριακόν, εἶναι ἡ στάσις καί διάθεσις τῶν Μουσουλμάνων τῆς Κρήτης, ποῦ ἀπετέλουν τό ἐν πέμπτον καί πλέον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης. Παρ' ὅλην τήν ἀταξίαν ποῦ παρουσίασεν ἡ ἐπαναστατική κατάστασις καί παρ' ὅλην τήν ἐμφάνισιν τοῦ

κινήματος, ότι αποβλέπει εις τήν Ένωσιν τής Κρήτης μετά τής
ἐλευθέρας Ἑλλάδος καί τήν κατάργησιν τοῦ διεθνoῦς καθεσ-
τώτος τής Κρήτης, οἱ Μουσουλμάνοι ἐπροτίμησαν τὸ κῶμμα τοῦ
κινήματος καί εἰς τὰς μετὰ τὸ κίνημα ἐκλογὰς συνειργάσθη-
σαν μέ αὐτό, ἂν καί λόγω τοῦ κινήματος τὸ νέον καθεστῶς ἦ
το πολὺ πλησιέστερον πρὸς τήν Ένωσιν, διότι οἱ Ἕλληνες ἅ
Ξιωματικοὶ ἀντιπατέστησαν τοὺς Εὐρωπαίους (τὰ διεθνή στρα-
τεύματα) καί ὁ Ἄρμοστής ἦτο Ἕλλην πολιτικός καί ὄχι Πρίγ-
κηφ διοριζόμενος μόνον ἀπὸ τὰς ξένας Δυνάμεις.

Καί τὸ φαινόμενον αὐτὸ παρουσιάσθη, διότι οἱ ἄρχηγοὶ
τοῦ κινήματος δέν παρουσιάζον ζητήματα θρησκευτικὰ καὶ δέν
ἄφησαν ρασοφόρους νὰ πλαισιώνουν τὰ ἐπιτελεῖα των. Διότι,
δέν δύναται κανεὶς νὰ μὴ ἀγανακτήσῃ διότι μετὰ ἡμῖν αἰ-
ῶνα ἀπὸ τότε καί παρὰ τὸ μάθημα ἐκ τής τακτικῆς ποῦ ἐτήρη-
σεν ὁ Κεμάλ καί ἐπροκάλεσε τήν συμπάθειαν τῶν ἰσχυρῶν τό-
τε τής Δύσεως, ἡμεῖς παρουσιάζομεν ἐμπροσώπους τῶν πολιτι-
κῶν μας ἐπιδιώξεων ὄχι πολιτικούς ἄνδρας ὡς Ὀβενιζέλος τό-
τε καί οἱ ἄλλοι σὺμμαχοὶ του, ἀλλὰ ἱερωμένους, τῶν ὁποίων
ἄλλο εἶναι τὸ ἔργον κατὰ τοὺς σημερινoῦς καιροὺς. Ἀλλὰ μὴ
πως οἱ Αἰγύπτιοι δέν μᾶς δίδουν μαθήματα πολιτικῆς καὶ νου-
ωνικῆς ἐννοίας;

Καί πῶς νά μή ἐνθυμηθῆ κανεὶς μίαν μελέτην Γάλλου δημοσιογράφου τοῦ γαλλικοῦ MONDE περί τῆς πολιτικῆς τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων εἰς τὴν Μέσην Ἀνατολήν, ὅτι εὐνοοῦν τὰ φεουδαρχικά καὶ ἀπολυταρχικά καθεστῶτα ἐκεῖ, ἐνῶ εἰς τὰς μητροπόλεις δέν ἀνέχονται τοιαῦτα καθεστῶτα ὡς τὸ Ἰράν καὶ ἡ Ἰορδανία. Μήπως τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Σμύρνῃ συμβάντα δέν εἶναι συνέπεια τῆς ἐμφάνισέως μας αὐτῆς;

Αἱ ἀποφάσεις τῆς Κρητικῆς Βουλῆς κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1905 ὑπὸ τὴν πρῆσιν τῶν ἐπαναστατικῶν γεγονότων καὶ τῆς συζητήσεως τοῦ ἐλληνικοῦ τύπου τῶν Ἀθηνῶν ἰδίως, ἡ Βουλὴ τῶν Κρητῶν ἠναγκάσθη νά ψηφίσῃ μέτρα, τὰ ὁποῖα ικανοποιοῦν τὰ προεπαναστατικά αἰτήματα τῆς ἀντιπολιτεύσεως :

- α) Νόμον δι' οὗ ἀνειπῶντο τὰ δικαιώματα τῆς ἐκλογῆς τῶν δημάρχων καὶ δημοτικῶν συμβούλων ὑπὸ τοῦ λαοῦ.
- β) Νόμον δι' οὗ καταργεῖτο τὸ δικαίωμα τοῦ Ἀρμοστοῦ νά διορίζῃ 10 βουλευτάς ἐκ τῶν τῆς τότε Βουλῆς τῶν Κρητῶν.
- γ) Νόμον περί ἐλευθεροτυπίας καὶ
- δ) Νόμον περί προαγωγῆς τῶν Κρητῶν ὑπαξιωματικῶν τῆς Χωροφυλακικῆς ὡς ἀξιωματικῶν. Ὡς γνωστόν, τοὺς βαθμοὺς τῶν ἀξιωματικῶν ἐδικαιοῦνται νά ἔχουν μόνον οἱ Ἰταλοὶ ὄργανοι. Τὸ τελευταῖον δὲ ψήφισμα, ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Ἰταλίας, ἡ ὁποία ἦτο μίς ἐκ τῶν Δυνάμεων τῆς διεθνοῦς κατοχῆς. Καὶ εἶναι περιεργόν ὅτι τὰς ἀποφάσεις αὐτάς τὰς ἔλαβεν ἡ ἀπλή Κρητικὴ Βουλὴ, κολωβωμένη ἄλλως τε ἕνεκα τῆς ἀποχῆς

τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἐνῶ τὰς ἀποφάσεις αὐτάς, αἱ ὁποῖαι θίγουν συνταγματικὰς διατάξεις, δικαιούται νὰ λάβῃ μόνον Ἐθνοσυνέλευσις. Διπλῆ Βουλὴ. Αἱ ἀποφάσεις ὅμως αὐταὶ ἐλήφθησαν τῆ συγκατανεύσει καὶ τοῦ Ἄρμοστοῦ διὰ νὰ ικανοποιηθῶν αἱ διεδικησεις τῶν ἐπαναστατῶν καὶ διατηρηθῆ ἡ Ἄρμοστεία. Αὐτὸ ἦτο τὸ κύριον ἐνδιαφέρον τῶν περὶ τὴν Ἄρμοστείαν.-

Σιγναὶ ὑπὸ τὸ κίνημα τοῦ Θερίσσου

Ἐν συνεχείᾳ τῶν εἰς προηγουμένα σημειώματα περιγραφέντων, θὰ περιορισθῶ εἰς τὸ παρὸν σημῶμα εἰς περιστατικὰ ἄτινα, σιγνάς τῆς τότε καταστάσεως εἰς αὐτὸ τὸ Θέρισσον.

Εἶναι ὁ μῆν Αὐγούστος τοῦ 1905. Ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων, μᾶς ἔφερεν εἰς τὸ Θέρισσον, ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τῆς κατωκίνας τῶν γονέων μου, Σελίνου. Σύνώδευσamen ὡς τι μητρικὴ συνοδεὶα τὸν ἐν τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Θερίσσου Κων. Φούμην, μετὰ τὴν περιουδειαν του εἰς τὸ δυτικὸν Σέλινον. Ἡ πορεία τῆς ομάδος διὰ τῆς κοιλάδος τῆς Κανθάνου, ὅπου καὶ ἐφωτογραφηθῆμεν ὑπὸ τοῦ καλοῦ φωτογράφου Σπ. Μαρνέλλου, ἡ ἀνάβασις μας εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Ἀποπηγάδι μετὰ τὴν θαυμασίαν θέαν καὶ τὸ γραφικώτατον τοπεῖον τῆς βρύσης τοῦ Ἀποπηγαδιοῦ μετὰ τὸ παγωμένονε ρό. Ἡ κατάβασις μας εἰς τὸ ὕψιστον τοπίον μετὰ τοὺς πυκνοὺς κα

στανεῶνας χωρίον Σέμπρωνας καί μέ τά ἄφθονα νερά του εἶναι ἀλησμόνητοι εἰκόνες εὐχαρίστου πορείας. Ἐπό τόν σταθμόν αὐτόν, ὅπου καί ἐγευματίσαμεν εἰς τήν οἰκίαν τοῦ δημάρχου Κυρ φραντζεσκάκη, ἐπεράσαμεν ἰπὸ τά ἱστορικά χωριά τῆς Ρίζας τῶν Λευκῶν Ὀρέων, ὅπου τραγουδιοῦνται τά περίφημα ριζίτικα τραγουδία, Νέα Ροῦματα, Πρασές, Χωστή, Σμαφιδάκια, Λάκκοι Μεσιλά, κτισμένα εἰς βαθείας κοιλάδας καί τά πλάγια τῶν βουνῶν αὐτῶν ἐντιμῶν κλιτύων τῶν Λευκῶν Ὀρέων. Τά δύο τελευταῖα Κεφαλοχώρια Λάκκοι καί Μεσιλά, μέ τήν ἱστορικῆν ὄρσιν εἰς ὄλας τὰς ἐθνικάς ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης, μᾶς ἐμίλησαν ἰδιαίτερώς τήν προσοχήν διὰ τήν στάσιν τῶν κατοίκων των.-

Κατέ πλειοψηφίαν, οἱ γενηαῖοι αὐτοῦ Ριζίται δέν ἤσαν φιλοὶ τῆς πολιτικῆς ὁμάδος πού ἀνήκομεν, ἀλλά ἐτήρησαν ἐξιδίον ἴδιον στάσιν, τιμῶντες ἰδιαίτερώς τὸν ἀρχηγόν τῆς ὁμάδος μας, ὁ ὅποιος εἶχε τήν φήμην τοῦ συνετοῦ καί φωτισμένου πολιτικοῦ, μέ τήν φυσιογνωμίαν τοῦ ἐξευγενισμένου ἀνθρώπου.-

Ἀνέβημεν ἰπὸ τά Μεσιλά ὅπου εὐρίσκονται αἱ πολυδενδρῶδη πηγαί τοῦ ποταμοῦ Καϊρίτου, μέ τήν πλουσίαν βλάστησιν, τῶν ἐλαιῶνων καί πορτακαλεῶνων, τήν μακρὰν ἀνηφορικῆν ὁδόν πρὸς τὸ ὄρεινόν ὄροπέδιον τοῦ θερίσσου. Ἐκεῖ εὗρομεν ἕνα περιβάλλον πού ὡμοίαζε μέ ἔμποροπανήγυριν. Καταστήματα μέ τρό-

φιμα και μαγειρεΐα, εις τα οποια εικινεΐτο και εγευματιζε
κοσμος πολυς απο ολας τας περιοχας της Κρητης. Εμπορευο-
μενοι και ζωα μεταφορικα, απο απομεμακρυσμενα παραλια, ε-
φωδλαζον το στρατοπεδον του θερισσου με τα αναγκαια τρο-
φιμα και εφοδια.-

Απο το Κολυμπάρι, το Καστέλλι Κισσάμου και τισ Κα-
λύβες Αποκορώνου και ηρχοντο τα χρειώδη, οταν απαγορευ-
τικαι της Αρμοστειας διαταγαλ ημποδιζον τον εφοδια -
σμον απο τα Χανια. Πλειστοι ιδιωται εθελονταλ συνετηροϋν
το και ηστιάζοντο εις τα μαγειρεΐα. Αι υπο αρχηγουσ πολε-
μικαι ομάδες ειχον ιδιαίτερα συσσίτια.-

Το πολιτικόν και στρατιωτικόν αυτό κέντρον του θε-
ρισσου εστερεΐτο σχεδόν πορίμου υδατος επαριοϋς και υ-
γιεινοϋ. Οί επιθυμοϋντες δροσερόν και υγιεινόν νερόν, ε-
νέβαινον εις το μαγευτικόν τοπεϊον Αλιάνες, εις 2-3 χι-
λιόμετρα απόστασιν προς τα Λευκά Όρη, όπου ευρίσκειται πη-
γή με σχεδόν παγωμένον νερόν. Υπεράνω της πηγής αυτής
εις ύψωμα με άπεραντον θέαν διεκρίνετο το μικρόν οικημα
πού ειχε κτίσει ο πατήρ του αρχηγού Κυριάκος Βενιζέλος,

οιό τον υϊόν του, όταν ήτο φοιτητής, διά να τονώση τον οργανισμόν του καί αναρρώση από την πνευματικήν κόπωσιν.-

Οι άρχηγοί, Βενιζέλος έγένετο σπανίως θεατός, από πολλούς, ενώ ο Κ. Φούμης, πολλές φορές έθεάτο να άσκηται σωματικώς, κόπτωντόν καρμόν παλαιού πλατάνου, ενώ ο τρίτος Κων. Μάνος συνήθως εύρίσκετο εις έκστρατευτικάς άποστολάς.-

Ή έπαναστατική όμάς Μάνου έν πορεία

Κατά τας άρχάς Σεπτεμβρίου του 1905, άφού οι τρεις άρχηγοί, ήσχολήθησαν έντατικώς μέ την διπλωματικήν πορείαν του κινήματος, τό όποϊον είχεν εισέλθει πλέον εις την όδόν της επιλύσεώς του, δέν παρέλειψαν να ήσχοληθοϋν καί μέ την κίνησιν των έπαναστατικών σωμάτων, διά να παρουσιάζουν την ζωτικότητα της έπαναστατικής κινήσεως. Διά τον σκοπόν αυτόν έξεκίνησεν από τον θέρισσον τό υπό τον άρχηγόν Κωνστ. Μάνον έπαναστατικόν σώμα έποτελούμενον από ύπερπαντήμοντα νεαρούς έν των επιλέκτων βλαστών της Αυτ. Κυδωνίας. Διετάχθη να έντελέση επιδεικνυτικήν πορείαν διά της Κυδωνιακής της Ρισσόμου. Τυχάως εύρέθη συνοδοιπορών μέ τό σώμα αυτό μή φανταζόμενος τότε, ότι θα έγενόμην, ως ο άρχαϊός Αθηναϊός Ξενοφών, όχι βέβαια όδηγός, αλλά μάρτυς της είκόδος που παρουσίασε τό σώμα αυτό, κινούμενον διά πολιτικήν ίδίως άποστολήν. Διότι τό σώμα αυτό

τοῦ Κων. Μάνου ἔπαιξεν ἰδιόζοντα ρόλον εἰς τὸ ἐπαναστατικόν κίνημα τοῦ Θερίσσου. Ἐπιτός τοῦ ὅτι ἀπετέλει ἰσχυράν πολεμικήν δύναμιν τῶν γενναίων του παλληκαριῶν μέ τήν θαυμαστήν, ἐπίδειξιν καί τῆς σωματικῆς καί ψυχικῆς διαμορφώσεως τῶν ἑταίρων του, καί ὁ ἀρχηγός των, ἐκ τῶν γενναίων φαναριωτικῶν, γόνων καί ἐκ τῶν ἐνεργητικωτέρων μελῶν τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρείας καί τῶν κηρύκων τῆς Μεγάλης Ἰδέας τοῦ Γένους, δέν εἶχε πολιτικούς ἀντιζήλους εἰς τήν Κρήτην. Ἡ φήμη του καί ὡς ποιητοῦ καί ὡς ἔθνικοῦ ἀγωνιστοῦ ἀπό τήν ἐπανάστασιν τοῦ 1897 τόν παρουσάζεν εἰς τόν λαόν τῆς Κρήτης ὡς ἀληθινόν, ἔθνικόν ἀγωνιστήν τῆς Ἐνωτικῆς Ἰδέας τῆς Κρήτης.

Αὐτός εἶχε προσπαθήσει νά ἐμποδίση τήν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως τῶν Μ. Δυνάμεων καί τοῦ Σουλτάνου νά ἐπαναφέρουν, μερικῆ πρόνομια μετά τήν λήξιν τῆς πολεμικῆς ἐνεργείας τῆς Μεταπολιτευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1896, πού ὠνομάσθη ARRANGEMENT.-

Τό σῶμα αὐτό ἐξεκίνησεν ἀπό θέρισσον τήν 1ην Σεπτεμβρίου. Διά τῆς βραχῶδους πλαγιᾶς τῶν Λευιῶν Ὁρέων ἀπό ἕνα στενόν μονοπάτι ἐκινήθη πρὸς τὸ πορτακαλοχώρι Φουρνέ.-

Ὁ Μάνος μικρόσωμος, μέ μαῦρο μανδύλι εἰς τήν κεφαλὴν

μέ μετατογέλενο Κρητικό καί μέ κιλότα καί άσπρα στιβάνια, έπροπορευέτο. Έβημάτιζε βάδην καί μέ τόσην άθλητικήν τέχνην, ὥστε ή μείς οί ακολουθοῦντες αὐτόν πολλάνις ήναγκαζόμεθα νά βηματίζωμεν τροχάδην διά νά τόν φθάσωμεν. Είχεν άσκηθῆ εἰς τά Γυμναστήρια Ἀθηνῶν καί διέπρεπεν ὡς δρομεύς, ἔλθων δεύτερός εἰς τάς προπονήσεις κατά τούς πρώτους Ὀλυμπιακοῦς άγῶνας τοῦ 1896, καθόυς διεκρίθη εἰς τόν Μαραθῶνιον ὁ Ἕλλην Λούης, εἰς τούς άγῶνας αὐτοῦς εἶχε διορισθῆ ἑλυτάρχης. Ἡ φωνή του καί ή έκφρασις τοῦ προσώπου του εἶχον μᾶλλον παιδικήν ή άνδρικήν έκφρασιν. Παρ' ὅλα αὐτά τά μειονετικά διά τήν ήγετικήν ἐπιβολήν χαρακτηρίστικά του διειτῆρει τάξιν καί πειθαρχίαν εἰς τούς άνδρας του. Τόν ἔβοήθουν ὁμως πολύ μερικοί ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων ἑταίρων του, ὡς ὁ Π. Παρασκάκης, ὁ Ἰω. Ποντικιάης καί ὁ Δ. Μαλινδρέτος, τούς ὁποῦς περιεποιεῖτο ἰδιαιτέρως. -

Ἡ κατάβασις ἀπό τό ὕψος τοῦ θερισσιακοῦ ὄροπεδίου . διά τῆς θαμνώδους καί βραχύδους πλαγιᾶς τῶν Λευκῶν Ὀρέων ἔπαρουσίαζε καί θευμαστήν εἰκόνα τῆς βεθελας κοιλάδος τοῦ Καιρίτη, Μεσιλῶν, Φουρνέ, Ἀλικιανοῦ, μέ τάς ἐπέναντι κλιτύς τῶν Λευκῶν Ὀρέων, τῶν βουνῶδων ἐκτάσεων τῆς Δ. Κυδωνίας καί τῆς Μακρινῆς Κισάμου, ὅπου ἐσκόπευε νά φθάσῃ ή ἐπαναστατική αὐτή δύναμις.

Κατά τήν κατάβασιν εἰς τό κατάφυτον καί καταρρυτον πορ-

τοικαλοχώρι Φουρνέ, ἡ οἰκιστικὴ ὑπηρεσία τοῦ Κων. Μάνου ἔστειλεν ἀπὸ τὴν ἑπαυλὶν του Πελεκασίνα τὸ ὄρατον καὶ πελώριον ἔλογο Μπριγιάν, καὶ ὁ Μάνος ἔπλευσε, παρ' ὅλην τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ συμβαδίσῃ ἐκούραστος μὲ τοὺς ὄρατους ἐταῖρους του. Ἡ κίνησις τοῦ σώματος διὰ τῶν πεδινῶν χωρίων Κυδωνίας, Φουρνέ καὶ Ἀλικιανοῦ, εἰς τὰ ὅποια ἐπικράτει ἡ πολιτικὴ ἐπιρροή τοῦ Παλαιοῦ ἄρχηγοῦ τῶν Καραβανάδων, μακαρίτου Μίνως Ἠσυχάκη, ἔκαμεν ἐντύπωσιν, χωρὶς νάδημιουργῆ ἀντικάθειαν ἢ μῖσος ἀντιζηλίας κατὰ τοῦ ἀγνοῦ πατριώτου συναρχηγοῦ τοῦ Θερισσιανοῦ κινήματος. -

Οἱ ἄνδρες τοῦ πολεμικοῦ αὐτοῦ σώματος διετήρησαν τοὺς μετ' αὐτῶν δεσμοὺς των καὶ μετὰ ὀκταετίαν, ὅτε τὸν ἠκολούθησαν καὶ εἰς τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους εἰς τὸ μέτωπον τῆς Ἠπέρου (ἦσαν οἱ πρῶτοι ποὺ κατέλαβαν τὴν Πρέβεζαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους). Οἱ ἀρειμάνιοι αὐτοὶ ἐταῖροι τοῦ Κ. Μάνου δέν θὰ ἐγνώριζαν τὰ ἄλλα πνευματικὰ προσόντα τοῦ ἀρχηγοῦ των, ἐκτός τῆς γενναϊότητος, τῆς εὐγενοῦς καταγωγῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς, του εὐπορίας καὶ γενναιοδωρίας. Ὁ ἀρχηγὸς ὅμως αὐτὸς ἔκρυβε καὶ ἄλλα φιχινὰ προσόντα καὶ ἰδανικά. Εἶχε τὸ τάλαντον τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ σοβαροῦ μελετητοῦ τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, ὅ -

σον κι εγώ την μανιώδη άφοσώσιν εις τό Βυζαντινόν μεγαλειον. Ήσαν γνωστή εις έμέ τά δύο έξοχα ποιήματα, τά όποια είχαμεν διδαχθή εις τό πρωτοςύστατον Γυμνάσιον τών Χανίων κατά τά πρώτα έτη τής Κρητικής Πολιτείας. Τό έν είχεν άφιερωθή εις τήν τέλεισιν τών πρώτων Ολυμπιακών άγώνων εις τό 'Αθηναϊκόν Στάδιον τό 1896 καί έμελεσποίηθη ως πρώτον σχολικόν έμβατήριόν μας :

'Εδώ στήν Ξαιουστή μητέρα έδώ
στή γή τή λατρευτή πού ένώθη
νανε μιá ήμέρα ή ωμοφριά κι'
ή άρετή, άγώνες μάς καλοϋνε
πάλι πολύχαροι κι' ευγενικοί...

Τό δεϋτερον ποιήμα ήτο άφιερωμένον εις τήν σιλαβωμένην Βασιλίδα τής Μεγάλης 'Ιδέας. 'Ιδού οί πρώτοι του φραστοί στίχοι :

'Η σιλάβα ή Πόλη κάθεται στό
Βόσπορο καί κλαίει
κι' ό φειδωτός ό Βόσπορος τή
συμπονεϊ καί λέει :

- Πές μου Κυρά μου ζηλευτή
Πεντάμορφη Κυρά μου, γιατί
ποτίζεις δάκρυα τά γαλανά
νερά μου ;

Σάν τι' ναι πού μέ ζήτησες καί
γώ νά μή στό φέρω ;
Μήπως σε λύπησα ό φτωχός καί
γώ νά μήν τό ξέρω ;

Ἐκ τῶν πνευματικῶν τοῦ προΐοντα εἶναι καὶ ἡ μετάφρασις μὲ ὠραίους ποιητικοὺς στίχους τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους, τοὺς ὁποίους ἐδημοσίευσε τὸ περιοδικὸν "Ἀθηναί".

Τὸ θερισσιανὸν κίνημα καὶ τὰ συμβαλόντα εἰς τὸν ἄλλον κόσμον γεγονότα

Τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ θερίσσου ἔγινεν ἀφορμὴ διὰ τοὺς συμπαθοῦντας αὐτὸ διανοουμένους, νὰ μελετοῦν μὲ διαφέρον καὶ τὰ σπουδαιότερα συμβαλόντα εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, ποὺ ἐσχετίζοντο μὲ τὰς πολιτικὰς ἰδέας ποὺ ἐκίνοῦν τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ ἐπαναστατικοῦ αὐτοῦ κινήματος.-

Ὅσοι μάλιστα ἔτυχε νὰ παίζον τὸν ρόλον τοῦ διαφωτιστοῦ τῶν θερισσιανῶν ἰδεῶν, ἢ ἀναζητήσις ὁμοϊδεατῶν εἰς τὸν διεθνή ὄριζοντα, ἦτο ζωηρότερα. Διότι πρέπει νὰ σημειώθῃ ὅτι δὲν ἦσαν ὅλοι οἱ θερισσιανοὶ ὁπαδοί, θαυμασταὶ μόνον καὶ πολιτικοὶ φίλοι τῶν ἀρχηγῶν τοῦ θερίσσου, ἀλλὰ καὶ νέοι πάντων, ποὺ ἀνεζήτουν ἰδέας κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς, αἵ ποῦναι θὰ συνέβαλον εἰς τὴν ἐθνικὴν καὶ κοινωνικὴν πρόοδον τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, ὁ ὁποῖος εὗρισκετο εἰς ζωηρὰν ἀνάπτυξιν καὶ ἀναδημιουργίαν.-

Ἐκ τῶν σημαντικωτέρων σχετικῶν εἰδήσεις ποὺ ἤρχοντο καὶ εἰς τὴν Κρήτην κατὰ τὸν χρόνον τοῦ ἐπαναστατικοῦ

νήματος, ἦσαν τὰ ἐν Ρωσσίᾳ συμβαίνοντα τότε. Ὁ ρωσσοῦαπωνικὸς πόλεμος μόλις εἶχε λήξει μὲ τὰς φοβεράς καταστροφὰς διὰ τοῦς Ρώσους τοῦ μεγάλου στόλου των τόσο ἐἰς τὸν λιμένα τοῦ Πόρτ' Ἀρθούρ, ἀλλὰ καὶ ἡ τρομερωτέρα εἰς τὰ στενά τῆς Τσουσίμα, ὅπου ἐβυθίσθη ὀλίβηλος ὁ στόλος τῆς Βαλτικῆς, τοῦ ὅπου πολλά μονάδες ἐφιλοξενήθησαν μεταβαίνουσαι ἐκεῖ εἰς τὸν λιμένα τῆς Σούδας. Καὶ οἱ Χανιώται τῆς ἐποχῆς ἐνθυμοῦνται, πῶς τὰ πληρώματά των διὰ τὴν ἀναψυχὴν τὴν μοῦραν ποῦ τὰ ἐπερίμενον, ἔπιναν οἶνοπνευματώδη ποτὰ μέχρις ἀναισθησίας, καὶ περι-
συνελέγοντο ἀπὸ τοῦς δρόμους τῶν Χανίων, ὅπου ἔπιπτον ἀναίσθητοι.-

Ἀλλὰ καὶ αἱ ἦταν τοῦ ρωσσιοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Μαντζουρίαν δὲν ἦταν μικροτέρας σημασίας. Τὰς ἐθνικὰς αὐτὰς ἦτας τῶν Ρώσων, ἡ Ἀγγλικὴ προπαιδῆσα παρουσιαζεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς τὸ εὐχαριστήριον δι' ἡμῶς γεγονός, διὰ τοῦτο καὶ μία πολιτικὴ ὁμάς εἶχε λάβει τὸ ὄνομα "ὁμάς τῶν Ἰαπώνων", ἐκ συμπαθείας πρὸς τοῦς νικητὰς τῶν Ρώσων τῆς Τσαρικῆς Ρωσσίας, τῆς ὁμοδόξου τότε Ἀγίας Ρωσσίας, διὰ τοῦς ὀρθοδόξους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς.-

Εἶναι ὅμως ἀληθές ὅτι μαζὶ μὲ τὸ ἀγνώμον αὐτὸ συναίσθησι πρὸς τὸ κράτος ποῦ μᾶς ἔδωκε τὴν μεγαλυτέραν συνδρομήν

καὶ βοήθειαν διάτην ἀπελευθέρωσιν τῶν μέχρι τότε Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν τουρμικὴν κατάντησιν, ἐκρύπτετο καὶ ἓνα ἀγαθὸν ἠθικὸν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἔχει ἴσως μεγαλυτέραν ἀξίαν ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ προστάτου τοῦ ρωσικοῦ, κράτους. Καὶ τὸ στοιχεῖον αὐτὸ ἦσαν αἱ κοινωνικαὶ ἰδέαι ποσὶ ἐναλλιεργήθησαν ἐξ αἰτίας τῶν στρατιωτικῶν ἡττῶν τῆς Τσαρικῆς Ρωσσίας.-

Μεγάλοι ἀνθρωπισταὶ συγγραφεῖς, ποιηταὶ καὶ πεζογράφοι κοινωνικοὶ ζωγράφοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοιοῦτοι καταγόμενοι ἀπὸ εὐγενεῖς πλουσίας οὐκογενεῖας, ὡς ὁ Τολστόϊ καὶ ἄλλοι ἀπὸ μεσαίας ἀστυκῆς τάξεις, ὡς ὁ Ντοστογιέφσκι καὶ ὁ Γκὸρκι, εἶχαν συγκινηθεῖ τὸν κόσμον ὅλον, μὲ τὰς ἰδέας καὶ τὰ φιλόανθρωπα κηρύγματά των. Ἡ φωνὴ των εἶχε φθάσει καὶ εἰς τὴν ἀγωνιζομένην διὰ τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν τῆς ἀνόρθωσιν Κρητικὴν Πολιτεῖαν, καὶ ἐνεφύχωσε πολλὰς συνειδήσεις, αἱ ὁποῖαι εἶχαν ταχθῆ μὲ τὸν ἀγῶνα τοῦ Θεοῦ.-

Διότι δὲν ἀρκοῦσε μόνον ἡ πολιτικὴ διάνοια τοῦ Βενιζέλου καὶ ἡ δραστηριότης καὶ τὸ ἠθικὸν κῦρος τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν ἂν δὲν ἤρχοντο ἐπίκουροὶ καὶ ἄλλαι φωτεινὰ ἰδέαι ἀπὸ τῶ ἐξωτερικῶν καὶ τὴν ἄλλην λεγομένην ἐλευθέρων Ἑλλάδα.-

Καὶ εἶναι ἐπιβλαινὸν νὰ ἀναφέρω μίαν γνώμην τοῦ σημερι-

νοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ μικροῦ φίλου κράτους τοῦ Λιβάνου, τὸν ὁποῖον ἐπεσιέφη πρό ἡμερῶν ὁ Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος.-

Ἀντιπρόσωπος τοῦ Λιβάνου εἰς τὰ Ἑνωμένα Ἔθνη κατὰ τὴν πρώτην συνδύασκεψιν τοῦ Ἀγίου Φραγκίσκου, ὁ κ. Μαλίκι ἐξεφώνησε βαρυσήμαντον λόγον, τοῦ ὁποῦ εὐρέϊαν περίληψιν ἐδημοσίευσε γαλλικῆ ἐφημερίδος. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὥραϊων γνημῶν εἶπε καὶ τὸ περίφημον ὅτι Πρέπει τὰ Ἑνωμένα Ἔθνη νὰ ἰδρῦσουν τμῆμα βιβλιοθήκης, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ περιηλέουν τὰ ἔργα τῶν μεγάλων Ρώσων συγγραφέων ἀνθρωπιστῶν, τοὺς ὁποῦς ἔθετεν ἐπὶ κεφαλῆς ὅλων τῶν εὐγενῶν ἐργατῶν τοῦ πνεύματος τοῦ κόσμου. Τὴν γνώμην αὐτήν, εἶπεν, ἀφοῦ ὑπέμνησε εἰς τοὺς συναδέλφους του, ὅτι ἄνευ τῶν ἀγῶνων καὶ θυσιῶν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, δέν θά ἐπετυγχάνετο ἡ νίκη, συνεπελά τῆς ὁποίας ἀπηλλάγη ὁ κόσμος ἀπὸ τῆς τυραννίας τοῦ Χίτλερ καὶ τοῦ Μουσολίνι καὶ κατάρθωσε νὰ ἰδρῦσῃ τὰ Ἑνωμένα Ἔθνη, ὅπου καὶ ὁ μικρὸς Λίβανος καὶ ἡ μιρὰ Ἑλλάς παρεκάθησαν, ὁ πρῶτος διὰ τοῦ σημερινοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Μαλίκι, ἡ δὲ Ἑλλάς διὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ τέκνου της, τοῦ ἀειμνήστου Ἰωάννου Σοφιανοπούλου.-

Διὰ τῆς εὐφύας καὶ πατριωτικῆς ἐξάρσεως αὐτοῦ ἐκέρδισετὴν φῆφόν διὰ τῆς ὁποίας ἐπέτυχεν ἡ Ἑλλάς τὴν προσάρτισιν τῆς Δωδεκανήσου.-

Διὰ τῆς συμβολῆς τῶν Ἑνωριστικῶν ἰδεῶν τῶν ἀνθρώπων τοῦ

πνεύματος τῆς θερισσιανῆς ἐποχῆς· καὶ τῆς σημερινῆς, πρὸς
ἐήμερίαν τῆς πατρίδος καὶ κοινωνίας, δίδεται ἡ ὑποχρέωσις καὶ
εἰς τοὺς σημερινούς "Ελληνας νὰ κληρώσων τὸν φθρον τῆς τιμῆς
εἰς τοὺς εὐγενεῖς αὐτοὺς ἐργάτας τῆς ἐήμερίας τῶν λαῶν. Οἱ
θερισσανοὶ ἔχουν πρὸς τοῦτο ἰδιαίτερον καθήκον.

Αἱ τελευταῖαι ἐχθροπραξίαι τοῦ Ἐπαναστ. Κινήματος

Κατὰ τὰς ἀρχάς καὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου τοῦ 1905 συνέβη
σαν τρία ἀποσημεῖα ἐπαναστατικὰ γεγονότα εἰς τὴν Δυτ. Κρη-
την, περὶ τὴν πρωτεύουσάν, τὰ Χανιά, μεταξὺ τῶν Ἐπαναστατῶν
τοῦ θερίσσου καὶ τῶν ἀρμοστειανῶν δυνάμεων. Τὸ πρῶτον, ὡς ἀπο-
γράφαμεν ἤδη, ἦτο ἡ ἐπιδοκιμητὴ πορεία τοῦ πολεμικοῦ σώματος
Κ. Μάνου διὰ τῆς Δυτ. Κυδωνίας πρὸς τὴν Κισσαμὸν. Ἡ κίνησις αὐ-
τὴ δὲν συνήνητησεν ἀντίδρασιν τῶν ἀντικαθάρων. Μετ' ὀλίγας ὁμοί-
ῆς ἡμέρας ἐξεκίνησεν ἐκ Χανίων ἕνα σημαντικὸν τμήμα τοῦ ἐδρεφί-
ουτος ἐκεῖ γαλλικοῦ στρατιωτικοῦ σώματος τῆς διεθνούς κατοχῆς,
κινουμένου πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς Κισσαμίου. Κατ' ἀνεξίτητον
σύμπτωσιν, ἐκινεῖτο συγχρόνως πρὸς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν καὶ
δύναμις τῆς Κριτικῆς Χωροφυλακῆς. Ὅταν ἔφθασε τόγχα τὸ τμή-
μα εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Πλατανιά, ἐσταμάτισε καὶ δὲν ἔδραξεν
διάθεσιν, νὰ προχωρήσῃ δυτικώτερον. Ἡ χωροφυλακὴ δὲμος ἐπεγεί-

ρησε νά προχωρήση, διαβάσα τήν γέφυραν τοῦ Πλατανιά.-

Εἰς τήν ἀπέναντι ὁμοῦ ὄχθην τοῦ Πλατανιά, εὐρέθη κατέ-
χουσα ἀμυντικᾶς θέσεις μία ὁμάς θερισσιανῶν ἐπαναστατῶν ὑπό
τήν ἀρχηγίαν τοῦ Παναγ. Φιωτάνη, δικηγόρου, παλαιοῦ δικαστοῦ
ἐνῶ καί ἀπό τό μέρος τοῦ Πλατανιά μετεκινήθη πρὸς τήν ἀντίθε-
τον θέσιν καί ἄλλη ἐπαναστατικὴ ὁμάς ὑπό τόν Ἰωάν. Γα. Σοδογιάν
νην, διαλαχηγόν παλαιόν τῆς περιφερείας Πελεκάνου Σελίνου.-

Μόλις ἐκινήθησαν οἱ χωροφύλακες νά διαβοῦν τήν γέφυραν
ἐπυροβολήθησαν ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτας καί κατέλαβον ἀμυντικᾶς,
θέσεις γύρω τῆς γεφύρας ποταμοῦ, ἀντιπυροβολοῦντες. Ἡ γαλλι-
κὴ πολεμικὴ δύναμις δέν ἔλαβεν μέρος εἰς τήν συμπλοκὴν, ἀλλ'
ἀπεσύρθη πρὸς τὰ Χανιά. Τότε καί οἱ χωροφύλακες ἀπεσύρθησαν,
ὕνευ ἄλλης προσπάθειας οὔτε ἀπωλειῶν. Τὸ περιεργόν ἦτο ὅτι ἐ-
φάνη εἰς τὰ ἀνοικτὰ τῆς θαλάσσης πλησίον τῆς νησίδος Θεοδώ-
ροῦ τὸ ρωσσικὸν πολεμικὸν "Χάμπρι" καί ἔρριψε μερικὰ βλήματα
εἰς τὸν ἀέρα πρὸς ἐκφοβισμόν, ἔρριψε καί μίαν βολὴν μικροῦ δι-
αμετρήματος πυροβόλου πρὸς τήν ὑψηλοτέραν συνοικίαν τοῦ χωρί-
ου Πλατανιά καί ἀφῆρπασε μίαν δοκὸν οἰκίας. Κάτωθεν τοῦ τμή-
ματος αὐτοῦ τῆς στέγης εὐρέθη ἐπὶ κλίνης ἀσθενὴς γράτα, ἡ ὁ-
ποία καί ἐφονεύθη. Ἐν τῷ μεταξύ ἐνδύτωσε καί οἱ διαμαχόμενοι

ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ἴδια.

Τὸ τρίτον καὶ περισσότερον ἀξιοσημείωτον γεγονός, συνέβη κατὰ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου εἰς τὰ σύνορα Ρεθύμνης Ἀποκορώνου. Ἡ πολεμικὴ ὁμάς Μάνου ἐπιστρέφασα ἐκ Κισσάμου εἰς Θέρισσον ἐκινήθη διὰ τοῦ Ἀποκορώνου πρὸς ἀνατολὰς πρὸς τὴν περιφέρειαν Ρεθύμνης, ἣ ὅποια ἐφέλει ὑπὸ τὴν διεθνῆ κατοχὴν τῶν Ρώσων. Μόλις εἰσῆλθεν ὁμοῦ εἰς τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς Ἐπαρχίας Ρεθύμνης καὶ παρὰ τὸ χωριὸν Ἀτσιπόπουλον, ἐδεχθη τὴν ἀντεπίθεσιν δυνάμεως, ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ Κρητικῆς χωροφυλακῆς καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς Ἀποκόρωνα πρὸς δυσμὰς. Ἡ Ἐπαρχία αὐτὴ ἐτέλει ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν Ἰταλικῆς στρατιωτικῆς κατοχῆς.-

Οἱ Ρῶσοι καὶ οἱ συνεργαζόμενοι μετ' αὐτοῦ ἀρμοστειακοί, χωροφύλακες, ἀφοῦ ἀντήλλαξαν ὀλίγους πυροβολισμοὺς μετ' οὓς ἐπανάστατας, φονευθέντος τότε τοῦ ἐξ αὐτῶν ὀπλαρχηγοῦ Στ. Μπίρη, κατεδίωξαν αὐτοὺς καὶ πέραν τῶν ὄριων τῆς Ἐπαρχίας Ρεθύμνης, ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τῆς Ἐπαρχίας Ἀποκορώνου, εἰσελθόντες εἰς τὴν κωμόπολιν Γεωργιούπολιν, ὅπου καὶ ἐφονεύθη ἐκ σφαίρας τυχαίας, τῶν Ρώσων ὁ ἔγκριτος κάτοικος καὶ τέως δήμαρχος τοῦ δήμου αὐτοῦ Γεώρ. Ἀναγνωστάκης. Ἀπὸ τὰ γύρω χωρία τοῦ Ἀποκορώνου ἤκουοντο αἱ ὁμοβρονταὶ τῶν ρωσικῶν τμημάτων.-

Ἡ εἰδησις τῆς προελάσεως τῶν Ρώσων πρὸς Ἀποκόρωνα ἀναγνω-

σθεϊσα εἰς Θέρισσον ἀνησύχησε πολὺ τοὺς ἀρχηγούς. Διὰ τοῦτο ὁ ἐξ αὐτῶν Ἐλευθ. Βενιζέλος ἔσπευσε μὲ πολεμικὴν περιβολὴν καὶ μὲ πολλοὺς καὶ ἐπιλέκτους πολεμιστάς πρὸς Βάμον, ἐνῷ συγχρόνως ἀπηυθύνετο πρὸς τὸ ρωσικὸν προξενεῖον καὶ πρὸς τὰς ἄλλας Διευθύνσεις τῆς Διεθνούς κατοχῆς· διαμαρτυρεῖται τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Θερίσσου, διὰ τὴν παραβίασιν τῶν ὄρων τῆς Διεθνούς κατοχῆς ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν ἡγετῶν τῶν Ρώσων.

Ὁ Βενιζέλος ἔφθασεν εἰς Βάμον μὲ ὄπλισμόν πολεμιστῶν, μὲ στιβάνια καὶ κιλότα καὶ μαῦρο μαντήλι· εἰς κεφαλὴν. Περὶ αὐτὸν εὐρίσκοντο οἱ διακεικριμένοι πολεμισταὶ ἐν Βάμου Λεωνίδας Μαλέκος, Σταθῆς Περούλης καὶ Παρασκευῆς Κουζάμπασης.

Κατόπιν τῶν διπλωματικῶν ἐνεργειῶν καὶ τῆς ἐμφανίσεως, ἰσχυρῶς δυνάμεις ἐπαναστατῶν ὑπὸ τὸν Ἐλευθ. Βενιζέλον, ἀίρωσι καὶ δυνάμεις ἀπεσύρθησαν εἰς Ρέθυμον μετὰ τῆς συνεργουσίας Κρητικῆς Χιροφυλακῆς.

Τὰ γεγονότα αὐτὰ συνέβαινον ἐνῷ εἶχαν σχεδὸν λήξει αἱ διαπραγματεύσεις περὶ συνθηκολογίσεως μεταξὺ τῶν προξένων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τῶν ἐπαναστατῶν, διὰ τὴν κατάκαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ τὴν λήξιν τῆς ἐπαναστάσεως.

Μὲ τὸ σημερινὸν σημεῖωμα τερματίζομεν τὴν ἐξιστόρησιν τῶν συμβάντων κατὰ τὸ Ἐπαναστατικὸν Κίνημα τοῦ Θερίσσου. Εἰς

τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν μιᾶς μερίδος Κρητῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου, τοῦ Κωνστ. Φούμη καὶ τοῦ Κωνστ. Μάνου δὲν ἐδόθη τόση σημασία ἐθνικὴ καὶ διεθνῆς ὡς θὰ ἔπρεπε. Διότι δὲν ἦτο μιὰ ὑπόθεσις ὡς ἐθνικὴ καὶ διεθνῆς, ἢ θέσις τῆς Κρήτης τότε. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1896-98 δὲν ἔλυσε τὸ Κρητικὸν ζήτημα καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐθνικῆς. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐπετεύχθη τότε ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων ἐκ Κρήτης, κατόπιν τῆς σφαγῆς τοῦ Ἡρακλείου (25 Αὐγούστου τοῦ 1898).-

Τὰ τσαρρικὰ στρατεύματα ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Μεγ. Δυνάμεων τὴν 28 Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Αἱ Μεγ. Δυνάμεις ἀπετέλουν τότε τὰ ἠνωμένα Ἔθνη τῆς ἐποχῆς μας. Ἀλλὰ ἡ Κρήτη παρέμενεν ὑπὸ διεθνῆ κατοχὴν καὶ ὀδιορισθεὶς ὡς Ὑπατος Ἀρμοστής τῶν Μ. Δυνάμεων Βασιλοπαῖς τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦτο ἀνεξάρτητος Ἕλλην ἡγεμῶν, παρ' ὅλον ὅτι προσεπάθησε νὰ φαίνεται ὡς τοιοῦτος καὶ τὸν ἐπιστεύσαν πολλοὶ Κρήτες ὡς τοιοῦτον. Ἡ ἐμφάνισις του ὡς Ἕλληνο Βασιλοπαῖδος μετὰ τὴν στολὴν Ναυάρχου τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου καὶ μετὰ ἀλλήλων διαφήμεσιν, ἐγένεν ἀντικείμενον λατρείας μετὰ τὴν παράλογον ἐντροπὴν τῶν εἰκονολατρῶν τοῦ Μεσαι

ώνος. Ἄλλὰ τόσοι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Μεγ. Δυνάμεων εἰς Χανιά
δσον καὶ ἀρκετοὶ Κρήτες πολιτικοὶ ἠγάται καὶ διανοοῦμενοὶ δὲν
εἶχαν τὴν αὐτὴν γνώμην καὶ μερικαὶ ἐνέργειαι τοῦ Ἀρμοστοῦ τοῦ
του, ἢ ἐνοικοδόμησις ναοῦ πρὸς ἐκκλησιασμόν καὶ ἡ ἐκδηλωθεῖσα
πρόθεσις τοῦ νὰ οἰκοδομηθῇ ἡγεμονικὸν μέγαρον, ὡς καὶ ἡ ἐπ'
ἐκκλησιαστικῆς ἐξόμνησις τοῦ ὡς ἡγεμόνος, μετὰ τῶν καθιερωμένων
τά τοῦ βυζαντινοῦ χρόνου εὐχετηρίων ὕμνων ἐδημιούργησε δυ
σμενῆ ἀπέναντι τῶν ψυχολογῶν. Ἡ ψυχολογία αὐτὴ ἐνετάθη με
τὴν ἀκατάλληλον διὰ τὴν ὑψηλὴν του θέσιν συμπεριφορὰν ἀπέναν
τι κυβερνωμένων καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Διεθνoῦς κατοχῆς. -

Τὸ κίνημα ἐξειλχθη ὅπως περιεγράψαμεν κατὰ τὴν μακρὰν
μας ἐξιστόρησιν, καὶ τῇ ἐπεμβάσει τῶν προξένων τῶν Μ. Δυνάμε
ων, ἐγένετο ὁ τερματισμὸς αὐτὸς κατὰ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου τοῦ
1905 (12 Νοεμβρίου). -

Κατόπιν πολυχρονίου διαπραγματεύσεως καθ' ἣν ἔλαβον
γνώσιν τῶν ἐν Κρήτῃ συμβάντων, αἱ κυβερνήσεις τῶν Δυνάμεων,
τῆς κατοχῆς καὶ μετὰ πολλὰς συσκέφειστων πρεσβευτῶν ἐν Εὐρῷ
ἀπεφασίσθη νὰ δοθῇ ἡ λύσις διὰ τῆς ἐγκρίσεως νὰ δοθῇ γενικὴ,
ἀμνηστεία εἰς τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα καὶ νὰ γίνῃ κατάθεσις τῶν
ὄπλων τῶν ἐπαναστατῶν. Τὰ ζητήματα αὐτὰ τὰ ἐκανόνισαν οἱ πρό
ξενοι μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐπαναστατῶν καὶ σχεδὸν ἠγνοήθη ὁ

Ἰππатов Ἄρμωστῆς τῶν, δι' ὁποῖος καὶ παρεπονέθη διὰ τοῦτο καὶ ἐπιφανεῖς φίλοι πολιτευταὶ τοῦ διεμαρτυρήθησαν πρὸς τοὺς προξένους διὰ τοῦτο.-

Τὸ ἐμπληκτικὸν μάλιστα ἦτο, ὅτι ἐνῶ ὁ παρουσιαζόμενος ὡς μὴ ἀντιπαθὼν αὐτὸν πρόξενος τῆς Ἀγγλίας, ὅπως καὶ ἀρχηγὸς τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων κατοχῆς κατεδύκων ἀγρίως τοὺς θερισσιανούς ἐπαναστάτας. Τὸ κυριώτερον δημοσιογραφικὸν ὄργανον τῆς τότε ἀγγλικῆς κυβέρνησεως, τὸ "Μάγχεστερ Γκιάρντιαν", ἐδημοσίευσεν τὸ φοβερὸν κατηγορητήριον κατὰ τοῦ Βασιδῶπαιδος Γεωργίου ὡς ἀνάξιον νὰ κυβερνᾷ λαὸν ποῦ εἶναι ἄξιος ἐλευθερίας. Τὸ ἄρθρον αὐτὸ ἀνεδημοσιεύσαμεν εἰς προηγούμενα φύλλα ἐκ τῆς ἑφημερίδος "Ἄκροπολις" τῶν Ἀθηνῶν.-

Οἱ πρόξενοι τῶν Μ. Δυνάμεων, ἐκτὸς τῆς διακοινωνήσεων περὶ ἀμνηστείας, ποῦ δὲν ἠθέλησαν νὰ περιλάβουν τὴν ὑπογραφήν τοῦ Ἄρμωστοῦ, ἀπηύθυναν πρὸς τὸν λαὸν τῆς Κρήτης μακρὰν παραινετικὴν διακοίνωσιν, καλοῦντες αὐτὸν εἰς συμφιλίωσιν, ἵνα ἐπανέλθῃ ἡ γαλήνη καὶ ἡ εὐτυχία εἰς τὸν τόπον. Ἀλλὰ τὸ ἔργον αὐτὸ ἔπρεπε νὰ τὸ κάμῃ ὁ ἀνώτατος, ἔρχων τοῦ τόπου, τοῦ ὁποῖου οἱ κάτοικοι τῆς πολυπαθοῦς νῆσου ἦσαν ὅλοι παιδιὰ ἄξια πατριτικῆς στοργῆς.

Τότε άφυπνίσθησαν οί μή κατατοπισμένοι άρχηγοί και όπαδοί, ειά τήν θέσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος. Οί πρόξενοι έζήτησαν άπότούς έπαναστάτας νά καταθέσουν και παραδώσουν 1.000 όπλα, αλλά μετά άν τιρρήσεις έδέχθησαν τήν κατάθεσιν μόνον 500. Φαίνεται μάλιστα ότι κατατέθησαν και όλιγώτερα. Μερικοί ζώηροί και άνήσυχοι έπαναστάται ήρνούητο νά καταθέσουν τά όπλα των και έγινεν ένέργεια νά άγορασθούη και κατατεθοῦη άπό εύπορωτέρους και πειθαρχικοῦς όπαδοῦς όπλα έη τοῦ έμπορίου.-

Καθώς πληροφορούμεθα και άπό δημόσια όργανα τής έποχής, οί άχρηγοί κατέβηκαν εις Μουρνιές. Καί ό μέν Κων. Μάνος εις τήν έπαυλίν, του εις Πελεκαπίναν, οί δέ 'Ελ. Βενιζέλος και Κων. Θούμης δι' άμαξών εισηλθον εις Χανιά άνευ πολλής συνοδείας και έπιδείξεως, ως ειχε συμφωνηθῆ. Καί οί Πριγκηπικοί δέ, ως ώνομάζοντο οί άντίθετοι τοῦ κινήματος, παρά τήν συνήθειάν των, έδειξαν άνεικτιμήν στάσιν. Οί άνδρες μετέβησαν έκαστος εις τās κατοικίας των λαβάντες τήν ύπόσχεσιν των προξένων ότι έγγυώνται τήν ασφάλειαν και ήσυχειαν των.-

Διά νά διευκολύνουν δέ τήν έναναφοράν των δημοσίων υπαλλήλων και των όργάνων τής δημοσίας τάξεως εις τās περιοχάς, όπου οί έπαναστάται ειχον καταλύσει τās άρχάς, έστειλαν στρατιωτικά τμήματα, εις τά κέντρα των Δυτικῶν 'Επαρχιῶν.-

'Αλλά, ως έγράψαμεν εις τήν άρχήν τοῦ Ιστορήματος, οί σκοποί

τοῦ κινήματος ἦσαν κατὰ τὰς προκηρῦξεις τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Ὁ τερματισμὸς τῆς Διεθνoῦς κατοχῆς καὶ ἡ ἔνωσις τῆς Κρήτης μετὰ τοῦ ἐλευθέρου Κράτους, συμφώνως πρὸς τὰς ὑποθήκας τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως τοῦ 1897-98. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ μεταρρυθμίσεις τοῦ Συντάγματος ἐπὶ τὸ φιλελευθερότερον. -

Ἐπετεύχθησαν αὐτὰ μὲ τὴν λήξιν τοῦ κινήματος; Τὸ πρῶτον, ὄχι ἀμέσως. Τὰ ἄλλα ὅμως φιλελευθέρων μέτρα ἐψηφίσθησαν ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῆ συγκραταθείσει καὶ τοῦ Ἄρμοστοῦ. -

Ὅσον διὰ τὴν λύσιν τοῦ μεγάλου ζητήματος τῆς λήξεως τῆς Διεθνoῦς κατοχῆς καὶ τῆς Ἐνώσεως, ἔγινε μεγάλη συζήτησις ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων Δυνάμεων, ἀλλ' ἡ ὀριστικὴ ἀπόφασις ἀνεβλήθη προσωρινῶς. Τοῦτο ἔγινε γνωστὸν εἰς τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἐπαναστάσεως

Ἐπρεπε πρῶτον νὰ ἐπανέλθῃ ἡ τάξις, νὰ γίνῃ ἐπιλογή Συνελεύσεως (διπλῆς Βουλῆς, ἄνευ δικαιώματος τοῦ Ἄρμοστοῦ νὰ ἐπιλέγῃ δὲ καὶ βουλευτὰς τῆς ἄρρεσιελας του. -

Πρῶτα ὄρισθη ἡ ἡμερομηνία τῶν Δημοτικῶν ἐπιλογῶν ἀρχῆς Ἰανουαρίου τοῦ 1906 καὶ ἔπειτα ὄρισθησαν αἱ ἐπιλογαὶ τῆς Συνελεύσεως, ἀρχῆς Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. -

Διαρκούσης τῆς Συνελεύσεως αὐτῆς, 12 Σεπτεμβρίου 1906, ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἡ ἄρσις Διεθνoῦς κατοχῆς καὶ ἡ ἀντικατάστασις τοῦ Ἄρμοστοῦ αὐτοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, ὑπὸ Ἄρμοστοῦ

πολιτικοῦ ἄρχηγοῦ τοῦ ἐλευθέρου Κράτους, τοῦ Ἀλεξάνδρου Ζαΐμη.-

Ἐντὶ τῶν στρατευμάτων τῶν Μ. Δυνάμεων ἀνελάμβανε τὸ ἔργον αὐτῶν ὁμάς Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν, ἡ ὁποία θὰ ὠργάνωνε Πολιτοφυλακὴν καὶ θὰ ἀνελάμβανε τὴν διοίκησιν τῆς Κρητικῆς Χωροφυλακῆς ἐντὶ τῶν Ἰταλῶν ὀργανῶν.-

Σημαντικὸν ἦτο τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἄρμωστὴς Πρίγκηψ ἀπεμάκρυνθη ἐκ Κρήτης, καθ' ὃν χρόνον ἐκδόμη συνεδρίαζεν ἡ συνέλευσις μὲ σημαντικὴν πλειοψηφίαν πριγκηπιῶν πληρεξουσίων φανατικῶς ἐφοσιωμένων εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ καὶ καθ' ὃν χρόνον, μόλις πρὸ μηνός, ὁ πατὴρ τοῦ Βασιλεῦς Γεώργιος ὁ Α' τῆς Ἑλλάδος, εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὰς Εὐρωπαϊκὰς Αὐλὰς, ἐνδιαφερόμενος βεβαίως καὶ διὰ τὴν τύχην τοῦ υἱοῦ του, ποῦ ἐδοκίμαζε πιερίδας.-

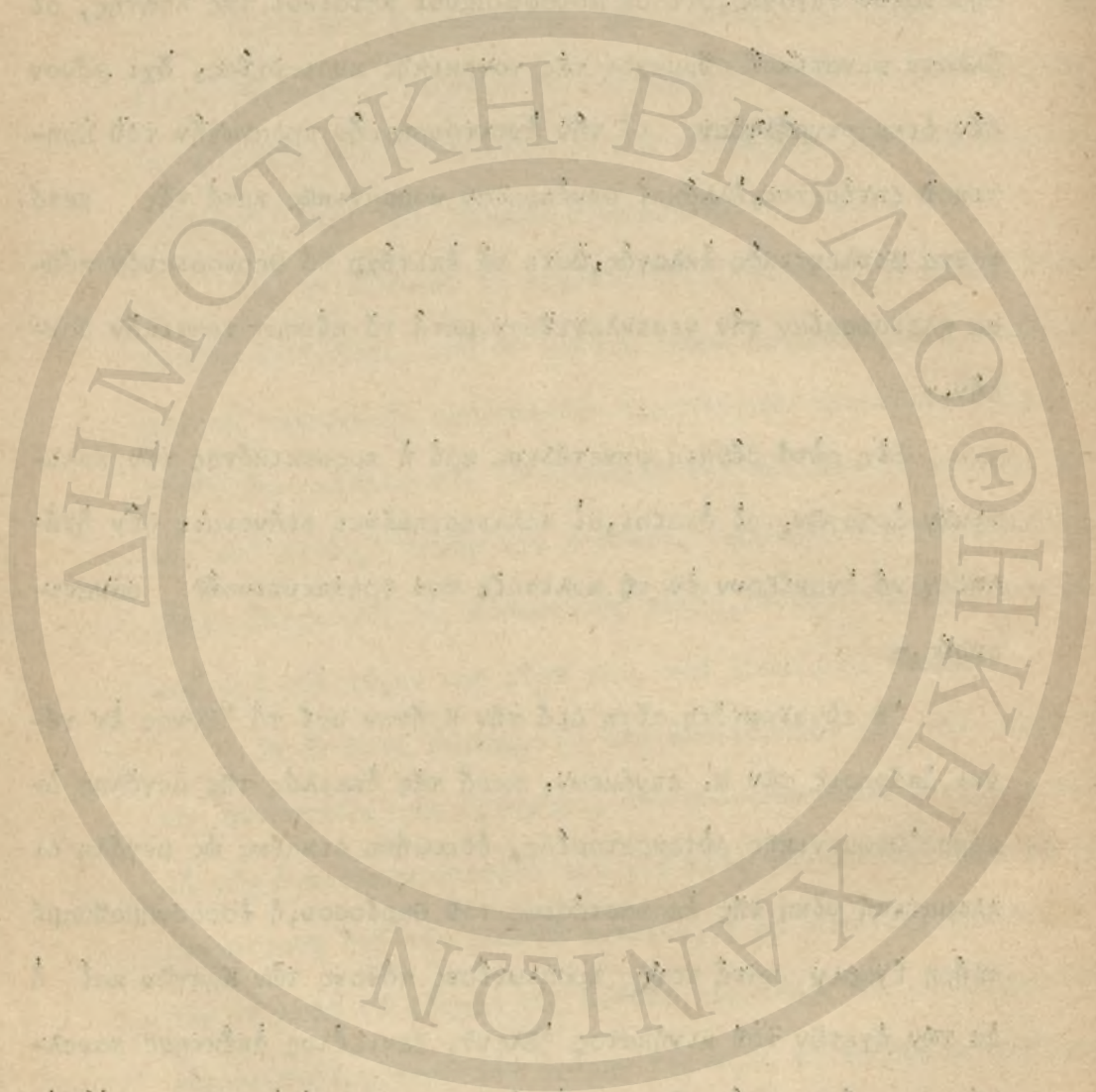
Ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία δὲν ἐσυγχώρησεν εἰς τὸν συγγενῆ τῆς Δυναστείας τῆς Πριγκηπίας, τὸν φιλορωσισμὸν του, ἡ γαλλικὴ τὸν ἀντιδημοκρατισμὸν του καὶ εἶχε τὴν προσπάθειαν νὰ ἐπαγγιστρῶθῃ ἀπὸ τὴν Διεθνήν κατοχήν, ἡ δὲ ρωσικὴ, τὴν διάθεσιν νὰ λυθῆ τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης εἰς βῆρος τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀυτοκρατορίας παρὰ τὴν ἀγάπην τῆς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἄρμωστοῦ.-

Ἡ ἐθνικὴ αὐτὴ ἐπιτυχία συνωδεύετο μὲ τὸ ἐπίσης ἀξιο

σημελιωτον γεγονος, ὅτι οἱ Μουσουλμάνοι κάτοικοι τῆς Κρήτης, οἱ ἄλλοτε φανατικοὶ σύμμαχοι τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, ὄχι μόνον δέν διεμαρτυρήθησαν διὰ τὴν ἀντιτουρκικὴν προαγωγὴν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ἀλλὰ καὶ συνέπραξαν κομματικῶς κατὰ τὰς μετὰ ταῦτα βουλευτικὰς ἐκλογάς, ὥστε νὰ ἐπιτύχη τὸ θερισσιανὸν κόμμα πλειοψηφίαν τὴν νεοεκλεγείσαν μετὰ τὸ κίνημα τακτικὴν βουλήν.-

Ἐἰς αὐτὸ βέβαια συνετέλεσε καὶ ἡ προσωπικότης τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν, οἱ ὅποιοι, αἱ καλλιεργημένα διάνοια, δέν ἠθέλησαν νὰ ἀναμείξουν ἐν τῇ πολιτεῖα των θρησκευτικοῦς φανατισμοῦς.-

Ἡ εὐνοϊκωτάτη αὐτὴ διὰ τὴν Κρήτην καὶ τὸ ἔθνος ἐν γένει ἐπόφασις τῶν Μ. Δυνάμεων, παρὰ τὰς ἐπειλάς τῆς μεγάλης ἀκρόμῃ Ὀθωμανικῆς Ἀυτοκρατορίας, ἐθεωρήθη δικαίως ὡς μεγάλη διπλωματικὴ νίκη τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Θερίσσου, ἡ ἰσοδυναμοῦσα μὲ πλῆρη ἔνωσην. κατὰ τοὺς προαιωνίους πόθους τῶν Κρητῶν καὶ ὁ ἐκ τῶν ἡγετῶν τοῦ κινήματος Ἐλευθ. Βενιζέλος ἀπέκτησε πανελλήνιον καὶ διεθνὲς κύρος, διὰ νὰ ἀναμιχθῇ καὶ ἀναλάβῃ μετ' ὀλίγον καὶ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.-

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ